

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

Výroční zpráva o stavu a rozvoji vzdělávací soustavy
České republiky za rok 2005

S novým školským zákonem

Díl I.

Vzdělávání v roce 2005 v datech

S novým školským zákonem

Díl I. Vzdělávání v roce 2005 v datech

Výroční zpráva o stavu a rozvoji vzdělávací soustavy České republiky za rok 2005

Zpracovatel: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky

Editor: Ústav pro informace ve vzdělávání

© MŠMT, Praha 2006

ISBN 80-211-0518-6

Předmluva

Vážení přátelé,

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy v souladu se školským zákonem vydává *Výroční zprávu o stavu a rozvoji vzdělávací soustavy České republiky za rok 2005*. Dokument, který nese příznačný název *S novým školským zákonem*, postihuje v datech a tématech období prvního roku uplatňování nové školské legislativy.

Záměrem Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy je prostřednictvím této *Výroční zprávy*, již deváté v řadě, nabídnout spolehlivé informace o vzdělávání a vzdělávací soustavě a ve vybraných tématech reflektovat jejich proměny a rozvoj. Dokument je určen nejen vládě, jak to ministerstvu ukládá školský zákon, ale přáli bychom si, aby posloužil také státní správě a samosprávě, veřejným a soukromým institucím v oblasti vzdělávání, odborné i širší veřejnosti. Zpráva se obrací na každého, kdo má profesní nebo občanský zájem poznat stav školství a jeho směřování v kontextu probíhající modernizace vzdělávání a v době, kdy se prohlubují integrační vazby vzdělávací politiky a vzdělávací soustavy ČR směrem k Evropě.

Věřím, že *Výroční zpráva*, kterou dostáváte do rukou, se Vám svým bohatým datovým materiálem a svými pohledy na významná témata roku 2005 stane vedle řady jiných zdrojů a spolu s nimi užitečným pomocníkem, příspěvkem k dobré orientaci v problematice současného stavu a tendencí vývoje vzdělávání a vzdělávací soustavy v České republice.

PhDr. Miroslava Kopicová
ministřka školství, mládeže a tělovýchovy

1	Odras legislativních změn v českém vzdělávacím systému	11
1.1	Změny v zákoně o pedagogických pracovnících	16
1.2	Státní správa a samospráva v regionálním školství	16
1.3	Samospráva v regionálním školství	18
1.4	Státní správa v regionálním školství	18
2	Regionální školství	23
2.1	Předškolní vzdělávání	24
2.2	Povinná školní docházka	26
2.3	Střední školství	30
2.4	Vzdělávání v konzervatoři	44
2.5	Vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami	46
2.6	Školská zařízení	48
2.7	Vyšší odborné školství	59
3	Vysoké školství	63
3.1	České vysoké školství a vývoj v Evropě	64
3.2	Hodnocení kvality a akreditace	66
4	Pracovníci ve školství	69
4.1	Pracovníci regionálního školství	71
4.2	Veřejné vysoké školy	79
5	Financování vzdělávání	85
5.1	Financování regionálního školství	86
5.2	Financování vysokého školství	90
6	Vzdělávání a zaměstnanost	93
6.1	Aspekty vzdělávacích programů ovlivňující zaměstnatelnost	94
6.2	Vztah mladých lidí ke vzdělávání a k trhu práce	99
	Seznam tabulek	102
	Seznam obrázků	104

Výroční zpráva o stavu a rozvoji vzdělávací soustavy České republiky za rok 2005, nesoucí název **S novým školským zákonem**, představuje Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy již podáváté komplexní pohled na roční dění v oblasti vzdělávání. Předchozí výroční zprávy mapovaly od roku 1996 školství nejprve ve dvouletých intervalech, od roku 2002 každoročně.

Název „S novým školským zákonem“ pro tuto výroční zprávu odráží významnou změnu legislativního kontextu vzdělávání v České republice. Dne 1. ledna 2005 totiž nabyly účinnosti tři zákony, které ve svém souhrnu znamenají legislativní zakotvení nejvýznamnější reformy v oblasti regionálního školství za poslední období: **zákon č. 561/2004 Sb.**, o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), **zákon č. 563/2004 Sb.**, o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů, a konečně **zákon č. 562/2004 Sb.**, kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím školského zákona.

Podle ustanovení §10, odst. 1 zákona č. 561/2004 Sb. je Ministerstvu školství, mládeže a tělovýchovy uložena povinnost předkládat výroční zprávu o stavu a rozvoji vzdělávací soustavy vládě a zveřejňovat ji způsobem umožňujícím dálkový přístup. To umožňuje naplnit hlavní účel výročních zpráv, který je platný i pro zprávu za rok 2005: poskytnout tvůrcům vzdělávací politiky a rozhodovacím orgánům na všech úrovních zdroj informací potřebných pro jejich práci. Současně se však výroční zpráva svým specifickým obsahem obrací i k odborné pedagogické veřejnosti a ke všem dalším zájemcům o otázky vzdělávání.

Autoři *Výroční zprávy o stavu a rozvoji vzdělávací soustavy České republiky za rok 2005* si kladli za cíl podat ucelený obraz o uplynulém roce v oblasti vzdělávání s akcentem na hlavní témata, která tvořila jeho dynamiku. V souladu s tím je zpráva uspořádána do dvou dílů.

Díl I *Vzdělávání v roce 2005 v datech* podává souvislý přehled o vzdělávací soustavě, opírající se o nové legislativní prostředí a o empirická data. Vedle obsahového popisu nového legislativního prostředí se díl I. zabývá vzdělávací soustavou v celé šíři: jsou zde zařazeny kapitoly o regionálním školství, o pracovnících ve školství a o financování školství. V závěru je řazena kapitola o vzdělávání a zaměstnanosti, jíž se dává vzdělávání do kontextu s trhem práce. Ačkoli podle školského zákona je výroční zpráva zaměřena především na regionální školství, autoři dílu I. pro úplnost zařadili i základní údaje o vysokých školách, tak aby uživatelé výroční zprávy měli k dispozici celkový pohled na vzdělávání v České republice.

Díl II *Vzdělávání v roce 2005 v tématech* představuje ve větší hloubce deset témat, která byla v roce 2005 zvláště aktuální. I zde je zařazena kapitola o nové školské legislativě; přitom na rozdíl od dílu I., kde byl popsán obsah nových zákonů, díl II. se soustřeďuje na otázky jejich implementace. V dalších tématech najdeme například podrobnější pohled na projekty podporované z Evropského sociálního fondu a na další projekty řešené v evropském kontextu, především v oblasti odborného vzdělávání. Mezi důležitými tématy roku 2005 nemůže chybět kurikulární reforma. Autoři zprávy považovali za důležitou také problematiku hodnocení vzdělávacích výsledků a faktorů, které tyto výsledky ovlivňují, tak jak se jeví ve světle národ-

ních a mezinárodních projektů. Jako klíčová byla do dílu II. zařazena i témata dalšího vzdělávání a poradenství.

Jednotlivé kapitoly výroční zprávy byly zpracovány širokým autorským týmem složeným z pracovníků odborných útvarů Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy a jeho přímo řízených organizací. Editací zprávy a koordinováním práce autorů byl pověřen Ústav pro informace ve vzdělávání. Editor zprávy s poděkováním přijímá veškeré připomínky, které mohou zlepšit zpracování standardního dokumentu výroční zprávy v dalších letech a přispět k tomu, aby se tyto zprávy staly užitečným zdrojem poznatků pro široký okruh uživatelů.

Seznam zkratek

ACTION	program pro podporu bilaterální spolupráce mezi Českou republikou a Rakouskem ve vzdělávání a vědě v terciárním sektoru
AK	akreditační komise
atd.	a tak dále
AVU v Praze	Akademie výtvarných umění v Praze
BFUG	Bologna Follow-Up Group
CEENQAAHE	Central and Eastern European Network of Quality Assurance Agencies in Higher Education
CEEPUS	Central European Exchange Programme for University Studies
ČNB	Česká národní banka
ČR	Česká republika
ČSÚ	Český statistický úřad
ČVUT v Praze	Český vysoké učení technické v Praze
ČZU v Praze	Česká zemědělská univerzita v Praze
DSO	Dobrovolné svazky obcí
ECTS	European Credit Transfer System
EHEA	European Higher Education Area
ENQA	European Network of Quality Assurance
ESIB	The National Unions of Students in Europe
EUA	European University Association
EURASHE	European Association of Institutions in Higher Education
G	gymnázium
HDP	hrubý domácí produkt
INQAAHE	International Network of Quality Assurance Agencies in Higher Education
JAMU v Brně	Janáčkova akademie múzických umění v Brně
JČU v Českých Budějovicích	Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Kč	koruny
KÚ	krajský úřad
MHMP	Magistrát hlavního města Prahy
MO	Ministerstvo obrany
MSp	Ministerstvo spravedlnosti
MŠ	mateřská škola
MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
MU v Brně	Masarykova univerzita v Brně
MV	Ministerstvo vnitra

MZe	Ministerstvo zemědělství
MZLU v Brně	Mendelova zemědělská a lesnická univerzita v Brně
OkÚ	okresní úřad
OU v Ostravě	Ostravská univerzita v Ostravě
RgŠ	regionální školství
SOŠ	střední odborná škola
SOU	střední odborné učiliště
spec. vzd. potř.	speciální vzdělávací potřeby
sport. škola	sportovní škola
SPV	středisko praktického vyučování
SR	státní rozpočet
SU v Opavě	Slezská univerzita v Opavě
THP	technicko-hospodářští pracovníci
tzv.	tak zvané
U Hradec Králové	Univerzita Hradec Králové
ÚIV	Ústav pro informace ve vzdělávání
UJEP v Ústí nad Labem	Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem
UK v Praze	Univerzita Karlova v Praze
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
USA	Spojené státy americké
UTB ve Zlíně	Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
VFU Brno	Veterinární a farmaceutická univerzita Brno
VOŠ	vyšší odborná škola
VŠ polytechnická Jihlava	Vysoká škola polytechnická Jihlava
VŠ	vysoká škola
VŠB – TU Ostrava	Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava
VŠE v Praze	Vysoká škola ekonomická v Praze
VŠCHT v Praze	Vysoká škola chemicko-technologická v Praze
VŠLS	vysokoškolské lesní statky
VŠUP v Praze	Vysoká škola umělecko-průmyslová v Praze
VŠZS	vysokoškolské zemědělské statky
VUT v Brně	Vysoké učení technické v Brně
ZČU v Plzni	Západočeská univerzita v Plzni
ZŠ	základní škola

Vzdělávání v roce 2005 v datech

Odraz legislativních změn v českém vzdělávacím systému

Schválení zákonů č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a změně některých zákonů, dále vyhlášky MŠMT ČR č. 317/2005 Sb., o dalším vzdělávání pedagogických pracovníků, akreditační komisi a kariérním systému pedagogických pracovníků, představuje významnou reformu v oblasti školské legislativy.

Školský zákon vychází z *Národního programu rozvoje vzdělávání v České republice* z roku 2001 (tzv. *Bílé knihy*), *Dlouhodobého záměru vzdělávání a rozvoje výchovně-vzdělávací soustavy České republiky* z roku 2002, z Programového prohlášení vlády České republiky z července 2002, z mezinárodních úmluv (např. *Úmluva o právech dítěte*, *Úmluva o ochraně práv národnostních menšin*, apod.), ze závazných předpisů Evropské unie, ale i z dalších předpisů. Zákon z roku 2004 nahradil tři předešlé zákony upravující příslušné oblasti školství, a to zákon č. 29/1984 Sb., o soustavě základních škol, středních škol a vyšších odborných škol (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 564/1990 Sb., o státní správě a samosprávě ve školství, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 76/1978 Sb., o školských zařízeních, ve znění pozdějších předpisů. V platnosti zůstal zákon č. 306/1999 Sb., o poskytování dotací soukromým školám, předškolním a školským zařízením, ve znění pozdějších předpisů (z důvodů terminologických, nikoli věcných, novelizovaný). Oblast výkonu ochranné výchovy, ústavní výchovy a preventivně výchovné péče je pak samostatně upravena zákonem č. 109/2002 Sb., ve znění zákonů pozdějších,¹ o výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy ve školských zařízeních a preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů.

Školský zákon je komplexní právní normou, která postihuje oblast regionálního školství od předškolního vzdělávání přes základní a střední vzdělávání až po vyšší

odborné vzdělávání, včetně vzdělávání zájmového, základního uměleckého a jazykového. Tento zákon sice neupravuje v celé šíři problematiku celoživotního vzdělávání, ale výrazně otevírá prostor pro vzájemnou propustnost vzdělávání „počátečního“ se vzděláváním „dalším“ (například systém uznávání vzdělání dosaženého ve formálním vzdělávacím systému, možnosti zkráceného studia, nástroje dalšího vzdělávání – modulární uspořádání učiva, specializační kurzy, kurzy jednotlivých vyučovacích předmětů apod.) a umožňuje přijímat výsledky vzdělání dosaženého mimo formální vzdělávací systém.

Změny, které přinesl nový školský zákon

V současné době je uplatňován nový dvoustupňový systém kurikulárních dokumentů pro vzdělávání žáků od 3 do 19 let. MŠMT vydává rámcové vzdělávací programy pro každý obor základního a středního vzdělávání a pro předškolní, základní umělecké a jazykové vzdělávání v jazykových školách s právem státní jazykové zkoušky. *Rámcový vzdělávací program (RVP)* je základním pedagogickým dokumentem a vymezuje státem stanovený povinný rámec vzdělávání. Každá škola pak následně připravuje svůj *školní vzdělávací program (ŠVP)*, který vychází z příslušného RVP, specifikuje vzdělávání na dané škole a posiluje autonomii školy. ŠVP zohledňují konkrétní podmínky a zaměření každé školy a rozpracovávají RVP do vlastního učebního plánu a osnov. Školy mají také možnost využít integrace vzdělávacích oborů a vlastní specifické profilace, obvykle svázané s ekonomicko-společenskými podmínkami oblasti, ve které působí.

Co se týče mateřských škol, v současné době již v podstatě všechny MŠ pracují podle svých školních vzdělávacích programů.

Nyní se pilotně ověřují programy na základních školách a gymnáziích. Předpokládá se, že všechny 1. a 6. ročníky základní školy začnou vyučovat podle ŠVP od roku 2007/8 (s postupným zapojováním dalších ročníků), gymnázia pak od roku 2009.

¹ V roce 2004 došlo v tomto zákoně ke třem změnám: 476/2004 Sb., 562/2004 Sb., 563/2004 Sb., v roce 2005 k jedné: 383/2005 Sb.

U odborného vzdělávání bylo rozpracovávání ŠVP rovněž zahájeno a některé obory (jak s maturitou, tak s výučním listem) se od března 2005 pilotně ověřují. Do návaznosti na odborné vzdělávání by měla být uvedena i národní soustava kvalifikací.

- Vzdělávání ve vyšších odborných školách se uskutečňuje podle vzdělávacích programů akreditovaných pro každý obor vzdělání a jednotlivou vyšší odbornou školu ministerstvem (na základě doporučení Akreditační komise pro vyšší odborné vzdělávání).
- Jako zásadní kurikulární dokument je zaváděn Národní program vzdělávání, který zpracovává MŠMT a po projednání se sociálními partnery a kraji jej předkládá vládě ke schválení.
- Zůstává zachováno tradiční rozdělení školských institucí na školy a školská zařízení, nově jsou však ke školám řazeny mateřské školy. Nově je dále řešeno právní postavení škol a školských zařízení, vedle v současné době užívaných právních forem zákon nabízí novou, pro všechny zřizovatele fakultativní právní formu pro oblast školství: školskou právnickou osobu. Tato nová právní forma bude využitelná pro všechny zřizovatele škol a školských zařízení, tedy jak veřejné, tak soukromé a církevní. Výhodou školské právnické osoby jsou především jasné definovaná hlavní činnost, způsob jejího vzniku, změn a zániku (a to zápisem do školského rejstříku) a pravidla hospodaření.
- Jedním z významných nástrojů řízení vzdělávací soustavy jsou dlouhodobé záměry vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy na úrovni státu (zpracovávané ministerstvem) a na úrovni krajů (zpracovávané krajskými úřady). Dlouhodobé záměry se každý druhý rok vyhodnocují a prioritní směry s úkoly se aktualizují s ohledem na aktuální potřeby státu a regionů.
- Zákon respektuje mezinárodní závazky České republiky v oblasti ochrany práv příslušníků národnostních menšin a v návaznosti na zákon č. 273/2001 Sb., o právech příslušníků národnostních menšin a o změně

některých zákonů, upravuje podmínky menšinového školství.

- Nově jsou také upraveny podmínky pro vyučování náboženství ve veřejných školách.
- Nově je pojímáno vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, zejména uplatněním jejich práva na vzdělávání pomocí specifických forem a metod a na vytvoření zvláštních podmínek, které jejich vzdělávání umožní. Odlišují se speciální vzdělávací potřeby žáků zdravotně postižených, zdravotně znevýhodněných a sociálně znevýhodněných.

Výraznou změnou v této souvislosti je, že zákon podporuje propojení speciálního školství se školami běžného typu a významně posiluje tendenci k individuální integraci handicapovaných žáků, ať již do běžných škol nebo speciálních tříd. Pro tyto žáky mohou být upraveny vzdělávací programy podle jejich potřeb. Zákon dále počítá s podpůrnými opatřeními ve prospěch těchto žáků, např. s asistenty pedagogů. Zákon zároveň ponechává možnost, aby v odůvodněných případech mohly být i nadále zřizovány samostatné školy, popř. třídy pro žáky se zdravotním postižením.

Mění se i terminologie v oblasti základního vzdělávání: Bývalé pomocné školy dostávají název základní školy speciální a zvláštní školy se stávají základními školami (příp. podle vyhlášky o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami základními školami praktickými).

- Zákon výslovně upravuje možnosti podpory rozvoje nadání dětí, žáků a studentů ve školách.
- Výslovně jsou na rozdíl od předchozí právní úpravy upravena práva a povinnosti dětí, žáků, studentů a jejich zákonných zástupců, např. právo na informace o vzdělávání, právo vyjadřovat se ke všem rozhodnutím, která se jich týkají, právo na žákovskou samosprávu apod., a to v souladu s Úmluvou o právech dítěte a dalšími mezinárodními úmluvami.
- Zákon zaručuje právo dítěte v posledním roce před zahájením povinné školní docházky na přijetí k předškolnímu vzdělávání a bezplatnost tohoto vzdělávání.

- V systému povinné školní docházky dochází k několika změnám – zákon nově definuje způsoby jiného plnění povinné školní docházky, a to tzv. individuálním vzděláváním (v rámci prvního stupně základní školy), které doposud probíhalo v rámci pokusného ověřování ministerstva jako „domácí vzdělávání“; za jiný způsob plnění povinné školní docházky je považováno i vzdělávání žáků s hlubokým mentálním postižením.
- Novým prvkem v základním vzdělávání je systém postupu žáků do vyšších ročníků s tím, že žáci budou moci opakovat ročník pouze jedenkrát v rámci každého stupně základní školy.
- K výrazným změnám dochází v oblasti středního vzdělávání, kdy jsou nově definovány stupně vzdělání. Stupeň střední vzdělání je vyhrazen pro ukončené střední vzdělání bez výučního listu, nově se vymezuje stupeň střední vzdělání s výučním listem a dále se spojují dosavadní stupně vzdělání – úplné střední vzdělání a úplné střední odborné vzdělání – do jednoho stupně označeného jako střední vzdělání s maturitní zkouškou (pro všechny obory ukončené maturitní zkouškou).

Mění se i terminologie v oblasti druhů středních škol. Zavádí se pojem „střední škola“, který zahrnuje jak gymnaziální, tak odborné střední vzdělávání na SOŠ a SOU. Konzervatoř se stává samostatným druhem školy.

- Na rozdíl od předchozího návrhu zákona zůstal zachován institut víceletých gymnázií, studium v nich je však rozděleno na dva stupně (nižší a vyšší) s tím, že do vyššího stupně víceletého gymnázia bude otevřen vstup všem uchazečům, kteří splnili povinnou školní docházku.
- Zásadní systémovou změnou je návrh nového pojetí maturitních zkoušek, a to zejména zavedením tzv. společné části maturitní zkoušky, která bude stanovena státem. K tomuto opatření, tzn. stanovení státem zadávaných a vyhodnocovaných zkoušek, bylo potřeba nastolení srovnatelnosti jednotlivých druhů, resp. typů škol. Zároveň se předpokládá, že takové matu-

ritní zkoušky budou mít vyšší vypovídací hodnotu i ve vztahu k přijímacímu řízení na vysoké školy. V profilové části maturitní zkoušky pak budou ověřovány zejména znalosti a dovednosti, které jsou charakteristické pro profil absolventa dané školy v daném oboru vzdělání (student si vybírá předměty z nabídky, kterou sestaví ředitel školy). Se zavedením tohoto pojetí maturitních zkoušek se počítá od školního roku 2007/2008.

- V závěrečných i maturitních zkouškách se dále výrazněji než dosud posiluje role sociálních partnerů (zástupců zaměstnanců, zaměstnavatelů a profesních sdružení), a to zejména prostřednictvím jejich účasti ve zkušebních komisích při ukončování středního, resp. vyššího odborného vzdělávání (v případě závěrečných zkoušek účastí povinnou). Ministerstvo bude s ústředními odborovými orgány a příslušnými organizacemi zaměstnavatelů s celostátní působností i kraji rovněž projednávat návrh soustavy oborů vzdělání, národní program vzdělávání, rámcové vzdělávací programy pro odborné vzdělávání před jejich vydáním, dlouhodobý záměr rozvoje vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy České republiky.
- Zákon zavádí několik nových nástrojů, které by měly zvýšit prostupnost vzdělávacího systému. Jedná se především o posílení role nástavbového studia a zvýšení jeho kvality, dále o zavedení zkráceného studia k získání výučního listu a zkráceného studia k získání středního vzdělání s maturitní zkouškou (poskytujícího druhou šanci pro uchazeče z řad absolventů středního vzdělání s maturitní zkouškou, kteří mají např. problémy s umístěním na trhu práce). Dalším nově zaváděným institutem je uznání dříve dosaženého vzdělání (včetně neformálního), které vychází i z evropských doporučení (tzv. Europass – evropský průkaz o vzdělání). Uznání dříve dosaženého vzdělání je využitelné například při přijímání do vyšších ročníků. Dále se nově zavádí možnost získání stupně vzdělání bez předchozího vzdělávání ve střední nebo vyšší odborné škole.

- Vzhledem k tomu, že problematika vyššího odborného vzdělávání byla do školského zákona zavedena až jeho novelou č. 138/1995 Sb., a to pouze částečně, dochází v novém školském zákoně ke komplexní úpravě této oblasti vzdělávání.
- Vyšší odborné vzdělávání je pojímáno jako součást vzdělávání terciárního, čemuž odpovídá i koncepce akreditovaných vzdělávacích programů. Akreditaci vzdělávacích programů bude provádět ministerstvo na základě odborného posouzení obsahu za tímto účelem zřízenou Akreditační komisí. Vyšší odborné vzdělávání zůstává vzděláváním poskytovaným za úplatu, a to i ve veřejných vyšších odborných školách. Nejvyšší možná úplata však bude jako dosud stanovena prováděcím právním předpisem.
- Samostatná část zákona je věnována uměleckému, jazykovému a zájmovému vzdělávání. Nově je zařazena částečná úprava dalšího vzdělávání, které mohou realizovat střední a vyšší odborné školy, čímž zákon v možné reálné míře uplatňuje opatření směřující k podpoře celoživotního učení (např. umožňuje jednotlivcům, kteří nejsou účastníky vzdělávacího procesu, konat zkoušky z jednotlivých předmětů, včetně zkoušek maturitní zkoušky, závěrečné zkoušky nebo absolutoria, zavádí možnost uskutečňovat ve školách odborné kurzy, pomaturitní specializační kurzy apod.).
- Na rozdíl od předchozího návrhu školského zákona není jeho součástí úprava týkající se pedagogických pracovníků. Tato oblast je upravena samostatným zákonem o pedagogických pracovnících.
- Školský rejstřík se dělí na dvě části, a to rejstřík škol a školských zařízení, který odpovídá dřívější síti škol, předškolních a školských zařízení, a rejstřík školských právnických osob, který bude mít konstitutivní charakter pro vznik, změny a zánik výše uvedených školských právnických osob. Pravidla vedení školského rejstříku jsou v návrhu zákona zprůhledněna a zjednodušena (zejména v případech, kdy jde o změny zápisu). Na

rozdíl od registru sítě škol je základní sledovanou jednotkou školského rejstříku škola a školské zařízení, nikoli právní subjekt vykonávající činnost školy a školského zařízení.

- Systém financování škol a školských zařízení ze státního rozpočtu je v zásadě převzat z předchozí právní úpravy, dochází pouze k dílčím změnám (např. výslovné zavedení republikových a krajských normativů) a dále k terminologické a formální úpravě. Zavedení krajských normativů proběhlo podle vyhlášky o krajských normativech ze dne 8. prosince 2005 (č. 492/2005 Sb.).
- Zákon dále obsahuje úpravu vymezující kompetence a úkoly jednotlivých orgánů ve školství, a to jak orgánů vykonávajících státní správu, tak orgánů samosprávy.

Pokud jde o postavení ředitele školy a školského zařízení, zákon výslovně definuje jeho zákonné povinnosti, včetně vymezení správního rozhodování ze strany ředitele veřejné školy nebo školského zařízení. Zákon dále posiluje stabilitu postavení ředitele veřejné školy tím, že výslovně specifikuje důvody, ze kterých může být ředitel veřejné školy nebo školského zařízení ze své funkce odvolán.

Návrh zákona zavádí školskou radu jako povinný orgán základní, střední a vyšší odborné školy všech zřizovatelů, jehož účelem je umožnit participaci zletilých žáků, zákonných zástupců, pedagogických pracovníků školy a zřizovatele na chodu školy.

Ministerstvo proti minulému stavu nemá řadu kompetencí, které byly převedeny v rámci reformy veřejné správy na územní samosprávné celky (a to jak v samostatné, tak přenesené působnosti). Ministerstvo však nadále odpovídá za koncepci, stav a rozvoj vzdělávací soustavy jako celku (a to uvnitř státu i směrem k zahraničí), čemuž musí také odpovídat příslušné zákonné nástroje. Těmito nástroji jsou zejména národní program vzdělávání, rámcové vzdělávací programy, dlouhodobý záměr, školský rejstřík, Česká školní inspekce (ČŠI) a částečně

finanční nástroje (např. rozvojové programy). Ministerstvo dále v převážné míře nese odpovědnost za vytváření podmínek pro výkon ústavní a ochranné výchovy a preventivně výchovnou péči a vzdělávání osob v zařízeních zřízených k tomuto účelu.

V části o České školní inspekci byla upřesněna inspekční činnost školních inspektorů a kontrolních pracovníků ČŠI a jejich kompetence.

Pokud jde o úkoly územních samosprávných celků ve školství, byla jednoznačně stanovena jejich odpovědnost za konkrétní oblasti vzdělávání, např. vytváření podmínek pro plnění povinné školní docházky, zřizování škol a školských zařízení a podmínek pro jejich financování. Významné postavení bude mít v oblasti školství i nadále krajský úřad v rámci výkonu přenesené působnosti.

1.1 Změny v zákoně o pedagogických pracovnících

Zákon o pedagogických pracovnících (č. 563/2004 Sb.) stanovuje novou definici pedagogického pracovníka, předpoklady pro výkon pedagogické činnosti, získávání odborné kvalifikace pedagogických pracovníků, podmínky pro výkon funkce ředitele škol a školských zařízení, systém dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků a jejich kariérní růst. Účelem nového zákona bylo především stanovení kvalifikačních předpokladů k výkonu práce zákonem, posílení profesního postavení pedagogů ve společnosti a motivace k osobnímu rozvoji a tím zároveň zkvalitnění úrovně výchovně-vzdělávacího procesu.

Mezi hlavní principy zákona patří:

- přispět ke zvýšení kvality výchovně vzdělávací činnosti,
- zvýšit prestiž učitelského povolání,
- zajistit odměňování specifických pedagogických činností,
- vyrovnat platovou úroveň učitelů základních škol na úroveň učitelů škol středních a vyšších odborných,

- vytvořit kariérní systém, definovat požadavky pro výkon pedagogických činností,
- motivovat pedagogické pracovníky k dalšímu vzdělávání,
- podpořit kvalifikační růst řídících pracovníků škol,
- vytvořit stabilizované pedagogické sbory.

V zákoně o pedagogických pracovnících rovněž došlo ke změnám ve vykazování školských pracovníků do skupin profesí (čtvrtletní výkaz o zaměstnancích a mzdových prostředcích v regionálním školství a škol v přímé působnosti MŠMT). V číselníku kategorií školských pracovníků se kategorie 206 změnila z „mistrů odborné výchovy“ na „učitele odborného výcviku“.

Speciální pedagogové, psychologové, pedagogové volného času, asistenti pedagoga a trenéři budou mít od 1. 1. 2006 nově statut pedagogického pracovníka, kdy spadají do kategorie „ostatní pedagogičtí pracovníci“.

1.2 Státní správa a samospráva v regionálním školství

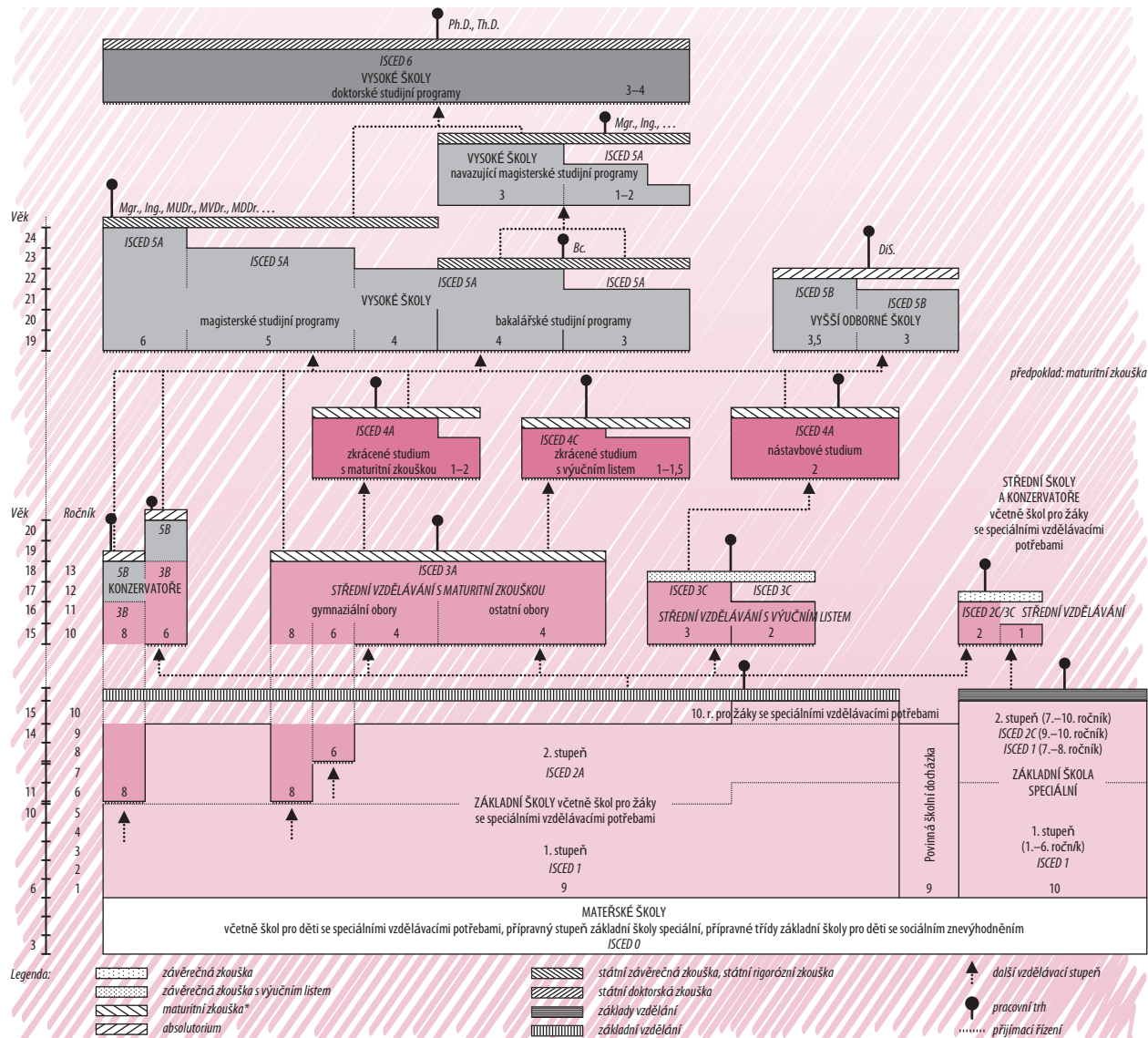
V oblasti školství, mládeže a tělovýchovy byl rok 2005 ve znamení nového školského zákona (zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání), který byl vydán ve Sbírce zákonů 24. září 2004. Zákon nabyl účinnosti k 1. 1. 2005, s výjimkou ustanovení o vzdělávání občanů EU (účinnost dnem vyhlášení) a ustanovení o maturitních zkouškách (účinnost k 1. 9. 2007). Zákon od 1. 1. 2005 nahrazuje všechny zákony týkající se předškolního, základního, středního a vyššího odborného vzdělávání včetně zákona o státní správě a samosprávě ve školství.

Státní správu ve školství vykonávají podle zákona č. 561/2004 Sb.:

- Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy,
- jiné ústřední orgány státní správy (Ministerstvo vnitra, Ministerstvo obrany, Ministerstvo spravedlnosti, Ministerstvo zahraničních věcí),
- krajské úřady,

Obrázek 1

Schéma vzdělávacího systému České republiky ve školním roce 2005/2006

- obecní úřady obcí s rozšířenou působností (dle zákona č. 314/2002 Sb.),
- ředitel školy nebo školského zařízení,
- Česká školní inspekce.

Samosprávu ve školství vykonávají:

- obce,
- kraje,
- školské rady.

1.3 Samospráva v regionálním školství

Kraj jako vyšší územní samosprávný celek přebíral v regionálním školství dřívejší zřizovatelskou funkci MŠMT – je povinen vytvářet podmínky pro zajištění vzdělávání ve speciálních předškolních zařízeních, podmínky pro plnění povinné školní docházky ve zvláštních a speciálních základních školách, podmínky pro zajištění vzdělávání v odborných učilištích, ve středních odborných učilištích, středních odborných školách, gymnáziích, konzervatořích, vyšších odborných školách a školských zařízeních jim sloužících a podmínky pro péči o děti a mládež s nařízenou ústavní výchovou v dětských domovech. Zřizuje a zrušuje tedy střední školy, vyšší odborné školy, konzervatoře, základní školy pro žáky se zvláštními vzdělávacími potřebami, mateřské školy pro žáky se zvláštními vzdělávacími potřebami, zařízení těmto školám sloužící, dále základní umělecké školy, dětské domovy, školy a předškolní zařízení při zdravotnických zařízeních a některá další zařízení. U těchto škol a školských zařízení zabezpečuje investiční výdaje a neinvestiční náklady kromě mzdových, nákladů na pořízení učebnic, školních pomůcek a potřeb hrazených státem. V případě potřeby u mateřských škol, škol a školských zařízení zabezpečuje využívání v jiném jazyce než českém.

Hlavní úlohou obcí v oblasti samosprávy ve školství je zřizování mateřských a základních škol a školských zařízení (mají pravomoc zřizovatelů, ředitele škol a školských zařízení však jmenují pouze se souhlasem kraj-

ského úřadu). Obce hradí především kapitálové náklady na údržbu a provoz investičního majetku. Obce také finančně zabezpečují náklady spojené s povinnou školní docházkou dětí. Pokud žák plní povinnou školní docházku ve škole v jiné obci, hradí domovská obec zákonem stanovené neinvestiční výdaje této obci. Obec rovněž zabezpečuje stravování dětí navštěvujících školy a školská zařízení, které tato obec zřizuje.

Při základních, středních a vyšších odborných školách se zřizuje školská rada, která umožňuje zákonným zástupcům nezletilých žáků, zletilým žákům a studentům, pracovníkům školy a zřizovateli podílet se na správě školy. Rada školy plní funkci veřejné kontroly. Jejím hlavním úkolem je schvalování výroční zprávy školy, zprávy o hospodaření, vyjadřování se ke koncepci vývoje školy a školním vzdělávacím programům a jejich uskutečňování, schvalování pravidel pro hodnocení výsledků žáků v základních a středních školách a projednávání inspekčních zpráv ČŠI.

1.4 Státní správa v regionálním školství

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

Ústředním orgánem státní správy pro oblast školství je Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR (dále jen ministerstvo), které nejen řídí výkon státní správy ve školství, ale odpovídá i za stav, koncepci a rozvoj vzdělávací soustavy. Zároveň vytváří podmínky pro výkon ústavní a ochranné výchovy a preventivně výchovnou péči, vzdělávání osob umístěných ve školských zařízeních a další vzdělávání pedagogických pracovníků.

Ministerstvo zpracovává Národní program vzdělávání (NPV), projednává jej s vybranými odborníky z vědy a praxe, s příslušnými ústředními odborovými orgány, příslušnými organizacemi zaměstnavatelů s celostátní působností a s kraji a předkládá jej vládě k projednání. Vláda předkládá NPV Poslanecké sněmovně a Senátu Parlamentu ke schválení. Pro každý obor vzdělání v základním a středním vzdělávání a pro předškolní, zá-

kladní umělecké a jazykové vzdělávání se vydávají rámcové vzdělávací programy (RVP). RVP vymezují povinný obsah, rozsah a podmínky vzdělávání; jsou závazné pro tvorbu školních vzdělávacích programů, hodnocení výsledků vzdělávání dětí a žáků, tvorbu a posuzování učebnic a učebních textů a dále závazným základem pro stanovení výše přidělovaných finančních prostředků. RVP vydává ministerstvo po projednání s příslušnými ministerstvy, s příslušnými ústředními odborovými orgány, příslušnými organizacemi zaměstnavatelů s celostátní působností a kraji.

Ministerstvo zpracovává dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy České republiky, projednává jeho návrh s příslušnými ústředními odborovými orgány, příslušnými organizacemi zaměstnavatelů s celostátní působností a s kraji, předkládá jej vládě ke schválení a zveřejňuje jej způsobem umožňujícím dálkový přístup. Vláda předkládá dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy České republiky Poslanecké sněmovně a Senátu Parlamentu k projednání. Dokument je každé dva roky vyhodnocován, zpřesňován a úkoly posouvány do dalšího období. Ministerstvo zpracovává každoročně výroční zprávu o stavu a rozvoji vzdělávací soustavy České republiky a předkládá ji vládě.

Školský rejstřík je veřejný seznam, který obsahuje rejstřík škol a školských zařízení a rejstřík školských právnických osob. Ministerstvo zveřejňuje školský rejstřík v elektronické podobě na svých webových stránkách; tato forma zveřejnění má informativní charakter. Ministerstvo vede v rejstříku škol a školských zařízení údaje o mateřských školách a školských zařízeních zřízených ministerstvem, ostatních školách, dále školských zařízeních pro další vzdělávání pedagogických pracovníků, školských zařízeních pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy nebo pro preventivně výchovnou péči a školských účelových zařízeních, v nichž se uskutečňuje praktické vyučování. Ministerstvo vede rejstřík školských právnických osob.

Ministerstvo zajišťuje centrální evidenci a zpracování dat souvisejících se školstvím a dále stanovuje závazný

postup a metodiku předávání dat z dokumentace a evidencí škol, předškolních a školských zařízení, formu, termíny a způsob předávání dat, stanovuje vyhláškou pravidla pro hodnocení a klasifikaci žáků, druhy výchovných opatření a postup při jejich ukládání, stanoví podmínky a organizaci přijímání žáků do středních škol apod.

Ministerstvo vykonává zřizovatelskou funkci vůči školským zařízením pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy, školským zařízením pro preventivně výchovnou péči a vůči zařízením pro další vzdělávání pedagogických pracovníků, dále plní zřizovatelskou funkci pro mateřské, základní a střední školy s vyučovacím jazykem národnostní menšiny (pokud je nezřídí kraj, obec nebo svazek obcí) a v případech hodných zvláštního zřetele i pro jiné školy nebo školská zařízení.

Ministerstvo stanovuje republikové normativy jako výši výdajů připadajících na vzdělávání a školské služby pro jedno dítě, žáka nebo studenta příslušné věkové kategorie v oblasti předškolního vzdělávání, základního vzdělávání, středního vzdělávání a vyššího odborného vzdělávání na kalendářní rok a zveřejňuje je ve Věstníku.

Ministerstvo na základě republikových norem poskytuje krajským úřadům formou dotace na zvláštní účet kraje finanční prostředky vyčleněné ze státního rozpočtu na činnost škol a školských zařízení zřizovaných krajem a škol a školských zařízení zřizovaných obcemi nebo svazky obcí.

Ministerstvo dále zajišťuje a provádí kontrolu správnosti a efektivnosti využití finančních prostředků, které přiděluje nebo smluvně zajišťuje ze státního rozpočtu, z Národního fondu a prostředků ze zahraničí poskytnutých mezinárodními organizacemi na základě mezinárodních smluv; přitom provádí předběžnou, průběžnou a následnou kontrolu podle zvláštního právního předpisu, stanovuje směrnici závazné zásady, podle kterých provádějí krajské úřady rozpis finančních prostředků státního rozpočtu, stanovuje směrnici závazné zásady, podle kterých provádějí obecní úřady obcí s rozšířenou působností návrhy rozpisů rozpočtů finančních prostředků státního

rozpočtu, stanovuje směrnici závaznou osnovu a postup, podle kterých zpracovávají právnické osoby vykonávající činnost škol a školských zařízení, které zřizují ministerstvo, kraje, obce nebo svazky obcí, a dále obecní úřady obcí s rozšířenou působností a krajské úřady, rozbor hospodaření s finančními prostředky státního rozpočtu a stanovuje směrnici závazné pokyny, podle kterých krajský úřad vypořádává finanční prostředky státního rozpočtu.

Ministerstva vnitra, obrany, spravedlnosti a zahraničních věcí

Kromě ministerstva školství mají v oblasti vzdělávacích institucí zřizovatelské pravomoci i Ministerstvo vnitra (střední a vyšší policejní školy, střední a vyšší odborné školy požární ochrany a školská zařízení jim sloužící), Ministerstvo obrany (střední a vyšší odborné vojenské školy a školská zařízení jim sloužící), Ministerstvo spravedlnosti (střední školy Vězeňské služby a školská zařízení jim sloužící, dále pak školy a školská zařízení pro osoby ve výkonu vazby nebo trestu odnětí svobody) a Ministerstvo zahraničních věcí (základní školy při diplomatické misi nebo konzulárním úřadu ČR).

Tyto školy jsou zařazeny do rejstříku škol a školských zařízení.

Krajské úřady

Krajské úřady převzaly část kompetencí školských úřadů, získaly však i kompetence nové a díky tomu se školský systém decentralizoval. Vedoucího odboru krajského úřadu odpovědného za výkon státní správy ve školství na úrovni kraje jmenuje a odvolává rada kraje se souhlasem ministerstva. Krajský úřad zpracovává a každé dva roky upřesňuje a zveřejňuje dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy.

Krajský úřad vede v rejstříku škol a školských zařízení údaje o mateřských školách a školských zařízeních s výjimkou mateřských škol a školských zařízení vedených ministerstvem. Krajský úřad předává údaje z rejstříku ministerstvu k evidenci a ke zveřejnění.

Přijímá opatření na základě výsledků školní inspekce, rozhoduje o nostrifikaci vysvědčení vydaných zahraničními školami, rozhoduje o osvobození žáků od povinnosti docházet do školy a o osvobození žáků od povinné školní docházky, povoluje výjimky při přijímání žáků ke studiu na středních školách apod.

Krajský úřad v přenesené působnosti s vědomím zastupitelstva kraje prostřednictvím krajských normativů a v souladu se zásadami stanovenými ministerstvem rozepisuje a poskytuje finanční prostředky právnickým osobám vykonávajícím činnost škol a školských zařízení, které zřizuje kraj, a rozepisuje a poskytuje finanční prostředky přímo právnickým osobám vykonávajícím činnost škol a školských zařízení, které zřizují obce nebo svazky obcí. Při rozpisu vychází z návrhů předložených obecními úřady obcí s rozšířenou působností. O rozpisu prostředků podle věty první informuje krajský úřad příslušné obecní úřady obcí s rozšířenou působností.

Krajské normativy stanoví krajský úřad jako výši výdajů připadajících na jednotku výkonu na kalendářní rok za podmínek stanovených prováděcím právním předpisem a zveřejní je. Jednotkou výkonu je jedno dítě, žák, student, ubytovaný, stravovaný, lůžko, třída, studijní skupina, oddělení nebo jiná jednotka stanovená zvláštním právním předpisem. Součástí krajských normativů jsou příplatky na speciální vzdělávací potřeby dětí, žáků a studentů. Při stanovení krajských normativů vychází krajský úřad zejména z dlouhodobého záměru vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy v kraji, rámcových vzdělávacích programů nebo akreditovaných vzdělávacích programů pro vyšší odborné vzdělávání, rozsahu přímé vyučovací, přímé výchovné, přímé speciálně pedagogické nebo přímé pedagogicko-psychologické činnosti a naplněnosti tříd, studijních skupin a oddělení v jednotlivých školách a školských zařízeních.

Krajský úřad finančně vypořádává finanční prostředky státního rozpočtu, které poskytuje na činnost škol a školských zařízení podle pokynů stanovených ministerstvem, postupem stanoveným zvláštním právním předpisem

a předává výsledky finančního vypořádání ministerstvu, zajišťuje sumarizaci účetní závěrky právnických osob vykonávajících činnost škol a školských zařízení zřizovaných kraji, obcemi nebo svazky obcí ve svém správním obvodu a zpracovává a vyhodnocuje rozbor hospodaření s finančními prostředky státního rozpočtu podle osnovy a postupu stanoveného ministerstvem.

Krajské úřady kontrolují data předávaná do centrálního registru školami a školskými zařízeními.

Obecní úřady obcí s rozšířenou působností

Obecní úřad obce s rozšířenou působností zpracovává návrhy rozpisů rozpočtů finančních prostředků státního rozpočtu v souladu se zásadami stanovenými ministerstvem a krajskými normativy a předává je krajskému úřadu; zpracovává a předkládá krajskému úřadu rozbor hospodaření s finančními prostředky státního rozpočtu podle osnovy a postupu stanoveného ministerstvem.

Obecní úřady obcí s rozšířenou působností kontrolují data předávaná do centrálního registru školami a školskými zařízeními.

Ředitelé škol nebo školských zařízení

V důsledku posílení autonomie jednotlivých škol a v důsledku udělení právní subjektivity se výrazně zvýšily nároky na práci ředitele školy. Ředitel školy musí zvládnout

dovednosti strategického řízení a plánování, vytvářet rozpočet školy, zajišťovat rozvoj školy, garantovat proces učení, hodnotit žáky, ale i učitele, spolupracovat s rodiči, obcemi, úřady a dalšími školami (leccdy i na mezinárodní úrovni).

Ředitel se stal plně odpovědným za efektivní využívání finančních prostředků i vytváření podmínek pro práci rady školy. Jako ředitel instituce, která je právnickou osobou, má pravomoci vedoucího v oblasti pracovně právních vztahů, má zodpovědnost za vypracování a zpřístupnění výroční zprávy školy či školského zařízení. Rozhoduje o přijetí či nepřijetí žáka do školy či zařízení, o uznání předchozího vzdělání, o přidělení stipendia, o přerušení studia, o odkladu povinné školní docházky, o vyloučení žáka atd.

Česká školní inspekce

Česká školní inspekce je zřízena ustanovením § 173 zákona č. 561/2004 Sb. jako správní úřad s celostátní působností. Ze zákona plyne pro ČŠI obecný úkol: kontrola, monitorování a hodnocení průběhu a výsledků vzdělávání, hodnocení naplnění školního vzdělávacího programu, kontrola využívání finančních prostředků, kontrola a hodnocení materiálních a personálních podmínek, prověřování stížností na činnost škol a jejich ředitelů. ČŠI zpracovává koncepční záměry inspekční činnosti a systémy hodnocení vzdělávací soustavy.

Vzdělávání v roce 2005 v datech

Regionální školství

2.1 Předškolní vzdělávání

Předškolní vzdělávání má velký význam pro rozvoj osobnosti dítěte. Je zabezpečováno především mateřskými školami, mateřskými školami pro děti se zdravotním postižením a mateřskými školami při zařízeních pro výkon ústavní–ochranné výchovy. Do systému předškolního vzdělávání lze zařadit i docházku do přípravných tříd pro děti se sociálním znevýhodněním, jejichž hlavním úkolem je připravit děti s horší sociální adaptací na vstup do školského prostředí.

Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání byl vydán MŠMT v březnu 2005. **Text původního rámcového programu pro předškolní vzdělávání** (vydaného v květnu 2001 – dále RVP PV) **byl v roce 2004 upraven v souladu s návrhem nového školského zákona. S platností zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním a vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon) se RVP PV stává dokumentem směrodatným nejen pro nositele předškolního vzdělávání (pro pedagogy), ale také pro zřizovatele vzdělávacích institucí i jejich odborné a sociální partnery. Představuje obecně platný dokument pro mateřské školy, mateřské školy s upraveným vzdělávacím programem a pro přípravné třídy základní školy, který byl vydán s účinností od 1. 3. 2005** (opatření ministryně školství č. 32 405/2004-22 ze dne 3. 1. 2005). Školy postupují podle RVP PV nejpozději od 1. 9. 2007.

Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání představuje zásadní východisko pro tvorbu školních vzdělávacích programů v předškolních institucích a formuluje obecné cíle předškolního vzdělávání, podmínky a jeho rámcový obsah (v oblastech biologické, psychologické, interpersonální, sociálněkulturní a environmentální). Tvorba školního vzdělávacího programu je plně v kompetenci ředitelky mateřské školy.

Mateřské školy navštěvují děti ve věku zpravidla od tří let do šesti let. Mimořádně jsou přijímány i děti mladší než tři roky a děti starší šesti let, kterým byl povolen odklad povinné školní docházky. Snahou Ministerstva škol-

ství, mládeže a tělovýchovy je zajistit co nejvyšší účast dětí v předškolním vzdělávání včetně organizačního opatření tak, aby nebyly z docházky vyřazovány děti, jejichž matky jsou na mateřské dovolené nebo nezaměstnané. Podle §123 odst. 2 školského zákona se vzdělávání v posledním ročníku mateřské školy zřizované státem, krajem, obcí nebo svazkem obcí a v přípravné třídě základní školy poskytuje bezúplatně. Bezúplatné předškolní vzdělávání je zřizováno proto, aby se před vstupem do základní školy vyrovnaly rozdíly v komunikativních dovednostech a myšlení, rozvíjela se tvořivost a fantazie dětí a v neposlední řadě aby se docházkou do předškolního vzdělávání pomohlo dětem překonávat či zmírnit různé handicapy, které u nich mohou způsobovat problémy po vstupu do základní školy.

Počet mateřských škol v posledních letech klesá, i když s o něco menší dynamikou, než vykazuje pokles populace 3–5letých dětí – ve školním roce 2004/05 bylo v ČR 4 776 mateřských škol, v roce 2005/06 již jen 4 710 škol. Zároveň stoupá počet nevyřízených žádostí o přijetí k předškolnímu vzdělávání – ve školním roce 2003/04 celkem 4673 nevyřízených žádostí, ve školním roce 2004/2005 již 6128 nevyřízených žádostí. Ve školním roce 2005/06 se počet nevyřízených žádostí zvýšil na 6 810 dětí. Pokles počtu mateřských škol je způsoben jednak jejich rušením, jednak slučováním více škol pod jeden právní subjekt. Naprostá většina mateřských škol je zřizována obcemi (99 %), což zajišťuje odpovídající dostupnost sítě těchto předškolních zařízení. Jednu mateřskou školu navštěvuje v průměru 59,1 dítěte. Ve srovnání se školním rokem 2004/05 se průměr zvýšil o 0,4 dítěte. Ukazatel, kolik dětí připadá na úvazek učitele, nelze spočítat, protože metodika vykazování úvazků učitelů je jiná, než v předcházejících letech. Počet dětí na třídu je stejný jako v předchozím roce (23,1). To je především odrazem skutečnosti, že se snížil počet mateřských škol z důvodů výše uvedených (rušení nebo slučování pod jeden právní subjekt). Počet dětí docházejících do mateřské školy se za posledních 5 let snížil o 1 376 dětí a počet tříd se snížil

Tabulka 1

**MŠ – poměrové ukazatele ve školních letech
2000/01 až 2005/06**

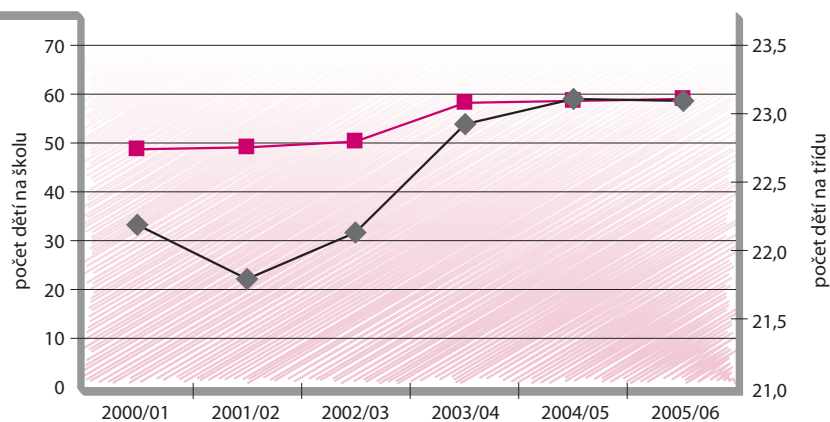
	2000/01	2001/02	2002/03	2003/04	2004/05	2005/06
počet dětí	279 838	276 438	278 859	280 491	280 487	278 462
počet tříd	12 611	12 682	12 604	12 234	12 139	12 060
počet škol	5 776	5 642	5 558	4 840	4 776	4 710
učitelky (přepoč. stavy)	22 906	22 451	22 332	22 158	21 840	–
	2000/01	2001/02	2002/03	2003/04	2004/05	2005/06
počet dětí na školu	48,4	49,0	50,2	58,0	58,7	59,1
počet dětí na třídu	22,2	21,8	22,1	22,9	23,1	23,1
počet dětí na úvazek učitele	12,2	12,3	12,5	12,7	12,8	–

Zdroj: ÚIV

Obrázek 2

**MŠ – poměrové ukazatele
ve školních letech 2000/01 až 2005/06**

—■— počet dětí na školu
—◆— počet dětí na třídu

o 551. Docházka do mateřské školy je nepovinná, přesto navštěvuje mateřské školy 74 % všech tříletých dětí, 89 % čtyřletých a 95 % všech pětiletých dětí.

V posledních čtyřech letech rostl i podíl dětí šestiletých s odkladem povinné školní docházky navštěvujících mateřské školy – v roce 2005/06 se růst zastavil – jednalo se o 22 % šestiletých dětí. Obdobný trend se projevuje i v podílu dětí mladších tří let v mateřských školách (25 % populačního ročníku – zde je podíl dětí o jeden procentní bod nižší než v předcházejícím roce, do té doby mírně rostl).

Pro děti se zdravotním postižením se zřizují mateřské školy s upravenými vzdělávacími programy (122 škol v roce 2005/06 s 3,7 tis. zapsaných dětí). Děti mohou navštěvovat také mateřské školy při dětských domovech (3 školy s 18 dětmi v roce 2005/06). Kromě toho mohou být děti se zdravotním postižením, zdravotním znevýhodněním a sociálním znevýhodněním integrovány i do běžných škol, ať už do běžných tříd (1 515 dětí), nebo do speciálních a specializovaných tříd (3 706 dětí). Celkově děti se zdravotním postižením v roce 2005/06 tvořily 1,6 % všech dětí zapsaných do běžných mateřských škol.

Do systému předškolního vzdělávání je možné zařadit i přípravné třídy pro děti se sociálním znevýhodněním. V roce 2005/06 bylo zřízeno celkem 123 tříd (79 v základních a 44 ve speciálních základních školách), které navštěvovalo celkem 1 441 dětí.

Rozložení a hustota sítě mateřských škol se v jednotlivých regionech liší. Mezi kraji s vyšší koncentrací větších měst (kde existují i větší mateřské školy) a kraji s vyšší koncentrací malých obcí (kde v důsledku dopravní dostupnosti nemohou velké mateřské školy vznikat) jsou rozdíly především ve velikosti mateřských škol – v průměru největší školy (podle počtu dětí) jsou v Praze, v Moravskoslezském a v Ústeckém kraji. Určité rozdíly jsou i v podílu soukromých a církevních mateřských škol v jednotlivých regionech – největší podíl soukromých a církevních mateřských škol, který vysoce převyšuje celorepublikový průměr 2 % škol, je v Moravskoslezském

kraji (4,1 % škol), kde tyto školy navštěvuje také nejvyšší podíl dětí (3,3 %), a v Praze (5,6 % škol, navštěvuje je však pouze 2,5 % dětí).

2.2 Povinná školní docházka

Od roku 1995 je povinná školní docházka devítiletá² a žáci ji plní zejména na základní škole (93,9 %), určitou variantou pro nadané žáky jsou víceletá gymnázia,³ případně osmiletý obor tanec⁴ na konzervatořích. Žáci se zdravotním a mentálním postižením mohou být integrováni do speciálních tříd⁵ na běžných základních školách nebo do běžných tříd základních škol, nebo jsou pro ně určeny školy zaměřené primárně na výuku žáků se speciálními vzdělávacími potřebami. Pro děti s hlubokým mentálním postižením platí jiný způsob plnění povinné školní docházky (§ 40 školského zákona). Podle § 42 školského zákona stanoví krajský úřad místně příslušný podle místa trvalého pobytu dítěte dítěti s hlubokým mentálním postižením (se souhlasem zákonného zástupce dítěte) takový způsob vzdělávání, který odpovídá duševním a fyzickým možnostem dítěte, a to na základě doporučeního posouzení odborného lékaře a školského poradenského zařízení. Po několika letech pokusného ověřování byla do školského zákona zařazena možnost využít na 1. stupni základní školy tzv. individuální vzdělávání, které se uskutečňuje bez pravidelné účasti ve vyučování ve škole. Individuální vzdělávání lze povolit pouze žákovi prvního stupně základní školy. Individuálně vzdělávaný

2 Stanovena novelou zákona č. 29/1984 Sb., o soustavě základních škol, středních škol a vyšších odborných škol, která nabyla účinnosti v červenci 1995. Devítiletou povinnou školní docházku definuje i školský zákon č. 561/2004 Sb.

3 Do šestiletých gymnázií odcházejí žáci po ukončení 7. ročníku základní školy, do osmiletých po ukončení 5. ročníku základní školy.

4 Studium osmiletého oboru tanec na konzervatořích je možné po ukončení 5. ročníku základní školy.

5 Pro třídy zřízené pro žáky se zdravotním postižením budeme v dalším textu užívat termín speciální třídy.

Tabulka 2

**Základní charakteristiky sítě mateřských škol
– podle krajů v roce 2005/06**

Kraj	MŠ celkem		Soukromé a církevní MŠ		Průměrná velikost MŠ
	školy	počet dětí	školy	počet dětí	celkem dětí
Praha	302	27 787	5,6 %	2,5 %	92
Středočeský	613	31 418	2,0 %	1,2 %	51
Jihočeský	291	18 205	2,4 %	1,6 %	63
Plzeňský	255	14 844	0,4 %	0,2 %	58
Karlovarský	118	8 039	0,8 %	0,4 %	68
Ústecký	319	21 961	1,6 %	1,0 %	69
Liberecký	204	12 306	3,4 %	2,3 %	60
Královéhradecký	295	15 564	1,0 %	0,6 %	53
Pardubický	308	15 192	–	–	49
Vysočina	276	14 720	0,7 %	0,3 %	53
Jihomoravský	614	30 479	1,0 %	1,0 %	50
Olomoucký	352	18 421	2,6 %	2,4 %	52
Zlínský	305	16 503	1,3 %	0,5 %	54
Moravskoslezský	458	33 023	4,1 %	3,3 %	72
ČR celkem	4 710	278 462	2,0 %	1,4 %	59

Zdroj: ÚIV

žák koná za každé pololetí zkoušky z příslušného učiva, a to ve škole, do níž byl přijat k plnění povinné školní docházky.

Povinná školní docházka začíná zpravidla v šesti letech věku dítěte, v posledních letech rodiče ve stále větší míře pro své děti využívají možnost odkladu povinné školní docházky o jeden rok na základě doporučení lékaře a školského poradenského zařízení. V roce 2005 nastoupila s odkladem povinné školní docházky do základních škol 24 % dětí starších šesti let v porovnání ke všem přijatým žákům do 1. ročníků.

2.2.1 Základní školství

Základní vzdělávání vede k tomu, aby si žáci osvojili potřebné strategie učení a na jejich základě byli motivováni k celoživotnímu učení, aby se učili tvořivě myslet a řešit přiměřené problémy, účinně komunikovat a spolupracovat, chránit své fyzické i duševní zdraví, vytvořené hodnoty a životní prostředí, být ohleduplní a tolerantní k jiným lidem, k odlišným kulturním a duchovním hodnotám, poznávat své schopnosti a reálné možnosti a uplatňovat je spolu s osvojenými vědomostmi a dovednostmi při rozhodování o své další životní dráze a svém profesním uplatnění.

Sít základních škol je v České republice poměrně hustá, i když v poslední době počet základních škol stále klesá a v roce 2005/06 se snižuje na 3 741 základních škol. Redukce počtu škol se týká především škol, které vyučují pouze žáky 1. stupně, s tím je spojený i pokles počtu tzv. málotřídních⁶ škol, tedy škol, které vznikaly v malých obcích a jejichž hlavní funkcí je umožnit malým dětem docházku do základní školy v místě jejich bydliště. Pokles počtu škol je způsoben jednak jejich rušením, jednak sloučováním škol do větších právních subjektů. I když se počet ZŠ stále snižuje, na průměrné velikosti školy se to při-

liš neprojevalo. Průměrná velikost školy stále mírně klesá především na 1. stupni ZŠ, což je způsobeno především stálým poklesem počtu žáků. Na 2. stupni se průměrná velikost školy v posledních letech prakticky nemění.

Integrace postižených dětí do běžných základních škol umožňuje těmto dětem mnohem lepší adaptaci do běžného života, navíc uvolňuje i prostor školám pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami, které se mohou ve větší míře věnovat dětem s těžšími formami zdravotního, případně mentálního postižení. V posledních deseti letech stále narůstá počet zdravotně postižených žáků na základních školách. V roce 2005/06 tvořili tito žáci 6,3 % všech žáků základních škol. Nárůst nastal především v podílu počtu žáků individuálně integrovaných do běžných tříd (od roku 1995/96 z 3 % na 5,2 % v roce 2005/06), podíl žáků ve speciálních třídách se ustálil na 1,1 %.

Pro část populace, která nedosáhla základního vzdělání, nabízejí základní, základní speciální a střední školy **kurzy pro doplnění základního vzdělání**. Zájem o tyto kurzy stále klesá (411 frekventantů v roce 2005/06). Obdobné kurzy, ve kterých si žáci mohou doplnit základy vzdělání, poskytuje základní škola speciální. Tyto kurzy navštěvovalo v roce 2004/05 celkem 302 frekventantů (v roce 1999/2000, kdy se jednalo o kurzy pro doplnění vzdělání poskytovaného pomocnou školou, to bylo 1 474 frekventantů).

Sít základních škol v jednotlivých krajích České republiky odpovídá potřebám základního vzdělávání populace od šesti let do dovršení patnácti let věku a vychází i z celkového charakteru regionu – v regionech s vyšší koncentrací malých obcí je pochopitelně více malých škol, v regionech s vyšší koncentrací větších měst existuje více škol velkých. V průměru v České republice připadá na 100 dětí ve věku 6–14 let 0,42 základní školy, nejméně škol na sto obyvatel ve věku 6–14 let je v Praze (0,26 školy), v Ústeckém (0,33 školy) a Moravskoslezském a Karlovarském kraji (0,37 školy). Obecně se však dá říci, že dostupnost základního vzdělání je v jednotlivých krajích dobrá.

⁶ Málotřídní školy jsou školy, ve kterých jsou do jedné třídy zařazeni žáci více ročníků.

Tabulka 3

Poměrové ukazatele ZŠ (bez základních škol pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami) za školní roky 2000/01 až 2005/06

Zdroj: ÚIV

Komentář – v roce 2006 se změnila metodika vykazování učitelů (jsou uváděni společně s učiteli ve školách pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami).

1. stupeň	2000/01	2001/02	2002/03	2003/04	2004/05	2005/06
žáci na školu	150,2	145,0	137,7	132,9	124,7	122,5
žáci na třídu	21,4	21,0	20,6	20,4	20,3	20,0
žáci na úvazek učitele	20,3	19,9	19,4	19,0	18,8	–
2. stupeň	2000/01	2001/02	2002/03	2003/04	2004/05	2005/06
žáci na školu	182,6	182,1	183,0	180,4	181,9	181,0
žáci na třídu	22,8	22,6	22,6	22,6	22,8	22,7
žáci na úvazek učitele	13,7	13,6	13,6	13,5	13,5	–
ZŠ celkem	2000/01	2001/02	2002/03	2003/04	2004/05	2005/06
žáci na školu	262,1	257,0	251,0	247,1	242,5	235,7
žáci na třídu	22,0	21,7	21,5	21,3	21,4	21,2
žáci na úvazek učitele	16,9	16,6	16,3	16,0	15,9	–

Tabulka 4

Základní charakteristiky sítě základních škol (bez ZŠ speciálních a základních škol při ZÚV) – podle krajů v roce 2005/06

Zdroj: ÚIV

Kraj	ZŠ Celkem		Soukromé a církevní ZŠ		Průměrná velikost ZŠ
	školy	žáci	školy	žáci	celkem
Praha	215	81 246	4,7 %	1,6 %	378
Středočeský	466	98 547	0,4 %	0,1 %	211
Jihočeský	231	55 574	1,3 %	1,2 %	241
Plzeňský	204	45 883	1,5 %	0,7 %	225
Karlovarský	98	26 639	3,1 %	1,0 %	272
Ústecký	244	73 874	1,6 %	1,1 %	303
Liberecký	179	38 348	1,7 %	1,0 %	214
Královéhradecký	252	48 599	2,8 %	1,4 %	193
Pardubický	231	45 805	–	–	198
Vysočina	251	48 364	0,4 %	0,4 %	193
Jihomoravský	441	96 666	0,9 %	0,8 %	219
Olomoucký	280	55 411	1,1 %	0,6 %	198
Zlínský	232	52 655	2,6 %	1,6 %	227
Moravskoslezský	417	114 065	1,4 %	0,7 %	274
ČR celkem	3 741	881 676	1,5 %	0,9 %	236

Jednotlivé kraje se v oblasti základního školství liší v podílu soukromých a církevních základních škol (nejvyšší podíl v Praze – 4,7 % nestátních škol s 1,6 % žáků, v Karlovarském kraji – 3,1 % škol s 1,0 % žáků a v Královéhradeckém kraji – 2,8 % škol s 1,4 % žáků). Kraje se liší i v průměrné velikosti škol, která se pohybuje v roce 2005/06 od 193 žáků na školu v kraji Vysočina a Královéhradeckém kraji až po 378 žáků na školu v Praze. Přesto, že v posledních letech klesá počet základních škol také z toho důvodu, že se slučují ředitelství, demografický vývoj v této věkové kategorii je natolik nepříznivý, že klesá i počet dětí na školu. Klesající tendence je výraznější na 1. stupni ZŠ, na 2. stupni zůstává v posledních letech stav zhruba na stejné úrovni.

Jednotlivé kraje se liší i mírou odkladů povinné školní docházky, která je v průměru 23,9 %. Nejnížší míru odkladů povinné školní docházky pozorujeme v kraji Vysočina (19,5 % sedmiletých) a v Moravskoslezském kraji (21,3 %). Naprostá většina krajů vykazuje míru odkladů povinné školní docházky mezi 22,0 % až 25,7 %. Nejvyšší míra odkladů se ve školním roce 2005/06 projevuje v Praze (27,1 %) a v Ústeckém kraji (26,8 %).

Podíl žáků v nižším stupni víceletých gymnázií (vzhledem k počtu žáků ve vzdělávání odpovídajících 2. stupni základní školy) byl v roce 2005/06 v průměru 10,2 % a pohyboval se v jednotlivých krajích v rozmezí od 7,3 % ve Zlínském, 7,7 % v Moravskoslezském do 11,8 % v Jihomoravském kraji a 19,4 % v Praze. Proti minulému školnímu roku se podíly žáků ve víceletých gymnáziích zvýšily na úkor čtyřletých gymnázií. Do víceletých gymnázií a osmiletých konzervatoří obor tanec v roce 2005/06 odešlo 11 922 žáků.

2.3 Střední školství

Úspěšným ukončením příslušného vzdělávacího programu středního vzdělávání dosahují žáci těchto stupňů vzdělání: **střední vzdělání; střední vzdělání s výučním listem; středního vzdělání s maturitní zkouškou.**

Vzdělávání v oborech středních škol je určeno především absolventům 9. ročníku základní školy, výjimku tvoří osmileté obory gymnázií, do kterých žáci vstupují po ukončení 5. ročníku základní školy, a šestileté obory gymnázií, kam jsou přijímáni žáci po ukončení 7. ročníku základní školy. Kromě oborů středních škol jsou do vzdělávacího systému začleněny i programy pro ty žáky, kteří ukončili povinnou školní docházku v nižším než devátém ročníku základní školy (obory odborných učilišť), a pro ty, kteří absolvovali základní školu praktickou nebo základní školu speciální (obory odborných učilišť a praktické školy). V současné době téměř všichni absolventi základních škol pokračují v dalším vzdělávání.

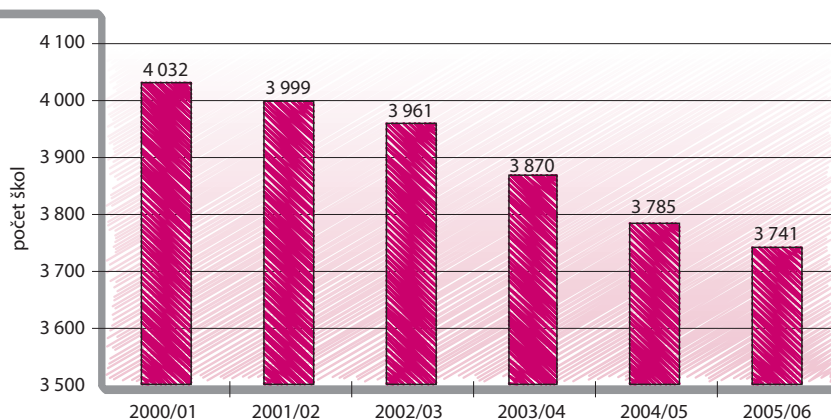
Střední školy, které poskytují střední vzdělání s maturitní zkouškou v daném oboru vzdělání, mohou v tomto oboru organizovat **nástavbové studium** pro uchazeče, kteří získali střední vzdělání s výučním listem v příbuzném oboru vzdělání v délce 3 let denní formy vzdělávání. Vzdělávání se uskutečňuje podle platných učebních dokumentů pro příslušný obor vzdělání. Vzdělávání v nástavbovém studiu trvá 2 roky v denní formě vzdělávání a je ukončeno maturitní zkouškou.

Střední školy, které poskytují střední vzdělání s výučním listem v daném oboru vzdělání, mohou v tomto oboru vzdělání uskutečňovat také **zkrácené studium pro získání středního vzdělání s výučním listem** pro uchazeče, kteří získali střední vzdělání s maturitní zkouškou. Zkrácené studium trvá 1 až 1,5 roku v denní formě vzdělávání. Zrovna tak střední školy, které poskytují střední vzdělání s maturitní zkouškou v daném oboru vzdělání, mohou v tomto oboru vzdělání uskutečňovat také **zkrácené studium pro získání středního vzdělání s maturitní zkouškou.** Zkrácené studium trvá 1 až 2 roky v denní formě vzdělávání.

Gymnázia nabízejí střední vzdělávání s maturitní zkouškou všeobecného charakteru a připravují absolventy především pro další vzdělávání na vyšší odborné a vysoké škole. Střední vzdělávání odborného charakteru zajišťují především střední odborné školy (SOŠ), které

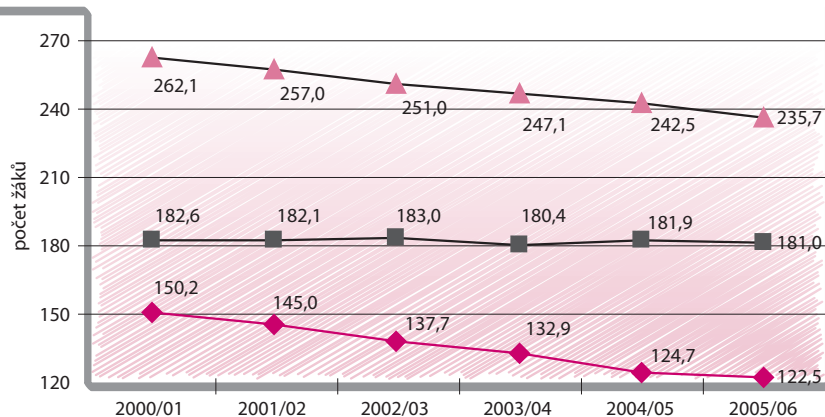
Obrázek 3

Vývoj počtu základních škol od r. 2000/01
do r. 2005/06

Obrázek 4

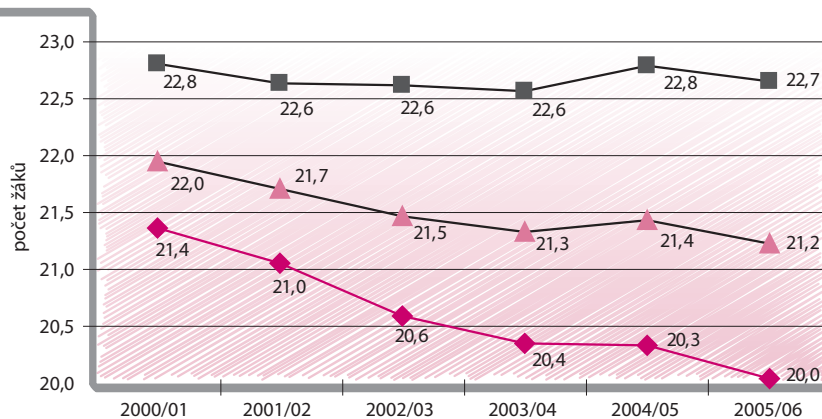
Počet žáků ZŠ na školu (včetně speciálních tříd)
v letech 2000/01–2005/06

- ◆ 1. stupeň
- 2. stupeň
- ▲ ZŠ celkem

Obrázek 5

Počet žáků ZŠ na třídu (včetně speciálních tříd)
v letech 2000/01–2005/06

- ◆ 1. stupeň
- 2. stupeň
- ▲ ZŠ celkem

nabízejí vzdělávání v různě zaměřených oborech vzdělání ukončené maturitní zkouškou. V posledních letech byly zařazeny do soustavy oborů vzdělání i obory Ekonomické lyceum, Technické lyceum, Pedagogické lyceum, Zdravotní lyceum a Přírodovědné lyceum – viz nařízení vlády o soustavě oborů vzdělání č. 689/2004 Sb. Tyto obory v sobě kombinují vzdělávací nabídku gymnaziálních oborů a oborů středních odborných škol. Absolventi nezískávají odbornou kvalifikaci, jsou však lépe připraveni ke studiu širšího spektra vzdělávacích a studijních programů v rámci terciárního vzdělávání než absolventi oborů středních odborných škol, a na druhé straně v průběhu vzdělávání získávají odborné zaměření.

Střední vzdělávání s výučním listem je zajišťováno zejména středními odbornými učiteli (SOU), jejichž hlavním cílem je příprava absolventů s vyššími nároky na manuální dovednosti. Střední odborná učiliště nabízejí i střední vzdělávání s maturitní zkouškou.

V roce 2005/06 v České republice vyučovalo žáky celkem 1 696 středních škol, z toho 380 (22,4 %) byly školy soukromé a církevní. Z veřejných středních škol je pouze 16 škol zřízeno obcemi, což je necelé 1 % z počtu všech středních škol. Ve všech formách vzdělávání (bez nástavbového studia) vyučovaly střední školy v roce 2005/06 celkem 558,5 tis. žáků., z toho 522,9 tis. v denní formě vzdělávání. Údaje jsou bez škol pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami. **Míra účasti na středoškolském vzdělávání** je v České republice tradičně vysoká (s výjimkou období, kdy středním školám chyběl jeden postupový ročník) – od roku 1990/91 se pohybuje nad hranicí 80 % odpovídající věkové populaci, v roce 2005/06 byl podíl 15–18letých zapojených v procesu středního vzdělávání (včetně speciálního školství, odborných učilišť a praktických škol) 95,7 %.⁷

⁷ Metodika výpočtu: počty žáků v denní formě vzdělávání na středních školách (bez žáků gymnázií plnících povinnou školní docházku) včetně speciálních škol, praktických škol a odborných učilišť vztahované k celkové velikosti populace 15–18letých.

Podíl nově přijímaných žáků do oborů na gymnáziích (včetně žáků víceletých gymnázií odpovídajících 1. ročníku středních škol – tj. 5. ročníku osmiletých gymnázií a 3. ročníku šestiletých gymnázií) na počtu všech přijatých na střední školy se v posledních letech stabilizoval na 17 % až 22 %. Obdobný stabilní trend se projevuje i v případě odborného vzdělávání ukončeného maturitní zkouškou, do něhož jsou v průměru přijímány dvě pětiny žáků (48 % v roce 2005/06). Celkově tedy do vzdělávání ukončeného maturitní zkouškou vstupuje 71 % nově přijímaných na střední školy (včetně nástavbového studia). Nově přijímaných žáků do středního vzdělávání a středního vzdělávání s výučním listem je zhruba jedna třetina (29 % v období 2005/06).

Žáci zdravotně postižení mohou být integrováni do běžných středních škol, nebo mohou navštěvovat střední školy pro žáky se zdravotním postižením. Žáci mentálně postižení a absolventi základních škol praktických a základních škol speciálních se mohou dále vzdělávat v programech, které jsou speciálně pro jejich postižení určeny – tedy ve vzdělávacích programech odborných učilišť a praktických škol.

Se vstupem České republiky do Evropské unie se mění i požadavky na absolventy škol na trhu práce. Školy by proto měly své absolventy připravit na další proces vzdělávání prostupující celým životem, na celoživotní vzdělávání nejen v rámci školského systému, ale i na další doplňování vzdělání, které je základem uplatnění na trhu práce.

Ostatní formy vzdělávání (dálkové, večerní, distanční a kombinované vzdělávání) na středních školách jsou velice důležitou součástí celoživotního učení vzhledem k možnosti získání další kvalifikace pro ty, kteří již vstoupili na pracovní trh. V roce 2005/06 je v ostatních formách vzdělávání celkem 35,6 tis. žáků (proti předchozímu roku mírný pokles), z nichž se již tradičně nejvíce účastnilo vzdělávání v oborech nástavbového studia (23,8 tis.); v ostatních oborech končících maturitní zkouškou studovalo celkem 9,3 tis. žáků. Počet žáků

Tabulka 5

**Přihlášení uchazeči o středoškolské
vzdělávání, úspěšnost přijetí v % – podle
krajů v roce 2005/06**

Zdroj: ÚIV

Poznámka: Data o přijímacím řízení na střední školy jsou bez žáků
nástavbového studia.

Kraj	Víceletá gymnázia		Čtyřletá gymnázia		SOŠ		SOU	
	přihlášeni	přijati	přihlášeni	přijati	přihlášeni	přijati	přihlášeni	přijati
Praha	5 632	40,9 %	3 505	65,3 %	8 910	77,5 %	4 666	89,8 %
Středočeský	1 988	52,2 %	1 610	88,1 %	4 934	87,2 %	4 288	91,9 %
Jihočeský	1 252	57,6 %	1 221	76,8 %	4 165	82,2 %	3 265	93,2 %
Plzeňský	980	66,5 %	531	90,8 %	3 066	84,2 %	2 733	89,9 %
Karlovarský	655	53,1 %	380	87,4 %	1 862	82,7 %	1 650	90,3 %
Ústecký	1 276	54,4 %	1 089	93,5 %	4 670	89,4 %	4 128	91,0 %
Liberecký	830	53,1 %	619	64,9 %	2 623	77,9 %	2 370	89,4 %
Královéhradecký	1 159	51,6 %	972	77,2 %	3 602	78,3 %	2 717	90,7 %
Pardubický	821	65,5 %	975	76,2 %	2 951	83,6 %	2 431	91,9 %
Vysočina	920	59,9 %	790	88,1 %	2 850	86,1 %	2 508	92,8 %
Jihomoravský	3 207	46,8 %	2 737	66,1 %	7 092	81,7 %	5 875	92,3 %
Olomoucký	1 645	53,9 %	1 261	83,0 %	3 535	83,0 %	3 240	90,3 %
Zlínský	1 082	49,3 %	1 359	78,7 %	4 682	71,7 %	3 038	90,1 %
Moravskoslezský	2 401	54,6 %	2 325	90,2 %	6 942	80,7 %	6 208	89,8 %
ČR celkem	23 848	50,8 %	19 374	77,9 %	61 884	81,4 %	49 117	91,0 %

v oborech s výučním listem, příp. závěrečnou zkouškou je 1,5 tis.

V každém regionu existuje institucionálně odlišná struktura sítě středních škol a jednotlivé regiony se tedy liší podle struktury žáků na jednotlivých typech středních škol. Celorepublikově je nejvyšší míra účasti populace 15–18letých na středních odborných školách (v roce 2005/06 se jedná o 40,5 %), pak následují střední odborná učiliště (36,2 % v roce 2005/06) a gymnázia (19,3 %). Údaje jsou za denní formu vzdělávání bez škol pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami. Z pohledu jednotlivých krajů se naprosto atypicky chová Praha, kde je celkově nejvyšší míra účasti na středoškolském vzdělávání (125,9 %) a je zde i jiné rozložení odpovídající populace – více než poloviční míra účasti (58,4 %) je na středních odborných školách, třetina (32,1 %) na gymnáziích, 35,4 % na středních odborných učilištích. Vysoká míra účasti na vzdělávání v Praze je dána spádovostí Prahy především pro okolní okresy Středočeského kraje a v některých případech i celorepublikovou působností středních škol. Dalším značně atypickým regionem je Středočeský kraj se svou 76,7% mírou účasti na středoškolském vzdělávání, který však ve velké míře (zvláště okresy Praha-východ a Praha-západ) využívá spádovosti pražských středních škol. Ostatní regiony vykazují míru účasti od 83,5 % v Karlovarském kraji do 101,7 % v Jihomoravském kraji (zde se také projevuje to, že Brno je spádovou oblastí pro okolní okresy).

Zajímavý je i pohled na středoškolské vzdělávání z hlediska zájmu o středoškolské vzdělávání a míry uspokojování tohoto zájmu (data za rok 2005/06). Z pohledu přijímacího řízení jsou v celorepublikovém měřítku nejúspěšnější uchazeči o vzdělávání na středních odborných učilištích (91 %) a uchazeči o vzdělávání na středních odborných školách (81,4 %). O něco více než třičtvrtinovou úspěšnost vykazují čtyřletá gymnázia (77,9 %) a nejnižší úspěšnost při přijímacím řízení se projevuje u víceletých gymnázií (50,8 %). Tato nízká úspěšnost při přijímacím řízení na víceletá gymnázia je

dána především faktem, že rodiče a žáci v mnohých případech berou víceleté gymnázium jako „první šanci“, jak se dostat na střední školu, a k přijímacímu řízení se hlásí i prospěchově slabší žáci.

2.3.1 Všeobecné vzdělávání – gymnázia

Obory gymnázií⁸ poskytují všeobecné vzdělávání a jejich hlavním úkolem je připravit absolventy k dalšímu studiu na vysoké a vyšší odborné škole a k výkonu profesí, které vyžadují především všeobecné vzdělání. Vzdělávání na školách, kde se vyučují gymnaziální obory, poskytuje **střední vzdělání s maturitní zkouškou**. Délka vzdělávání v gymnaziálních oborech je stanovena školským zákonem č. 561/2004 Sb. na čtyři, šest a osm let. Pro žáky postižené jsou určeny školy vyučující gymnaziální obory pro žáky se zdravotním postižením, případně se mohou postižení žáci vzdělávat ve speciálních třídách těchto škol (týká se především žáků v nižším stupni škol s víceletým vzděláváním, kde plní povinnou školní docházku), nebo být integrováni do běžných tříd mezi děti zdravé.

Celková role škol vyučujících gymnaziální obory v českém vzdělávacím systému je nezastupitelná, jako jediný typ střední školy poskytují střední vzdělávání s maturitou všeobecného charakteru (i když do proudu všeobecného vzdělávání lze zařadit i lycea). Porovnáme-li počet žáků ve školách vyučujících gymnaziální obory s počty žáků všeobecného vzdělávání na středoškolské úrovni v ostatních zemích EU, je podíl všeobecného středního vzdělávání v České republice poměrně nízký. Z tohoto důvodu se i jedno z doporučení examinátorů OECD z roku 1996 týkalo škol vyučujících gymnaziální obory a směřovalo ke zvýšení podílu všeobecného středního vzdělávání u nás. MŠMT proto vyhlásilo rozvojový program ve vzdělávání s názvem „Podpora středního všeobecného vzdělávání“. Cílem tohoto rozvojového programu je docílit ve školním roce 2010/2011 stavu, kdy

⁸ Včetně oborů na sportovních školách.

Tabulka 6

Základní charakteristiky sítě gymnázií (denní forma vzdělávání) v roce 2005/06

Kraj	Gymnázia celkem		Soukromá a církevní gymnázia		Průměrná velikost gymnázií
	školy	žáci	školy	žáci	celkem
Praha	60	23 695	41,7 %	22,3 %	394,9
Středočeský	34	12 906	14,7 %	5,3 %	379,6
Jihočeský	24	9 006	20,8 %	17,8 %	375,3
Plzeňský	14	6 442	14,3 %	12,5 %	460,1
Karlovarský	9	3 448	11,1 %	3,3 %	383,1
Ústecký	24	8 968	20,8 %	9,0 %	373,7
Liberecký	13	4 843	15,4 %	7,1 %	372,5
Královéhradecký	18	7 485	11,1 %	11,2 %	415,8
Pardubický	20	7 204	10,0 %	5,6 %	360,2
Vysočina	18	6 871	16,7 %	12,7 %	381,7
Jihomoravský	40	18 121	27,5 %	19,3 %	453,0
Olomoucký	20	9 937	15,0 %	5,1 %	496,9
Zlínský	15	7 870	13,3 %	7,6 %	524,7
Moravskoslezský	41	16 705	19,5 %	7,7 %	407,4
ČR celkem	350	143 501	21,7 %	12,3 %	410,0

Zdroj: ÚIV

Tabulka 7

Gymnázia – školy, třídy, žáci (denní forma vzdělávání), učitelé (přepočtené počty) 2000/01 až 2004/05

	2000/01	2001/02	2002/03	2003/04	2004/05	2005/06
školy	347	346	343	344	345	350
třídy	4 968	4 950	5 124	5 139	5 137	5 173
žáci	137 110	136 729	141 280	142 167	142 374	143 501
učitelé (přepočt. počty)	10 516,7	10 580,9	10 869,3	10 990,8	10 993,4	.
	2000/01	2001/02	2002/03	2003/04	2004/05	2005/06
žáci na školu	395,1	395,2	411,9	413,3	412,7	410,0
žáci na třídu	27,6	27,6	27,6	27,7	27,7	27,7
žáci na úvazek učitele	13,0	12,9	13,0	12,9	13,0	.

Komentář: Přepočtené stavy učitelů podle nové metodiky vykazování (jsou včetně žáků se speciálními vzdělávacími potřebami) od roku 2005 nelze v časové řadě stanovit.

podíl přijímaných žáků do všeobecného vzdělávání dosáhne cca 35 % mezi přijímanými středoškoláky v denní formě vzdělávání.

Na všech školách vyučujících gymnaziální obory v České republice se vyučuje podle centrálně schváleného Standardu z roku 1996 a od roku 1999 podle nově schválených učebních dokumentů. Tyto dokumenty umožňují školám realizovat výuku nejen v různých zaměřeních, posilovat výuku povinných vyučovacích předmětů v rámci disponibilních hodin, ale i zavádět volitelné předměty podle zájmu žáků, podle pedagogických záměrů a podmínek jednotlivých škol. Standard a následně schválené učební dokumenty školám umožňují pouze měnit zaměření vzdělávání posílením výuky vybraných všeobecně vzdělávacích předmětů. Zároveň se připravuje Rámcový vzdělávací program pro vzdělávání na gymnáziích (16 gymnázií z celé ČR od září 2004 v pilotním projektu tvoří své vlastní školní vzdělávací programy podle pilotní verze RVP gymnaziálního vzdělávání). Pilotní verze RVP GV (rámcový vzdělávací program pro gymnaziální vzdělávání) je určena pro dvouletý projekt pilotního ověřování tvorby školních vzdělávacích programů (ŠVP) na vybraných pilotních gymnáziích z celé ČR, který se realizuje od září 2004 do června 2006.

Síť škol vyučujících gymnaziální obory je v České republice velice hustá a umožňuje většině studentů získat všeobecné vzdělávání na středoškolské úrovni prakticky bez nutnosti náročného dojíždění. Školy vyučující gymnaziální obory existují ve všech okresech s výjimkou okresu Praha-západ. Žáci z tohoto okresu však bez problémů mohou navštěvovat tyto školy v Praze.

Počet škol vyučujících gymnaziální obory se v posledních třech letech příliš nemění, v roce 2005/06 fungovalo v České republice celkem 350 těchto škol, z nichž 76 škol (21,7 %) bylo zřizováno soukromým zřizovatelem nebo církví. Škol vyučujících gymnaziální obory se, stejně jako ostatních středních škol, dotkla reforma státní správy a během roku 2001 změnilы všechny školy vyučující gymnaziální obory dosud zřizované ministerstvem vlastníka

a přešly pod kraje. Osm škol je zřizováno obcemi, což jsou 2 % z celkového počtu gymnázií (bez škol pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami).

Naprostá většina škol (311, tj. 88,9 %) realizovala v roce 2005/06 víceleté vzdělávání a jen 39 (11,1 %) škol nabízelo pouze čtyřleté vzdělávání.

Počty nově přijímaných žáků do denní formy vzdělávání na víceleté školy se v roce 2005/06 proti předešlému školnímu roku mírně zvýšily na 12,1 tis. nově přijímaných. Celkově bylo do denní formy vzdělávání na školy vyučující gymnaziální obory přijato 28,2 tis. žáků. Na soukromé a církevní školy bylo přijato více než 3,5 tis. žáků.

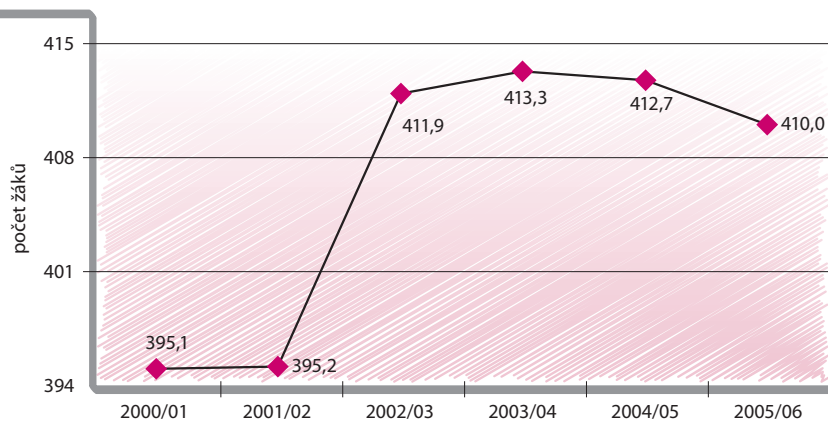
Také počet žáků škol vyučujících gymnaziální obory denní formy vzdělávání v roce 2005/06 stoupl na zatím nejvyšší počet 143,5 tis. Žáci víceletých škol tvoří téměř 60 % všech žáků škol vyučujících gymnaziální obory. Nezanedbatelný podíl na celkovém počtu žáků tvoří žáci soukromých a církevních škol – v posledních letech se jejich podíl pohybuje kolem 12 %.

Počet absolventů čtyřletých škol vyučujících gymnaziální obory ve sledovaném roce 2004/05 vzrostl na 13,3 tis. absolventů, na víceletých gymnáziích absolvovalo 11,9 tis. žáků. Celkově absolvovalo v roce 2004/05 gymnaziální studium 25,3 tis. žáků, což je o 0,7 tis. více, než v předchozím roce.

Školy vyučující gymnaziální obory jsou na území České republiky rozloženy víceméně rovnoměrně. Jednotlivé regiony se liší zastoupením soukromých a církevních škol v této oblasti vzdělávání, největší podíl těchto škol je v Praze (41,7 % s 22,3 % žáků) a v Jihomoravském kraji (27,5 % škol s 19,3 % žáků), naopak nejmenší podíl soukromých a církevních škol vyučujících gymnaziální obory je v Pardubickém kraji (10,0 % škol s 5,6 % žáků). Nejvyšší průměrná velikost těchto škol byla v roce 2004/05 ve Zlínském kraji (524 žáků na jedno gymnázium), naopak v průměru nejmenší školy vyučující gymnaziální obory jsou v Pardubickém kraji (360 žáků na jednu školu).

Obrázek 6

Gymnázia – počet žáků na školu
v letech 2000/01–2005/06

Tabulka 8

Gymnázia – nově přijatí a absolventi v denní
formě vzdělávání v letech 2000/01 až 2005/06

		2000/01	2001/02	2002/03	2003/04	2004/05	2005/06
z toho	Nově přijatí celkem	24 069	25 190	25 255	26 260	26 516	27 209
	4leté	12 790	13 913	13 714	14 575	14 749	15 091
	víceleté	11 279	11 277	11 541	11 685	11 767	12 118
		2000/01	2001/02	2002/03	2003/04	2004/05	2005/06
z toho	Absolventi celkem	22 904	18 514	23 621	24 646	25 257	.
	4leté	11 673	11 563	12 758	12 087	13 328	.
	víceleté	11 231	6 951	10 863	12 559	11 929	.

Zdroj: ÚIV

2.3.2 Odborné vzdělávání

Vzděláváním v oborech středních odborných škol a středních odborných učilišť v České republice mohou žáci získat **střední vzdělání, střední vzdělání s maturitní zkouškou a střední vzdělání s výučním listem**. Střední vzdělání s maturitní zkouškou poskytují školy i v oborech nástavbového studia a zkráceného studia pro získání středního vzdělání s maturitní zkouškou. Střední vzdělání s výučním listem získávají žáci zejména v oborech vzdělání na středních odborných učilištích (dvouletých a tříletých oborech) a ve zkráceném studiu pro získání středního vzdělání s výučním listem. Část oborů poskytujících absolventům základních škol střední vzdělání nabízejí i střední odborné školy. Odbornou přípravu pro žáky, kteří ukončili základní školu v nižším než devátém ročníku, poskytují odborná učiliště (ve dvouletých oborech), odborné vzdělávání žákům, kteří absolvovali základní školu praktickou nebo základní školu speciální, pak nabízejí odborná učiliště (ve dvouletých a tříletých oborech) a praktické školy (v jednoletých, dvouletých a tříletých oborech). V rámci odborného vzdělávání školy nabízejí i další možnosti vzdělávání – např. studium jednotlivých předmětů, rekvalifikační kurzy, zkrácené studium pro získání středního vzdělání s výučním listem a zkrácené studium pro získání středního vzdělání s maturitní zkouškou.

Střední odborné školství je jednou z oblastí vzdělávání, ve které se nejdříve odrážejí ekonomické změny a změny požadavků trhu práce. Otázka oborové struktury středního odborného vzdělávání se stala v posledních letech předmětem polemiky mezi odborníky, sociálními partnery i širokou veřejností. Tyto diskuse vycházejí především z vysoké míry nezaměstnanosti absolventů některých skupin oborů vzdělávání.

Pro další rozvoj odborného vzdělávání jsou podstatné otázky jeho cílů, obsahu a kvality. Odborné vzdělávání by se nemělo orientovat pouze na přípravu absolventů pro přímý vstup do prvního zaměstnání, ale mělo by vytvořit předpoklady pro jejich další profesní uplatnění v průběhu

celého života. Z tohoto důvodu nemůže odborná příprava vycházet pouze z potřeb současnosti, ale musí být směřována k budoucím potřebám pracovního trhu především z hlediska požadované kvalifikace. Ze škol by měli odcházet jak specializovaní odborníci, tak absolventi se širokým profilem odpovídajícím obecně odbornému vzdělávání, absolventi schopní dále rozvíjet svůj potenciál, schopní a ochotní vzdělávat se v průběhu celého života v souladu s potřebami trhu práce.

Významný krok v oblasti vzdělávacích programů odborného vzdělávání představovalo přijetí Standardu středoškolského odborného vzdělávání v lednu 1998, vymezujícího společný vzdělanostní základ pro všechny nově koncipované vzdělávací programy středoškolského odborného vzdělávání. Důležitým krokem bylo i zavedení Klasifikace kmenových oborů vzdělání – KKO (od 1. 9. 1998), která seskupuje obory vzdělání zejména na základě jejich obsahové příbuznosti a obdobně uplatnitelnosti absolventů v praxi. Zároveň byly zpracovány pilotní verze RVP (rámcové vzdělávací programy pro jednotlivé kmenové obory vzdělání) pro 29 oborů vzdělání a zahájena tvorba dalších..

1.2.3.2.1 Střední odborné školy

Školy vyučující obory středních odborných škol připravují své žáky pro výkon odborných činností (technických, hospodářských, ekonomických, zemědělských, zdravotnických, pedagogických, uměleckých a kulturních). Poskytují **odborné vzdělávání** na středoškolské úrovni, především ve čtyřletých oborech ukončených maturitní zkouškou. V omezené míře nabízejí i vzdělávání v kratších vzdělávacích programech poskytujících střední vzdělání – v roce 2005/06 nabízelo toto studium 13,2 % škol vyučujících obory středních odborných škol a vzdělávalo se v nich 2,3 tis. žáků (0,1 % žáků středních odborných škol), a to především v oborech zaměřených na oblasti ošetrovatelství, pečovatelské a charitativní služby. Žáci, kteří ukončili na středních odborných školách vzdělávání s maturitní zkouškou, mohou pokračovat

Tabulka 9

Základní charakteristiky sítě středních odborných škol – podle kraje v roce 2005/06

Kraj	SOŠ celkem		Soukromé a církevní SOŠ		Velikost SOŠ celkem
	školy	žáci	školy	žáci	
Praha	95	28 791	47,4 %	25,4 %	303
Středočeský	75	17 400	26,7 %	12,7 %	232
Jihočeský	59	13 507	16,9 %	7,7 %	229
Plzeňský	32	10 706	21,9 %	12,2 %	335
Karlovarský	24	5 827	12,5 %	7,4 %	243
Ústecký	73	16 637	28,8 %	15,6 %	228
Liberecký	41	8 153	22,0 %	16,1 %	199
Královéhradecký	51	11 560	19,6 %	16,2 %	227
Pardubický	42	10 635	21,4 %	14,5 %	253
Vysočina	39	10 386	23,1 %	17,4 %	266
Jihomoravský	83	22 270	31,3 %	17,7 %	268
Olomoucký	46	12 313	28,3 %	13,1 %	268
Zlínský	50	13 287	22,0 %	16,4 %	266
Moravskoslezský	88	25 769	33,0 %	20,2 %	293
ČR celkem	798	207 241	27,8 %	16,6 %	260

Zdroj: ÚIV

Poznámka: Data v tabulce jsou včetně žáků nástavbového studia.

Tabulka 10

SOŠ – školy, třídy, žáci a přepočtené počty učitelů v denní formě vzdělávání za roky 2000/01 až 2005/06

	2000/01	2001/02	2002/03	2003/04	2004/05	2005/06
žáci na školu	239,2	241,0	244,4	250,0	259,1	259,4
žáci na třídu	26,2	26,5	26,7	26,8	26,8	26,7
žáci na úvazek uč.	10,7	10,7	10,7	10,7	10,9	.

Zdroj: ÚIV

Komentář: Přepočtené stavy učitelů podle nové metodiky (včetně škol pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami) jsou vykazovány od roku 2005/06, nelze je v časové řadě stanovit.

čovat v dalším studiu na vyšší odborné nebo vysoké škole.

Vzhledem k tomu, že školy vyučující obory středních odborných škol nabízejí především vzdělávání ukončené maturitní zkouškou, o které je poměrně velký zájem, nemají problém s nedostatkem uchazečů. V roce 2005/06 působilo v České republice celkem 798 škol vyučujících obory středních odborných škol (z toho 212 (27,8 %) bylo škol soukromých a církevních). V důsledku reformy státní správy byly v průběhu roku 2001 střední odborné školy dříve zřizované Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy postupně delimitovány na kraje, k úplné delimitaci došlo koncem roku 2001. V roce 2005/06 je 6 středních odborných škol (necelé 1 %) zřízeno obcemi. Data jsou bez škol pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami.

V posledních letech zaznamenaly školy vyučující obory středních odborných škol mírný nárůst počtu nově přijímaných žáků do denní formy vzdělávání jak pro získání středního vzdělání s maturitní zkouškou tak i středního vzdělání. Tento nárůst byl způsoben především opatřením ministerstva, kterým byl omezen počet nově přijímaných do víceletých gymnázií v předchozích letech, a v roce 2005/06 bylo přijato do denní formy vzdělávání na střední odborné školy celkem 55 tis. žáků. Naprostá většina žáků byla přijata ke vzdělávání s maturitní zkouškou (96,6 %). Na soukromé a církevní střední odborné školy bylo přijato 16,6 % všech nově přijatých.

Oborová struktura nově přijímaných žáků se v průběhu posledních tří let ustálila, co se týče pomyslného prvního místa zájmu žáků. Tradičně nejvíce žáků – pětina všech nově přijatých – nastupuje do oborů ekonomických. Na dalších místech se ve školním roce 2005/06 dostaly do popředí obory elektrotechnické, telekomunikační a výpočetní techniky a zdravotnictví, které dohromady zaujímají také téměř pětinu nově přijatých žáků. Skupina oborů 64 – Podnikání v oborech, odvětví je předmětem zájmu asi desetiny žáků a další obory už představují zájem asi 5 % žáků a méně.

Celkový počet žáků škol vyučujících obory středních odborných škol v roce 2005/06 proti předchozímu roku vzrostl na 224,4 tis. (v denní formě vzdělávání 207,2 tis. žáků). Loňské tabulky jsou přepočítány, protože od letošního roku se do celkového počtu žáků středních odborných škol nezapočítávají konzervatoře. Jsou uvedeny v samostatné kapitole. Naprostá většina žáků se vzdělává v oborech ukončených maturitní zkouškou (98,5 %), soukromé a církevní školy navštěvuje 16,4 % žáků.

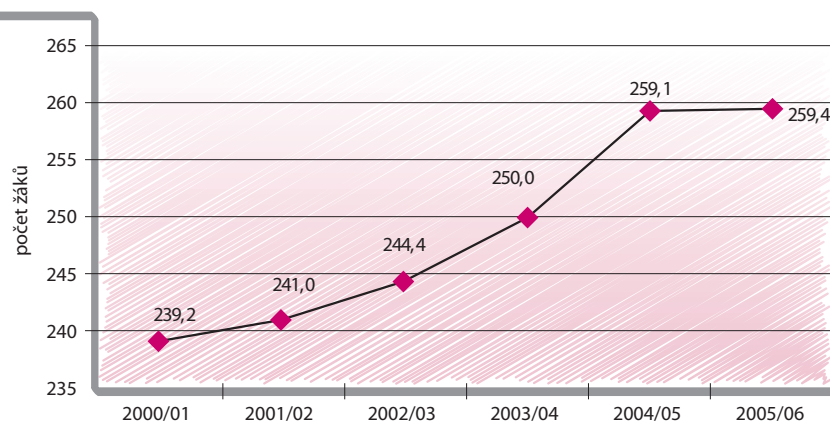
Vývoj počtu absolventů škol vyučujících obory středních odborných škol kopíruje vývoj nově přijímaných žáků na tyto školy v minulých letech. V roce 1998/99 se projevila skutečnost, že počet nově přijímaných žáků v roce 1995/96 výrazně poklesl, nízký počet absolventů v roce 1999/2000 (11,3 tis.) je důsledkem nenaplnění prvních ročníků středních škol v roce 1996/97 po zavedení povinné devítileté školní docházky na základní škole. V roce 2004/05 absolvovalo denní formu vzdělávání na středních odborných školách 45,6 tis. žáků, z toho naprostá většina (44,3 tis.) ve vzdělávání s maturitní zkouškou.

Regionální rozložení škol vyučujících obory středních odborných škol na území České republiky je mnohem homogennější, než je tomu u škol vyučujících gymnaziální obory, především vzhledem k počtu obyvatel kraje. Na 100 obyvatel ve věku 15–18 let připadá v průměru 0,15 střední odborné školy. Čím se jednotlivé kraje liší, je především podíl soukromých a církevních středních odborných škol – jejich vysoký podíl vykazují především Praha (47,4 % škol, 25,4 % žáků v soukromých a církevních školách), Moravskoslezský (33 % škol, 20,2 % žáků) a Jiho-moravský kraj (31,3 % škol, 17,7 % žáků). Na druhé straně stupnice stojí kraje s malým podílem soukromých a církevních středních odborných škol – zejména Karlovarský kraj s 12,5 % soukromých a církevních škol s 7,4 % žáků.

Kraje se odlišují i podle průměrné velikosti střední odborné školy. Průměrná velikost se pohybuje od hodnot kolem 199 žáků na školu v Libereckém kraji až po hodnoty 303 žáků na školu v Praze a 335 žáků na školu v Plzeňském kraji.

Obrázek 7

SOŠ – počet žáků na školu
v letech 2000/01–2005/06

1.2.3.2.2 Střední odborná učiliště

Hlavní úlohou škol vyučujících obory středních odborných učilišť je připravit žáky pro výkon dělnických profesí a odborných činností odpovídajících příslušnému oboru vzdělání. **Dvou až tříleté vzdělávání je ukončeno závěrečnou zkouškou a vede k získání výučního listu.** Kromě oborů středního vzdělání s výučním listem poskytují střední odborná učiliště, i když v menší míře, střední vzdělání s maturitní zkouškou (v těchto oborech studuje zhruba 18 % žáků). Školy vyučující obory středních odborných učilišť nabízejí i vzdělávání v oborech nástavbového studia, které jsou určeny pro absolventy tříletých učebních oborů a končí vykonáním maturitní zkoušky. Maturitní zkouška konaná na středních odborných učilištích (ať už v oborech určených absolventům základních škol, nebo v oborech nástavbového studia) má stejnou váhu jako maturitní zkouška složená na středních odborných školách nebo na gymnáziích a umožňuje pokračování ve studiu na vyšší odborné nebo vysoké škole.

Do soustavy středního odborného vzdělávání patří i odborná učiliště, která jsou většinou součástí právního subjektu poskytujícího činnost školy vyučující obory středních odborných učilišť (jedná se o 31 % středních odborných učilišť) a která nabízejí vzdělávání i žákům s ukončenou povinnou školní docházkou v nižším než devátém ročníku. Pro tyto žáky jsou určeny obory, které jsou dvouleté a vzdělávání v nich končí složením závěrečné zkoušky a získáním výučního listu. Odborná učiliště patří do soustavy speciálního vzdělávání a poskytují vzdělávání především absolventům základních škol praktických (více v kapitole Vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami).

Vzdělávání ve střední škole se člení na teoretické a praktické vyučování a výchovu mimo vyučování, praktické vyučování se člení na odborný výcvik, cvičení, učební praxi a odbornou nebo uměleckou praxi a sportovní přípravu, a to podle jednotlivých oborů vzdělání.

V roce 2001 se středních odborných učilišť, stejně jako všech středních škol, dotkla reforma veřejné správy.

Střední odborná učiliště a odborná učiliště dosud zřizovaná Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy a Ministerstvem zemědělství byla v průběhu roku 2001 postupně delimitována pod kraje.

Počet škol vyučujících obory středních odborných učilišť se v posledních letech snižuje. Hlavními důvody poklesu byla optimalizace středních škol ze strany MŠMT, klesající populační křivka, absence postupového ročníku⁹ v předchozích letech a také volné kapacity středních odborných škol. V roce 2005/06 vyučovalo v České republice v denní formě vzdělávání žáky celkem 542 středních odborných učilišť, z toho 87 (16 %) byly školy soukromé a církevní. Zřizovatelem 2 škol jsou obce. Data jsou bez škol pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami.

Počet nově přijímaných žáků na střední odborná učiliště se v posledních čtyřech letech stabilizoval na úrovni 51,8–55,6 tis. nově přijímaných do denní formy vzdělávání s výučním listem a s maturitou. V roce 2005/06 bylo do denní formy vzdělávání (včetně nástavbového studia) přijato celkem 60 tis. žáků. Žáci jsou přijímáni především do oborů vzdělání ukončených závěrečnou zkouškou (40,4 tis. žáků), 15,5 % žáků (9,3 tis.) se začíná vzdělávat ve čtyřletých oborech ukončených maturitní zkouškou. Oborová struktura nově přijímaných žáků do středních odborných učilišť se v posledních několika letech ustálila. Nejvíce žáků (17,2 %) je přijímáno do skupiny oborů gastronomie, hotelnictví a turismus a dále do oborů strojírenských (16,5 %), elektrotechnických (12,5 %) a skupiny oboru obchod (9,8 %), dohromady to činí celkem 56 % všech přijímaných žáků. Ostatní obory se každý podílí na celkovém počtu přijatých méně než 7 %.

Ve školním roce 2005/06 navštěvovalo školy vyučující obory středních odborných učilišť celkem 172 tis.

⁹ Absence postupového ročníku se středních odborných učilišť dotkla v oborech ukončených závěrečnou zkouškou v letech 1996/97 až 1998/99, v oborech ukončených maturitní zkouškou v letech 1996/9 až 1999/2000 a také v oborech nástavbového studia v letech 1999/2000 až 2000/01.

Tabulka 11

Základní charakteristiky sítě středních odborných učilišť v denní formě vzdělávání – podle krajů v roce 2005/06

Kraj	SOU a U celkem		Soukromá a církevní SOU a U		Velikost SOU a U
	školy	žáci	školy	žáci	celkem
Praha	50	16 361	48,0 %	43,3 %	327
Středočeský	55	14 702	20,0 %	15,3 %	267
Jihočeský	40	11 478	12,5 %	8,0 %	287
Plzeňský	29	9 144	6,9 %	3,8 %	315
Karlovarský	26	5 368	11,5 %	12,5 %	206
Ústecký	51	14 643	23,5 %	21,9 %	287
Liberecký	25	7 933	8,0 %	6,7 %	317
Královéhradecký	34	9 076	5,9 %	5,2 %	267
Pardubický	31	8 076	16,1 %	9,3 %	261
Vysočina	30	9 276	16,7 %	12,6 %	309
Jihomoravský	48	20 779	16,7 %	13,0 %	433
Olomoucký	37	11 574	21,6 %	9,4 %	313
Zlínský	30	11 230	23,3 %	13,8 %	374
Moravskoslezský	56	22 564	19,6 %	10,5 %	403
ČR celkem	542	172 204	19,4 %	14,6 %	318

Zdroj: ÚIV

Poznámka: Data v tabulce jsou včetně žáků nástavbového studia.

Tabulka 12

SOU – školy, třídy, žáci a přepočtené počty učitelů v denní formě vzdělávání za roky 2000/01 až 2005/06

	2000/01	2001/02	2002/03	2003/04	2004/05	2005/06
žáci na školu	309,4	323,1	323,9	330,1	342,4	317,7
žáci na třídu	23,8	23,9	24,1	24,1	24,2	24,1
žáci na úvazek uč.	8,0	8,3	8,3	8,3	8,3	.

Zdroj: ÚIV

Komentář: Přepočtené stavy učitelů podle nové metodiky (včetně škol pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami) jsou vykazovány od roku 2005/06, nelze je v časové řadě stanovit.

žáků v denní formě vzdělávání s maturitou a s výučním listem. Podíl žáků soukromých a církevních škol byl 11 %. Většina žáků se vzdělává v oborech s výučním listem (69,3 %). Údaje jsou bez škol pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami.

Vývoj počtu absolventů škol, které vyučující obory středních odborných učilišť, odpovídá vývoji nově přijímaných žáků v předchozích letech. Počet absolventů v roce 2004/05 se pohyboval na úrovni 50,3 tis., což je o více než 1 tis. nižší počet než v předchozím roce.

Rozložení škol vyučujících obory středních odborných učilišť v České republice je poněkud homogennější, než je tomu u škol vyučujících obory gymnázií, ale méně homogenní než rozložení škol vyučujících obory středních odborných škol. Průměrná velikost středních odborných učilišť se pohybuje v rozmezí od 206 žáků v Karlovarském kraji až po hodnotu kolem 433 žáků na školu v Jihomoravském kraji. Jednotlivé kraje se liší i podílem soukromého a církevního školství. Nejvyšší zastoupení soukromých a církevních středních odborných učilišť vykazuje Praha (48 % škol s 43,3 % žáků). Naopak nejmenší podíl soukromých a církevních škol v oblasti učňovského školství je v Královéhradeckém kraji (5,9 % škol s 5,2 % žáků).

1.2.3.2.3 Nástavbové studium

Školy vyučující obory středních odborných škol a školy vyučující obory středních odborných učilišť mají ve své nabídce i nástavbové studium určené absolventům tříletých učebních oborů. Toto studium vede (v denní formě vzdělávání v převážně dvouletých studijních oborech) k získání středního vzdělání s maturitou. Absolventi získávají stejné vzdělání jako absolventi SOŠ a SOU, ukončené maturitní zkouškou, a mohou dále pokračovat ve studiu na vyšší odborné, případně vysoké škole.

Příkazem ministra z roku 1997 a následně limity stanovenými ve státním rozpočtu kapitoly 333-MŠMT přistoupilo ministerstvo školství k omezení počtu přijímaných do tohoto druhu studia. V roce 2001 mohlo být v rámci jednoho kraje přijato pouze 20 % absolventů denní formy

vzdělávání v učebních oborech (nejvíce však tolik, kolik bylo přijato v roce 1998/99). Tato opatření vedla jak ke snížení počtu nově přijímaných do denní formy vzdělávání v nástavbovém studiu, tak ke snížení celkového počtu žáků.

Ve školním roce 2005/06 přijaly školy do denní formy vzdělávání v nástavbovém studiu 11,7 tis. žáků (z toho 10,3 tis. přijala střední odborná učiliště). V rámci ostatních forem vzdělávání tvoří žáci nástavbového studia na středních školách většinu – v roce 2005/06 zde studovalo v nástavbovém studiu celkem 23,6 tis. žáků, což je více než 66 % všech studujících v ostatních formách vzdělávání na středních školách.

2.4 Vzdělávání v konzervatoři

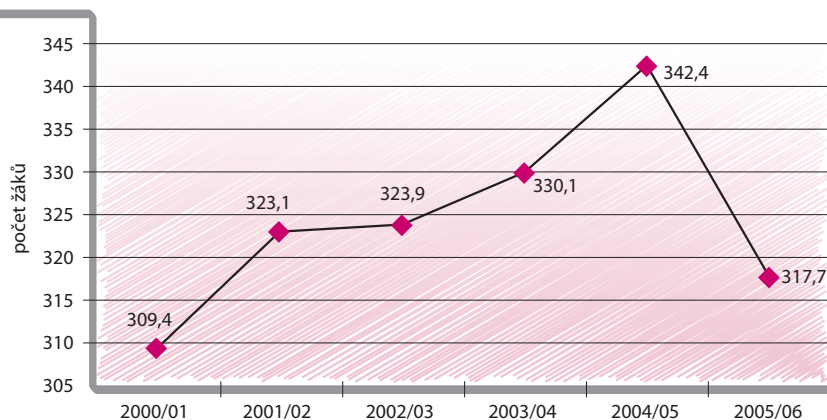
Od školního roku 2005/06 jsou na základě zákona č. 561/2004 Sb. konzervatoře samostatným druhem školy a i ve školských statistikách se nevykazují spolu se středněškolským vzděláváním, ale zcela samostatně.

Vzdělávání v konzervatoři rozvíjí znalosti, dovednosti a další schopnosti žáka získané v základním a v základním uměleckém vzdělávání, poskytuje všeobecné vzdělávání a připravuje žáky pro výkon náročných uměleckých nebo uměleckých a umělecko-pedagogických činností v oborech hudba, tanec, zpěv a hudebně dramatické umění.

Na konzervatoři je možno dosáhnout buď středního vzdělání s maturitní zkouškou (nejdříve po čtyřech letech v denní formě šestiletého vzdělávacího programu nebo po osmi letech v denní formě vzdělávání v osmiletém vzdělávacím programu) nebo vyššího odborného vzdělání v konzervatoři (složením absolutoria po úspěšném ukončení šestiletého nebo osmiletého vzdělávacího programu). Do osmiletého oboru tanec jsou žáci přijímáni ke studiu po pátém ročníku základní školy. Taneční konzervatoř v působnosti kraje se nachází v Praze, Brně a Ostravě. V Praze působí ještě dvě soukromé taneční konzervatoře. Ke vzdělávání do prvního ročníku šestiletého vzdělávacího programu konzervatoře se přijímají

Obrázek 8

Počet žáků na školu v denní formě vzdělávání
v SOU za školní rok 2000/01–2005/06

Tabulka 13

Základní charakteristiky sítě konzervatoří
ve školním roce 2005/06

Kraj	Konzervatoře celkem		Soukromé a církevní konzervatoře		Velikost konzervatoře
	počet	žáci	počet	žáci	
Praha	7	1 399	28,6 %	15,0 %	200
Středočeský	x	x	x	x	x
Jihočeský	1	168	x	x	168
Plzeňský	1	167	x	x	167
Karlovarský	x	x	x	x	x
Ústecký	2	213	x	x	107
Liberecký	x	x	x	x	x
Královéhradecký	x	x	x	x	x
Pardubický	1	157	x	x	157
Vysočina	x	x	x	x	x
Jihomoravský	2	525	x	x	263
Olomoucký	x	x	x	x	x
Zlínský	2	279	50,0 %	36,6 %	140
Moravskoslezský	1	426	x	x	426
ČR celkem	17	3 334	17,6 %	9,4 %	196

uchazeči, kteří splnili povinnou školní docházku nebo úspěšně ukončili základní vzdělávání před splněním povinné školní docházky.

Síť konzervatoří v České republice není příliš hustá, v některých oblastech se konzervatoře nevyskytují vůbec. Ve školním roce 2005/06 působí 17 konzervatoří, z toho u většiny je zřizovatelem kraj (12), dále MŠMT (1), Ministerstvo obrany (1), soukromý nebo církevní zřizovatel provozuje pouze 3 konzervatoře. Z toho nejvíc konzervatoří je v Praze (7), z toho jedna pro žáky se zdravotním postižením, na ostatní kraje připadá v Ústeckém, Jiho-moravském a Zlínském kraji po dvou školách a v Jihočeském, Plzeňském, Pardubickém a Moravskoslezském kraji působí po jedné škole. Průměrná velikost jedné školy je 196 žáků.

Na konzervatořích ve školním roce 2005/06 studuje v denní formě vzdělávání (včetně žáků se zdravotním postižením) celkem 3 334 žáků, z toho 2 679 v šestileté formě vzdělávání a 655 v osmileté formě vzdělávání obor tanec. V ostatních formách vzdělávání studuje 161 žáků.

Do prvních ročníků denního vzdělávání bylo přijato celkem 524 žáků, z toho do šestileté formy vzdělávání po ukončení povinné školní docházky 452, do osmileté formy vzdělávání po ukončení 5. třídy základní školy 72 žáků.

2.5 Vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami

V českém vzdělávacím systému má nezastupitelné místo vzdělávání dětí, žáků, studentů i dospělých osob se speciálními vzdělávacími potřebami. Toto vzdělávání je určeno dětem, žákům, studentům, kterým jejich postižení brání dosáhnout příslušné úrovně vzdělání standardními pedagogickými metodami a postupy a při jejichž vzdělávání je nutné volit odpovídající obsahovou a organizační formu vzdělávání a využívat metody a postupy speciální pedagogiky. Školy při zajišťování podmínek ke vzdělávání dětí, žáků, studentů se speciálními vzdělávacími potřebami spolupracují se zařízeními pro speciálně peda-

gogické nebo pedagogicko-psychologické poradenství (speciálně pedagogická centra, pedagogicko-psychologické poradny, střediska výchovné péče).

Ministerstvo školství stanoví prováděcím právním předpisem č. 73/2005 Sb. pravidla a náležitosti zjišťování vzdělávacích potřeb dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a úpravu organizace, přijímání, průběhu a ukončování vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami, náležitosti individuálního vzdělávacího plánu a podmínky pro přezazování do vyššího ročníku.

Organizačními formami, ve kterých se uskutečňuje vzdělávání dětí nebo žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, je škola samostatně zřízená pro tyto žáky, tj. škola pro děti a žáky se speciálními vzdělávacími potřebami, dále speciální třída zřízená v souladu s platnými předpisy při škole běžného vzdělávacího proudu a forma individuální integrace dítěte nebo žáka se speciálními vzdělávacími potřebami do třídy běžného vzdělávacího proudu se současným zajištěním nezbytně speciálně pedagogické nebo psychologické podpory.

Kromě pedagogických pracovníků škol pro děti a žáky se speciálními vzdělávacími potřebami, u kterých je vyžadováno speciálně pedagogické vzdělání, působí na speciálních školách další pracovníci, kteří zajišťují komplexní péči o žáky – školní psychologové, odborní zdravotničtí pracovníci (na základě smluvního vztahu se zdravotní pojišťovnou – jedná se především o rehabilitační pracovníky), sociální pracovníci, pedagogičtí asistenti a další pracovníci. Spolu s integrací dětí se speciálními vzdělávacími potřebami do běžných škol se rozšiřuje i počet učitelů škol běžného vzdělávacího proudu, kteří absolvují některý vzdělávací program zaměřený na oblast vzdělávání dětí nebo žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a zvyšují si tak svou odbornou pedagogickou způsobilost pro práci s žáky s postižením. To má celkově příznivý dopad na proces integrace a vytvoření nových vzdělávacích podmínek pro individuálně integrované děti či žáka se speciálními vzdělávacími potřebami.

Tabulka 14

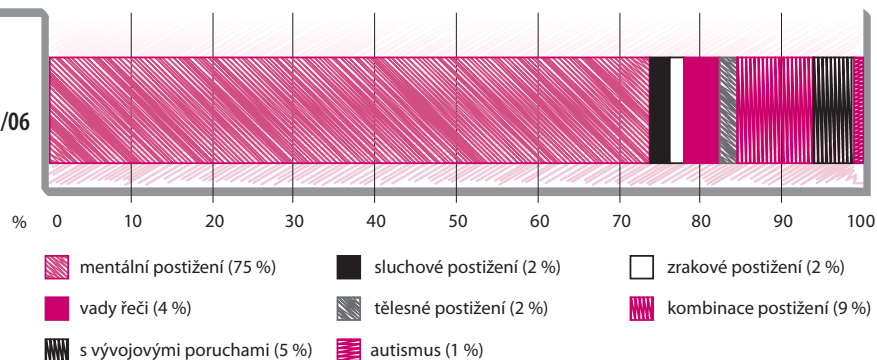
Rozložení škol pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami a počtu žáků ve školách pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami podle krajů v roce 2005/06

Kraj	Mateřské školy pro děti se zdravotním postižením		ZŠ pro žáky se zdravotním postižením a ZŠ praktické		Základní škola speciální		Střední školy pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami	
	počet škol	počet žáků	počet škol	počet žáků	počet škol	počet žáků	počet škol	počet žáků
Praha	18	710	41	2 452	15	351	33	1 920
Středočeský	13	320	51	3 018	29	536	28	1 759
Jihočeský	5	112	25	1 522	16	298	17	821
Plzeňský	5	154	21	1 569	8	236	12	828
Karlovarský	2	33	22	1 141	8	144	9	487
Ústecký	5	255	42	4 035	19	482	27	1 916
Liberecký	8	246	29	1 755	11	193	7	543
Královéhradecký	9	360	36	1 727	14	268	16	1 382
Pardubický	3	43	24	1 473	15	336	8	768
Vysočina	1	23	17	878	13	234	9	525
Jihomoravský	19	536	37	2 525	22	621	32	2 062
Olomoucký	10	216	30	2 024	18	347	22	1 124
Zlínský	5	89	20	1 280	11	311	16	915
Moravskoslezský	14	606	50	3 443	27	607	29	3 230
ČR celkem	117	3 703	445	28 842	226	4 964	265	18 280

Zdroj: ÚIV

Obrázek 9

Rozložení žáků ve školách pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami podle druhu postižení ve školním roce 2005/06

Zdroj: ÚIV

Speciální vzdělávání poskytuje vzdělávání a výchovu dětí od úrovně předškolní výchovy až po střední vzdělávání v rámci diferencovaných vzdělávacích programů, které respektují vzdělávací potřeby dětí a žáků s různými druhy a stupni postižení.

Školy pro děti a žáky se speciálními vzdělávacími potřebami poskytují v rámci jednoho právního subjektu několik úrovní vzdělávání, v některých případech školy mateřské, základní i střední. Stejně jako základní školy a střední školy nabízejí i základní školy pro děti a žáky se speciálními vzdělávacími potřebami kurzy pro doplnění základního vzdělání. Obdobně nabízejí základní školy praktické a základní školy speciální kurzy pro doplnění vzdělání poskytovaného základní školou praktickou a kurzy pro doplnění vzdělání poskytovaného základní školou speciální. Tyto kurzy jsou určeny občanům, kteří ukončili povinnou školní docházku a nezískali odpovídající stupeň vzdělání.

Podle potřeby nabízejí školy pro děti a žáky se speciálními vzdělávacími potřebami (stejně jako běžné mateřské a základní školy) docházku do přípravných tříd pro děti se sociálním znevýhodněním, kde se tyto děti připravují na vstup do školského prostředí.

Do systému speciálního vzdělávání spadají i školy při zařízeních pro výkon ústavní výchovy, ochranné výchovy a preventivně výchovnou péči. Těmto školám se věnujeme v kapitole B1.6 Školská zařízení.

Síť škol pro děti a žáky se speciálními vzdělávacími potřebami a školských zařízení pro výkon ústavní výchovy, ochranné výchovy a pro preventivně výchovnou péči (včetně speciálních tříd na běžných školách) je v současné době poměrně hustá a zajišťuje dostupnost pro většinu žáků se zdravotním postižením. Tyto školy jsou z velké většiny zřizovány obcemi a kraji (speciální třídy na základních školách jsou zřizovány především obcemi), část sítě tvoří školy zřizované MŠMT (zejména se jedná o školy s celorepublikovou působností) a školy soukromé a církevní. V roce 2005/06 působilo v České republice celkem 1058 škol pro děti a žáky se speciálními vzdělá-

cími potřebami. Nejvíce je škol, které navštěvují žáci plnící povinnou školní docházku (67 škol pro žáky se speciálními zdravotními potřebami, 378 základních škol praktických a 226 základních škol speciálních spolu s přípravnými stupni).

Počet žáků škol pro děti a žáky se speciálními vzdělávacími potřebami zaznamenal od roku 1995/96 mírný pokles, který je způsoben jednak poklesem populační křivky, jednak silící integrací postižených dětí do běžných škol. V roce 2005/06 vyučovaly školy pro děti a žáky se speciálními vzdělávacími potřebami 57 tis. žáků. Největší podíl tvoří žáci plnící na školách pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami povinnou školní docházku (4,9 tis. na základních školách pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami, 24,8 tis. na základních školách praktických a 5 tis. na základních školách speciálních včetně přípravných stupňů). Celkově školy pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami navštěvuje 6 % dětí ve věku povinné školní docházky.

2.6 Školská zařízení

Vzdělávací systém zahrnuje vedle škol i zařízení a instituce, které vytvářejí sociální zázemí škol (stravování a ubytování žáků a studentů) a podporují mimoškolní vzdělávací aktivity (školní družiny a kluby, základní umělecké školy, střediska pro volný čas dětí a mládeže aj.). Důležitou součástí systému vzdělávání jsou dále zařízení pro výkon ústavní výchovy a preventivně výchovné péče. **Soustava školských zařízení** vytváří systém doplňkové péče a plní zejména následující funkce:

- zájmové vzdělávání v době mimo vyučování (školní družiny a kluby, střediska pro volný čas dětí a mládeže, jazykové školy s právem státní jazykové zkoušky, základní umělecké školy);¹⁰

¹⁰ V těchto případech se nejedná o školská zařízení, ale o školy. Z toho důvodu, že neposkytují stupeň vzdělání, však byly zařazeny do této kapitoly.

Tabulka 15

Vývoj počtu školních družin a klubů,
počtu žáků v nich a jejich podílu
na odpovídající školské populaci
ve školních letech 2000/01–2005/06

	2000/01	2002/03	2003/04	2004/05	2005/06
Počet školních družin	4 242	4 203	4 116	4 036	3 946
Počet zapsaných žáků	229 040	218 988	215 235	212 664	215 707
Podíl na počtu žáků 1. stupně základních škol a základních škol speciálních	36,8 %	39,0 %	40,7 %	42,9 %	43,1 %
Počet školních klubů	493	520	493	444	355
Počet zapsaných žáků	42 960	50 849	48 886	34 680	35 877
Podíl na počtu žáků 2. stupně základních škol a základních škol speciálních a nižšího stupně vícetých gymnázií	8,3 %	9,9 %	9,8 %	7,0 %	7,3 %

Zdroj: ÚIV

Tabulka 16

ZUŠ celkem – školy, žáci – podle území v roce 2005/06

	Školy	Žáci					
		celkem	z celku v oboru				
			tanečním	výtvarném	literárně-dramatic.	hudebním s výukou	
						individuální skupinovou	kolektivní
Hlavní město Praha	35	21 577	1 980	4 018	882	13 168	1 529
Středočeský kraj	54	22 304	2 854	4 589	749	12 904	1 208
Jihočeský kraj	33	12 523	650	2 664	366	8 412	431
Plzeňský kraj	32	12 589	928	2 921	437	7 601	702
Karlovarský kraj	20	8 558	908	1 657	409	4 799	785
Ústecký kraj	31	12 958	1 860	2 822	456	7 076	744
Liberecký kraj	20	8 914	868	1 824	322	5 006	894
Královéhradecký kraj	29	13 638	1 930	3 190	641	6 422	1 455
Pardubický kraj	28	13 200	2 224	2 323	433	7 388	832
Vysočina	25	10 616	1 163	2 169	280	6 576	428
Jihomoravský kraj	64	27 950	4 308	4 646	954	17 183	859
Olomoucký kraj	25	12 440	1 294	2 561	354	7 840	391
Zlínský kraj	25	14 230	1 143	3 646	550	8 322	569
Moravskoslezský kraj	53	24 719	2 163	4 656	485	16 667	748
Česká republika	474	216 216	24 273	43 686	7 318	129 364	11 575

- ubytování a stravování dětí, žáků a studentů (internáty speciálních škol, domovy mládeže, vysokoškolské koleje, školní jídelny a vysokoškolské menzy);
- náhradní rodinnou, ochrannou a preventivně výchovnou péči (jedná se o zařízení pro výkon ústavní-ochranné výchovy, která poskytují jednak náhradní rodinnou péči (dětský domov a dětský domov se školou), jednak výkon ústavní a ochranné výchovy (výchovný ústav a výchovný ústav a dětský domov se školou), a konečně zabezpečující diagnostické úkoly při výkonu ústavní a ochranné výchovy (diagnostické ústavy));
- výchovné poradenství (pedagogicko-psychologické poradny, speciálně pedagogická centra).

2.6.1 Péče o děti a žáky mimo vyučování

Hlavním úkolem zařízení, která poskytují péči o děti mimo vyučování, je rozvoj vědomostí a dovedností dětí, posílení jejich orientace na hodnotné zájmy a dále i působení výchovné a socializační. Významná je i funkce výpomoci zaměstnaným rodičům v péči o potomka.

Školní družiny jsou určeny přednostně pro žáky prvního stupně základní školy a odpovídajících ročníků škol speciálních. K pravidelné denní docházce mohou být přijati i žáci druhého stupně základní školy, žáci nižšího stupně šestiletého nebo osmiletého gymnázia nebo odpovídajících ročníků osmiletého vzdělávacího programu konzervatoře, pokud nejsou přijati k činnosti klubu. Družina zabezpečuje výchovnou, vzdělávací, zájmovou a tématickou rekreační činnost, nabízí spontánní činnosti, dále jsou využívány odpočinkové činnosti a příprava na vyučování. Družiny jsou většinou zřizovány přímo v základních školách, v základních školách speciálních, existují však i školní družiny při mateřských školách a mohou být zřízeny i školní družiny samostatné. Oproti roku 2000/01 počet školních družin poklesl o necelých tři sta a ve školním roce 2005/06 činil 3 946. Vzhledem ke klesající demogra-

fické křivce však podíl zapsaných žáků na počtu žáků 1. stupně v témže období plynule rostl (z 36,8 % v roce 2000/01 na 43,1 % v roce 2005/06) a v roce 2005/06 činil 215,7 tis.

Školní kluby poskytují zájmové vzdělávání žákům jedné školy nebo několika škol. Činnost klubu je určena přednostně pro žáky druhého stupně základních škol, speciálních škol, žáky nižšího stupně šestiletého nebo osmiletého gymnázia nebo odpovídajících ročníků osmiletého vzdělávacího programu konzervatoře. Účastníkem může být i žák prvního stupně základní školy, který není přijat k pravidelné denní docházce do družiny. Školní klub zabezpečuje výchovnou, vzdělávací, zájmovou a tématickou rekreační činnost, nabízí příležitostné a spontánní činnosti. Školní kluby zpravidla vznikají při základních školách, speciálních školách a víceletých gymnáziích, ale mohou také existovat jako samostatná školská zařízení pro zájmové vzdělávání. Počet školních klubů narůstal do roku 2002/03, od tohoto roku však výrazně klesá; v roce 2005/06 bylo 355 školních klubů. Podíl zapsaných na počtu žáků 2. stupně rovněž poklesl z 9,9 % v roce 2002/03 na 7,3 % v roce 2005/06.

Střediska pro volný čas dětí a mládeže organizují různorodé pravidelné či jednorázové aktivity a plní funkci výchovně-vzdělávací a rekreační. Člení se na **domy dětí a mládeže**, s širokou působností v mnoha zájmových oborech, a na **stanice zájmových činností** specializované na konkrétní zájmovou činnost. Nabídka činností je určena všem věkovým kategoriím dětí, žáků a studentů včetně rodičů a dalších zájemců a je velmi široká. Vedle pravidelné zájmové činnosti (zájmové kroužky, kluby, kurzy) organizují střediska příležitostné akce (exkurze, přednášky, besedy), prázdninovou činnost (tábory, odborná soustředění), soutěže, přehlídky a nabídku různých spontánních aktivit. Významným prvkem v činnosti středisek pro volný čas dětí a mládeže je práce s nezaměstnanou mládeží a program protidrogové politiky. Ve sledovaných letech 2000/01 až 2005/06 se počet středisek pohyboval okolo

Tabulka 17

**Střediska volného času – počet středisek,
zájmové útvary, počet členů – podle území
v roce 2005/06**

	Počet domů dětí a mládeže, stanic zájmových činností	Počet zájmových útvary	Počet členů ZÚ	
			celkem	z toho do 18 let
Hlavní město Praha	16	1 918	17 032	12 911
Středočeský kraj	21	1 162	13 632	12 361
Jihočeský kraj	14	1 129	11 797	10 590
Plzeňský kraj	18	1 418	18 370	13 600
Karlovarský kraj	15	739	10 660	8 895
Ústecký kraj	28	1 355	14 627	11 358
Liberecký kraj	15	633	7 036	6 172
Královéhradecký kraj	24	1 148	12 914	10 825
Pardubický kraj	18	1 163	12 814	11 885
Vysočina	21	1 185	13 562	11 701
Jihomoravský kraj	36	2 708	29 947	23 455
Olomoucký kraj	19	1 241	14 955	13 433
Zlínský kraj	19	1 218	14 894	12 847
Moravskoslezský kraj	35	1 972	25 494	21 884
Česká republika	299	18 989	217 734	181 917

289 až 299; v posledních dvou letech stoupá, a to na 299 v roce 2005/06. Střediska volného času měla v roce 2005/06 217,7 tis. členů z řad dětí a mládeže (84 % z nich tvořila mládež do 15 let) a jejich činnost zabezpečovalo 11,2 tis. pedagogických pracovníků, z nichž 84 % bylo externích.

Základní umělecké školy poskytují základy vzdělání v jednotlivých uměleckých oborech (hudebním, tanečním, výtvarném a literárně-dramatickém) a připravují děti pro studium na konzervatořích a mládež ke studiu na vysokých školách s uměleckým zaměřením. Existují již téměř 60 let a v letech 1961 až 1990 byly zřizovány pod názvem lidové školy umění. Tyto školy organizují studium pro žáky ve věku 5–18 let (1–2leté přípravné studium, 6–7letý I. stupeň základního studia, 3–4letý II. stupeň základního studia) a dále rozšířené studium obou stupňů a nejdéle 4leté studium pro dospělé. Počet základních uměleckých škol se mezi lety 2000/01–2005/06 pohyboval okolo 470 (474 v roce 2005/06), počet jejich žáků v téměř období však plynule klesal (216,2 tis. v roce 2005/06). Většina, cca 65 % zapsaných žáků, studuje hudební obory.

Jazykové školy s právem státní jazykové zkoušky zabezpečují studium cizích jazyků pro děti, mládež a dospělé na všech úrovních znalostí. Studium může být zakončeno státní závěrečnou zkouškou. Kromě veřejných jazykových škol nabízejí studium cizích jazyků soukromé jazykové školy, údaje o jejich počtu a celkovém počtu zapsaných však nejsou k dispozici (s výjimkou jednoletých jazykových pomaturitních kurzů, kde se statistika sleduje). V roce 2005/06 existovalo 35 jazykových škol s právem státní jazykové zkoušky, které navštěvovalo 20,9 tis. posluchačů; počet žáků státních jazykových škol přitom od roku 2000/01 poklesl o cca 4 tisíce. Zájem naopak roste o jednoleté soukromé kurzy cizích jazyků v pomaturitním studiu: počet posluchačů se zvýšil z 1,5 tis. v roce 2000/01 na 6,3 tis. v roce 2005/06, v témže období stoupl rovněž počet soukromých subjektů nabízejících tento typ studia.

2.6.2 Školní stravování a ubytování žáků základních a středních škol

Školní jídelny při mateřských, základních, středních, vyšších odborných školách a školách pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami zajišťují stravování pro děti, žáky, studenty a personál škol. Tyto jídelny existují buď přímo při škole, domově mládeže, nebo fungují jako samostatná zařízení. Kromě stravování žáků a pedagogů mohou jídelny na komerční bázi nabízet stravování i jiným osobám. V letech 2000/01 až 2003/04 počet školních jídelen plynule klesal, v posledních dvou letech však evidujeme nárůst počtu jídelen na současných 8 173. Počet stravujících se dětí, žáků a studentů ve sledovaném období poklesl o cca 77 tis. V roce 2005/06 se ve školních jídelnách stravovalo 1 297 tis. žáků. Podíl stravujících se ve školní jídelně na celkovém počtu dětí činil v případě mateřských škol 100 %, v případě žáků základních škol 76 % a u žáků škol středních a studentů vyšších odborných škol 45 %.

Domovy mládeže zabezpečují celotýdenní ubytování žáků a studentů zejména středních a vyšších odborných škol a umožňují tak přístup ke vzdělání žákům, kteří chtějí navštěvovat školu vzdálenou od místa bydliště. Součástí domovů je obvykle i školní jídelna a kromě ubytování a stravování nabízejí tato zařízení ubytovaným žákům i jiné služby a aktivity (náplň využití volného času). V posledních letech je evidován poměrně výrazný pokles počtu domovů mládeže, mezi lety 2000/01 a 2005/06 se tento počet snížil o 92 na současných 507. Klesá i počet ubytovaných žáků a studentů – v roce 2005/06 činil 53,7 tis., což představuje pokles o zhruba 5,5 tis. od roku 2000/01. Podíl ubytovaných na celkovém počtu žáků denního studia středních škol se v posledních letech pohybuje okolo 9 %.

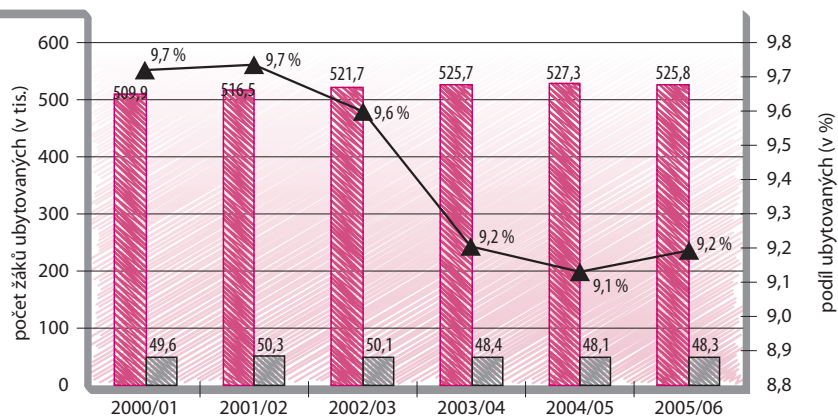
Kromě domovů mládeže existují další ubytovací zařízení – **internáty**, které ubytovávají především žáky škol pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami. Počet těchto zařízení i počet ubytovaných žáků od roku 2000/01 klesá; v roce 2005/06 existovalo 98 internátů speciálních

Obrázek 10

**Domovy mládeže – počet ubytovaných
a jejich podíl na celkovém počtu žáků
denního vzdělávání středních škol
ve školních letech 2000/01–2005/06**

- žáci SŠ DS
- ubytovaní žáci
- podíl ubytovaných
z celkového počtu žáků DS

Zdroj: ÚIV

škol, ve kterých bylo ubytováno 3,8 tis. žáků. Snížil se rovněž podíl ubytovaných v internátech na celkovém počtu žáků speciálních škol, a to ve sledovaném období z 8 % na 6 %.

2.6.3 Stravování a ubytování studentů vysokých škol

Ubytování a stravování studentů veřejných vysokých škol zabezpečují **vysokoškolské koleje a menzy**. Oba typy zařízení jsou ve správě jednotlivých veřejných vysokých škol. V důsledku nerovnoměrného budování **kolejí** mají jednotlivé vysoké školy velmi rozdílné možnosti pro ubytování svých studentů. Tyto rozdíly jsou markantní nejen mezi různými městy, ale i mezi jednotlivými vysokými školami.

Podle § 18 odst. 3 zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), vydalo MŠMT na základě ustanovení § 14 zákona č. 218/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech a o změně některých souvisejících zákonů (rozpočtová pravidla), ve znění pozdějších předpisů, rozhodnutí o poskytnutí dotace na ubytování a stravování studentů a na ubytovací stipendia. **Reforma dotací na ubytování studentů vysokých škol platí od 1. 10. 2005** (viz „Pravidla pro poskytování dotací Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy podle zákona o vysokých školách veřejným vysokým školám na ubytování a stravování studentů a na ubytovací stipendia na rok 2005). Do té doby dostávaly vysoké školy dotace podle počtu ubytovaných studentů na kolejích. Od října 2005 však dotace začaly být přidělovány na základě počtu studujících studentů splňujících dané podmínky.¹¹ Cena za ubytování na kolejích stoupá

(již není částečně kryta dotací) a studenti dostávají příspěvek formou stipendia od příslušné školy. Tato situace je výhodná zejména pro studenty pobírající nové stipendium a bydlící v pronájmu

Počet ubytovaných na kolejích od roku 2000/01 do roku 2004/05 stoupal, v posledním roce však došlo k mírnému poklesu počtu ubytovaných (ze 70,6 tis. v roce 2000/01 na 67,5 tis. v roce 2005/06). Dá se předpokládat, že daný pokles se odvíjí od výše zmíněné reformy dotací na ubytování studentů vysokých škol a s tím souvisejícího vyššího podílu těch, kdo využívají alternativní způsoby ubytování. V uvedeném období současně došlo k dramatickému snížení podílu ubytovaných na kolejích na celkovém počtu studentů prezenčního studia, a to na ze 41 % v roce 2000/01 na 30 % v roce 2005/06.

Stravování studentů vysokých škol zajišťují **vysokoškolské menzy**. Financování menz veřejných vysokých škol probíhá z dotací, které tyto školy dostávají z resortu školství, takže i rozhodování o výši cen jednoho jídla spadá do kompetence školy, která menzu spravuje. Vysokoškolské menzy poskytují stravování nejen svým studentům a pracovníkům, ale i zájemcům z řad veřejnosti. Počet vydaných jídel ve sledovaném období mírně rostl; v roce 2005/06 bylo vydáno celkem 11 681 tisíc teplých a studených jídel, z toho 8 916 tisíc studentům.

dent započten nejvýše jednou, a to v tom studijním programu, ve kterém byl do studia zapsán dříve,

3. nepřekročil standardní dobu studia v žádném ze souběžně studovaných studijních programů,
4. je státním občanem České republiky, nebo je osobou bez státní příslušnosti, která má na území České republiky povolený trvalý pobyt, nebo je státním příslušníkem členského státu Evropské unie nebo jiného smluvního státu Dohody o Evropském hospodářském prostoru (Islandu, Norska, Lichtenštejnska) nebo Švýcarské konfederace, nebo je rodinným příslušníkem takové osoby,
5. nemá místo trvalého pobytu v okrese, v němž je místo jeho studia,
6. nemá místo trvalého pobytu na území hlavního města Prahy, je-li místo jeho studia na území hlavního města Prahy.

¹¹ Student:

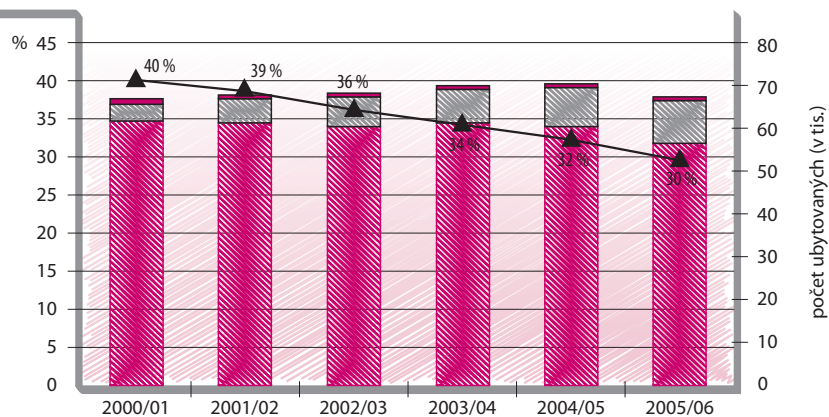
1. je studentem bakalářského, magisterského nebo doktorského studijního programu v prezenční formě studia,
2. studuje v prvním studijním programu nebo ve studijním programu na něj navazujícím nebo přestoupil z jednoho studijního programu do jiného a předchozí studium mu bylo uznáno; v případě souběžně studovaných studijních programů je stu-

Obrázek 11

**Ubytování na vysokoškolských kolejích
v akademickém roce 2000/01–2005/06**

- ubytování studenti ČR
- ubytování cizinci
- ubytování ostatní
- podíl ubytovaných na celkovém počtu
studentů v denním studiu a cizinců

Zdroj: ÚIV

2.6.4 Školská zařízení pro výkon ústavní výchovy a ochranné výchovy a preventivně výchovné péče

Účelem školských zařízení pro preventivně výchovnou péči je předcházet vzniku a rozvoji negativních projevů chování dětí a mladých lidí nebo narušení jejich zdravotního vývoje, zmírňovat nebo odstraňovat příčiny nebo důsledky již vzniklých poruch chování a přispívat ke zdravému osobnostnímu vývoji dětí a mládeže. Školská zařízení pro výkon ústavní výchovy a ochranné výchovy a preventivně výchovné péče jsou určena dětem a mládeži ve věku 3–18 let, kterým poskytují ochranu před nepříznivým působením nefunkčního rodinného nebo jiného sociálně nepříznivého prostředí a zajišťují tak zaopatření a výchovu, kterou by za normálních okolností měla plnit rodina. Do těchto zařízení mohou být děti umístěny jak na základě rozhodnutí soudu, tak na žádost rodičů nebo jejich zákonných zástupců.

Do chodu činnosti školských zařízení pro ústavní a ochrannou výchovu významně zasáhl **zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů**. Tento zákon zásadním způsobem upravil systém práce v těchto zařízeních, kdy snížením počtů dětí ve výchovných skupinách a v samotných zařízeních až o polovinu akcentoval individualizaci výchovného působení. Tím se otevřela možnost vytváření intenzivnějších emočních vazeb mezi vychovateli a dětmi a pro poskytování prostoru pro zvýšení efektivity práce těchto zařízení. Zákon přinesl i změnu názvosloví některých institucí: nepočítá se již s dětskými domovy internátního typu a zvláštními školami internátními a dětské výchovné ústavy a výchovné ústavy pro děti a mládež se staly dětskými domovy se školou. Z hlediska koncepčního a metodického převzaly podle tohoto zákona ve svých územních obvodech (přesahujících stávající krajské uspořádání) vedoucí úlohu diagnostické ústavy. Náběhu daných změn byl zákonem vymezen interval dvou let, tzn. zákon platí v plném rozsahu od 1. července 2004.

Diagnostické ústavy jsou zařízení, která přijímají děti na základě výsledků komplexního vyšetření z hlediska psychologického, speciálně pedagogického a zdravotního a na základě volné kapacity jednotlivých zařízení je následně umísťují do dětských domovů, dětských domovů se školou nebo výchovných ústavů. Ve zvláště odůvodněných případech, vyžaduje-li to zájem dítěte, je dítě umístěno mimo zařízení do smluvní rodiny. Pobyt dítěte v těchto zařízeních trvá zpravidla 8 týdnů. Diagnostické ústavy mohou poskytovat péči také dětem, o jejichž umístění v důsledku jejich poruch chování požádaly osoby odpovědné za výchovu, a po dobu nezbytně nutnou dále i dětem s nařízenou ústavní výchovou nebo uloženou ochrannou výchovou zadrženým na útěku z jiných zařízení, popřípadě z místa pobytu nebo přechodného ubytování. Pro děti, které ukončily povinnou školní docházku, jsou jako součást diagnostického ústavu zřizovány diagnostické třídy, v nichž je zajišťována příprava dětí na jejich budoucí povolání. Základní organizační jednotkou pro práci s dětmi diagnostických ústavů je výchovná skupina, kterou tvoří nejméně 4 a nejvíce 6 dětí.

Diagnostické ústavy plní zejména následující úkoly:

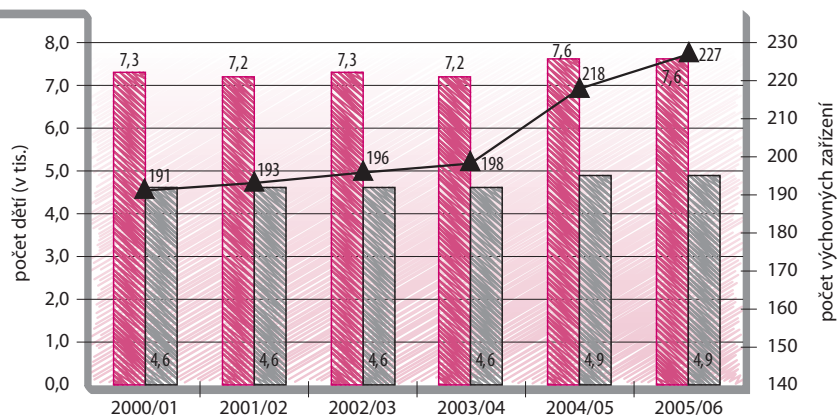
- diagnostické, spočívající ve vyšetření dětí formou pedagogických a psychologických činností,
- vzdělávací, v jejichž rámci se zjišťuje úroveň dosažených znalostí a dovedností, stanovují a realizují se specifické vzdělávací potřeby v zájmu rozvoje osobnosti dětí přiměřeně jejich věku, individuálním předpokladům a možnostem,
- terapeutické, které prostřednictvím pedagogických a psychologických činností směřují k nápravě poruch v sociálních vztazích a v chování dětí,
- výchovné a sociální, vztahující se k osobnosti dětí, k jejich rodinné situaci a nezbytné sociálně-právní ochraně,
- zprostředkovávají zdravotní vyšetření dětí,
- organizační, související s umísťováním dětí do zařízení v územním obvodu diagnostického ústavu vymezeném ministerstvem, popř. i mimo územní obvod,

Obrázek 12

**Vývoj počtu školských zařízení
pro výkon ústavní výchovy a ochranné výchovy
a preventivně ochranné péče a dětí (v tis.)
ve školních letech 2000/01–2005/06**

- děti celkem
- děti v dětských domovech
- ▲ výchovná zařízení celkem

Zdroj: ÚIV

- spolupracují s orgány sociálně-právní ochrany při přípravě návrhu na nařízení předběžného opatření, které bude vykonáváno v diagnostickém ústavu,
- koordinační, směřující k prohloubení a sjednocení odborných postupů ostatních zařízení v rámci územního obvodu diagnostického ústavu, k ověřování jejich účelnosti a ke sjednocení součinnosti s orgány státní správy a dalšími osobami zabývajícími se péčí o děti.

Péči o děti a mládež, které nemají z různých důvodů možnost vyrůstat ve vlastní rodině ani v náhradní rodinné péči a které nemají závažné poruchy chování, zajišťují **dětské domovy**. V těchto zařízeních se děti vzdělávají ve školách, které nejsou součástí dětského domova. Ve vztahu k dětem plní dětské domovy zejména úkoly výchovné, vzdělávací a sociální. Do těchto zařízení mohou být umísťovány děti s nařízenou ústavní výchovou ve věku zpravidla od 3 do nejvýše 18 let; v dětských domovech je poskytována péče rovněž nezletilým matkám spolu s jejich dětmi. Základní organizační jednotkou v dětském domově je rodinná skupina, kterou tvoří nejméně 6 a nejvíce 8 dětí. V dětském domově lze zřídit nejméně 2 a nejvíce 6 rodinných skupin, přičemž zařazování dětí do skupin probíhá se zřetelem na jejich výchovné, vzdělávací a zdravotní potřeby.

Pro děti s výraznými poruchami chování jsou určeny **dětské domovy se školou**. Účelem těchto zařízení je zajišťovat péči o děti s nařízenou ústavní výchovou, které mají závažné poruchy chování nebo které pro svou přechodnou nebo trvalou duševní poruchu vyžadují výchovně léčebnou péči. V dětských domovech se školou jsou umísťovány také děti s uloženou ochrannou výchovou nebo nezletilé matky s dětmi, které buď samy nebo jejich děti nemohou být vzdělávány v „běžném“ dětském domově. Do dětského domova se školou mohou být umísťovány děti zpravidla od 6 let do ukončení povinné školní docházky. Pokud v průběhu povinné školní docházky pominou důvody pro zařazení dítěte do školy zřízené při dětském domově, je dítě na základě žádosti ředi-

tele dětského domova se školou zařazeno do školy, která není součástí dětského domova se školou. Nemůže-li se dítě po ukončení povinné školní docházky pro pokračující závažné poruchy chování vzdělávat ve střední škole mimo zařízení nebo neuzavře-li pracovněprávní vztah, je přerazeno do výchovného ústavu. Stejně jako v dětském domově je i v domově se školou základní jednotkou rodinná skupina – mívá nejméně 5 a nejvíce 8 dětí, zpravidla různého věku a pohlaví. V dětském domově se školou lze zřídit nejméně 2 a nejvíce 6 rodinných skupin.

O děti starší 15 let se závažnými poruchami chování, u nichž byla nařízena ústavní výchova nebo uložena ochranná výchova, pečují **výchovné ústavy**. Výchovné ústavy jsou zřizovány odděleně pro děti s nařízenou ústavní výchovou a uloženou ochrannou výchovou, popřípadě jako výchovné ústavy nebo výchovné skupiny pro nezletilé matky a jejich děti a děti, které vyžadují výchovně léčebnou péči. Do výchovného ústavu mohou být umístěny i děti starší 12 let, mají-li uloženu ochrannou výchovu a v jejich chování se projevují tak závažné poruchy, že nemohou být umístěny v dětském domově se školou. Výjimečně, v případech zvláště závažných poruch chování, lze do těchto zařízení umístit i děti s nařízenou ústavní výchovou starší 12 let. Při výchovných ústavech se jako jejich součást zřizují základní, speciální školy nebo střední školy.

Střediska preventivně výchovné péče poskytují všestrannou preventivní speciálně pedagogickou péči a psychologickou pomoc dětem s rizikem či s projevy poruch chování a negativních jevů v sociálním vývoji a dětem propuštěným z ústavní výchovy při jejich integraci do společnosti. Tato péče je zaměřena na odstranění či zmírnění již vzniklých poruch chování a na prevenci vzniku dalších vážnějších výchovných poruch a negativních jevů v sociálním vývoji dětí, pokud u nich nenastal důvod k nařízení ústavní výchovy nebo uložení ochranné výchovy. Střediska poskytují zejména konzultace, odborné informace a pomoc osobám odpovědným za výchovu

a vzdělávání dětí. Mimo to spolupracují střediska s pedagogicko-psychologickými poradnami, v případě dětí se zdravotním postižením i se speciálně pedagogickými centry, dále se školními metodiky prevence a s orgány, které se podílejí na prevenci sociálně patologických jevů a drogových závislostí. Na území své působnosti stanoveným zřizovatelem zpracovávají střediska také plán aktivit prevence zneužívání návykových látek a dalších sociálně patologických jevů a koordinuje jeho realizaci v rámci škol a školských zařízení, jimž rovněž poskytuje metodickou pomoc. Střediska preventivně výchovné péče mohou poskytovat své služby i za úplatu (její výše a způsob úhrady jsou stanoveny nařízením vlády).

Počet všech typů výchovných zařízení od roku 200/01 stoupá, zejména u výchovných ústavů a dětských domovů, kde se nárůst pohybuje okolo 20 %. V roce 2005/06 existovalo 227 zařízení ústavní a ochranné výchovy, z nichž většinu (150) tvořily dětské domovy. V posledních dvou letech roste rovněž počet svěřenců umístěných ve výchovných zařízeních. V roce 2005/06 bylo 4,9 tis. dětí v dětských domovech, 2,2 tis. ve výchovných ústavech a 537 v diagnostických ústavech.

2.7 Vyšší odborné školství

Vyšší odborné školy (VOŠ) jsou součástí vzdělávací soustavy ČR od školního roku 1996/97. Poskytují vyšší odborné vzdělání jako samostatný stupeň vzdělání a rozšiřují vzdělávací nabídku v oblasti odborně orientovaného terciárního vzdělávání. Mezinárodní normou pro klasifikaci vzdělávání ISCED-97 je vyšší odborné vzdělání hodnoceno stupněm 5B.

Se vznikem vyšších odborných škol se především pro praktičtější zaměřené maturanty rozšířily možnosti pokračovat ve vzdělávání. Tito studenti, pro které má vysokoškolské studium příliš teoretický charakter a kteří z tohoto důvodu neuvažují o studiu na vysoké škole, mají tak možnost zvýšit si stupeň vzdělání, a to především v oborech, které žádná vysoká škola dosud nenabízí. Vyšší od-

borná škola poskytuje v jednotlivých vzdělávacích programech vyšší odborné vzdělání zahrnující všeobecné, specificky odborné vzdělání, náročnou praktickou přípravu a je **ukončena absolutoriem**. Denní forma studia trvá nejméně dva a nejvíce tři roky, dálkové studium trvá nejméně tři a nejvíce čtyři a půl roku. Pokud je součástí denního studia praktická příprava konaná formou odborné praxe o délce větší než tři měsíce, může denní studium trvat maximálně tři a půl roku.

V sektoru terciárního vzdělávání představují studijní programy poskytující vyšší odborné vzdělání svébytnou, plně oprávněnou, sociálními partnery i trhem práce akceptovanou a respektovanou vzdělávací nabídku, která vhodně a flexibilně doplňuje tradiční vzdělávací obory bakalářských studijních programů vysokých škol. Ve srovnání s vysokoškolskými bakalářskými studijními programy srovnatelnými délkou studia a mnohdy i úrovní jsou patrné dva rozdíly formálního charakteru: za studium se i ve veřejných vyšších odborných školách, *které zřizuje kraj*, platí školné (i když regulované a v porovnání se školným na soukromých školách prakticky zanedbatelné). Absolvent VOŠ má právo užívat označení DiS. uváděné za jménem (Diplomovaný specialista v oboru [s uvedením názvu studovaného oboru] – Opatření MŠMT k označování absolventů vyšší odborné školy č. j. 10 621/98-23). Vyšší odborné vzdělání je možno chápat jako **vzdělání ukončené**. Netvoří tedy přechod mezi vzděláním středním a vysokoškolským.

V roce 2001 se vyšších odborných škol dotkla reforma státní správy a v souladu se zákonem č. 132/2000 Sb., o změně a zrušení některých zákonů souvisejících se zákonem o krajích, zákonem o obcích, zákonem o okresních úřadech a zákonem o Hlavním městě Praze, přešla zřizovatelská funkce z MŠMT na kraj jako samosprávný územní celek.

Počet VOŠ je po celou dobu jejich existence relativně stabilní, ve školním roce 2005/06 jsou studenti vyučováni na celkem 176 školách, z nichž více než čtvrtina (49 škol) je soukromých, téměř 10 % církevních a jedna škola státní

(Ministerstva vnitra). Většina škol nabízí denní formu studia, na 40 % škol se výuka realizuje také v ostatních formách studia.

Počty nově přijatých ke studiu na VOŠ se od jejich vzniku příliš neměnily (pohybovaly se kolem 12 tisíc) s výjimkou školního roku 2000/01, kdy došlo k poklesu. Ten byl ovlivněn situací na středních školách, z nichž neodcházeli téměř žádní maturanti (důsledek zavedení povinné devítileté školní docházky na základní škole v roce 1995). V roce 2005/06 bylo ke studiu na vyšších odborných školách nově přijato celkem 11,3 tis. studentů, z toho 84,3 % (9,6 tis.) do denní formy studia, což je nižší počet, než v minulých čtyřech letech.

Zájem o studium na vyšších odborných školách je poměrně vysoký – v roce 2005/06 se přihlásilo 19,4 tis. uchazečů, z nichž každý podal v průměru 1,3 přihlášky. Nadpoloviční většina uchazečů (v roce 2005/06 to bylo 53,6 %), kteří se hlásí ke studiu na vyšší odborné škole, podává zároveň i přihlášku na vysokou školu. Z těch, kterým přijde kladné vyrozumění o přijetí na vyšší odbornou školu, je 15,6 % zároveň přijato i ke studiu na vysoké škole. Většina z nich se rozhodne pro vysokou školu a ke studiu na vyšší odborné škole nenastoupí.

Naprostá většina nově přijatých studentů přichází na vyšší odborné školy ihned po složení maturitní zkoušky, i když se jejich podíl postupně snižuje (v roce 1996/97 to bylo 85 % nově přijatých, v roce 2005/06 se jednalo o 66 %). Na vyšší odborné školy dosud nastupovali především absolventi středních odborných škol (v roce 2005/06 to bylo 65,7 % přijatých), následovali absolventi gymnázií (20,8 %) a středních odborných učilišť (13,3 %).

Ve školním roce 2005/06 studovalo na vyšších odborných školách celkem 28,8 tisíce studentů, z nichž 34,1 % na školách soukromých a církevních. Většina studentů (82,9 %) studuje formou denního vzdělávání.

Počty absolventů VOŠ až do roku 2001/02 postupně rostly spolu s naplňováním posledních postupových ročníků, v roce 2001/02 jich absolvovalo celkem 7,2 tisíce. V roce 2002/2003 došlo k poklesu – VOŠ absolvovalo pouze 5,6 tisíce žáků. Tento náhlý propad byl způsoben nižším počtem absolventů maturitních oborů středních škol v roce 1999/2000 z důvodu zavedení povinné devítileté školní docházky na základních školách. Ve školním roce 2003/04 se počet absolventů opět začal zvyšovat a tento trend nadále trvá. V roce 2005/06 opouštělo vyšší odborné školy téměř 8 tisíc absolventů.

Nabídka vzdělávacích programů vyšších odborných škol je od počátku jejich existence poměrně pestrá. Až do roku 2000/01 se struktura přijímaných příliš neměnila, v roce 2000/01 však vykazovala jiné charakteristiky než v předchozích letech, což bylo důsledkem nižšího počtu nově přijímaných a tzv. „odložené poptávky“. Nejvíce žáků bývá tradičně přijímáno ke studiu ekonomických, zdravotnických a pedagogických programů. V roce 2005/06 bylo nejvíce žáků přijato do programů ekonomických (30,5 %) a zdravotnických (21,6 %). Následují studijní programy technické (17,8 %), pedagogické (17,8 %) a humanitní a společenské (12,2 %). Procento přijatých žáků do jednotlivých studijních programů se v denní formě studia prakticky neliší od procentuálního rozložení žáků podle jednotlivých skupin programů do všech forem studia. V ostatních formách jsou také na prvním místě ekonomické programy (23,9 %), těsně za nimi však následují programy pedagogické (22,8 %), třetí místo obsazují právní vědy a nauky (20,9 %) a čtvrté programy zdravotnické (17,7 %).

Vyšší odborné školy jsou typem škol, které jsou po území České republiky rozloženy značně nerovnoměrně a některé z nich mají nadregionální působnost. Nejméně vyšších odborných škol je v Karlovarském kraji (2 školy), nejvíce v Praze (36 škol).

Tabulka 18

Počet vyšších odborných škol, studentů, nově přijatých a absolventů v roce 2005/06

Zdroj: ÚIV

Poznámka:

1. Bez VOŠ MV.

2. Celkový součet nemusí být roven součtům za jednotlivé formy vzdělávání.

	VOŠ	Školy	Studenti		Nově přijatí do prvního ročníku		Absolventi za školní rok 2005	
			celkem	z toho dívky	celkem	z toho dívky	celkem	z toho dívky
celkem		176	28 792	20 265	11 341	7 886	7 989	5 773
z toho	denní forma vzdělávání	171	23 881	16 536	9 555	6 579	7 025	5 046
	ostatní formy vzdělávání	71	4 911	3 729	1 786	1 307	964	727

Tabulka 19

VOŠ – počet nově přijatých a absolventů v letech 2000/01–2005/06

Zdroj: ÚIV

	2000/01	2001/02	2002/03	2003/04	2004/05	2005/06
nově přijatí	8 932	12 097	12 733	13 408	11 304	11 341
absolventi	8 125	7 215	5 648	6 925	7 989	.

Tabulka 20

VOŠ – studenti podle formy vzdělávání a území v roce 2005/06

	Školy			Denní forma vzdělávání			Ostatní formy vzdělávání		
	celkem	z toho		Počet studentů	nově přijatí do 1. ročníku	absolventi za školní rok 2004/05	Počet studentů	nově přijatí do 1. ročníku	absolventi za školní rok 2004/05
		DFV	OFV						
Hlavní město Praha	36	35	19	5 296	2 076	1 665	1 381	466	336
Středočeský kraj	18	17	7	1 879	713	584	546	179	176
Jihočeský kraj	16	16	4	2 286	958	563	243	122	62
Plzeňský kraj	5	5	2	983	418	292	137	89	18
Karlovarský kraj	2	2	1	241	114	72	20	20	–
Ústecký kraj	11	11	5	1 341	555	316	202	43	37
Liberecký kraj	8	8	1	718	300	206	33	–	–
Královéhradecký kraj	11	10	3	1 131	446	292	38	26	7
Pardubický kraj	9	9	3	1 410	571	387	295	91	40
Vysočina	14	14	5	1 482	549	461	308	72	35
Jihomoravský kraj	16	16	7	2 919	1 101	941	749	259	102
Olomoucký kraj	7	7	2	1 171	516	273	186	59	44
Zlínský kraj	11	10	4	1 122	500	372	208	89	32
Moravskoslezský kraj	12	11	8	1 902	738	601	565	271	75
Celkem ČR	176	171	71	23 881	9 555	7 025	4 911	1 786	964

Tabulka 21

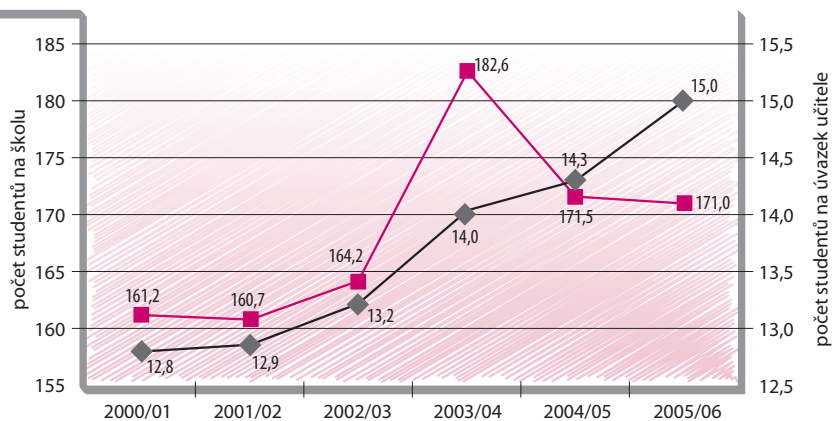
VOŠ – školy, studenti, učitelé
ve školním roce 2000/01–2005/06
(Všechny formy vzdělávání)

	2000/01	2001/02	2002/03	2003/04	2004/05	2005/06
školy	165	166	168	168	173	176
studenti	26 605	26 680	27 584	30 681	29 674	28 792
učitelé přepoč.	2 077,6	2 075,7	2 086,3	2 184,3	2 261,5	
počet studentů na školu	161,2	160,7	164,2	182,6	171,5	171,0
počet studentů na úvazek učitele	12,8	12,9	13,2	14,0	14,3	15,0

Obrázek 13

VOŠ – poměrové ukazatele
ve školních letech 2000/01 až 2005/06

—■— počet studentů na školu
—◆— počet studentů na úvazek učitele

Vzdělávání v roce 2005 v datech

Vysoké školství

3.1 České vysoké školství a vývoj v Evropě

Pro Českou republiku je stejně jako pro další zúčastněné evropské země akčním plánem rozvoje tzv. boloňský proces, který směřuje k vytvoření otevřeného Evropského prostoru vysokého školství do roku 2010. Ve dnech 19.–20. 5. 2005 se v rámci boloňského procesu v norském Bergenu sešla již 4. konference ministrů odpovědných za vysoké školství.¹² Konference se zúčastnili ministři členských zemí boloňského procesu, další odpovědní pracovníci ministerstev, zástupci vysokých škol, studentů a další odborníci, kterých se rozvoj vysokého školství týká (např. zástupci zaměstnavatelských svazů) ze 45 zemí Evropy, USA a Latinské Ameriky, dále pak představitelé Evropské komise v čele s komisařem Jánem Figelem, Rady Evropy, UNESCO Evropské asociace univerzit, Evropské asociace institucí terciárního vzdělávání, ESIB – Národních svazů studentů v Evropě a dalších. Účast reprezentantů vysokého školství z USA a Latinské Ameriky potvrzuje zájem o boloňský proces i mimo Evropu, jak je též uvedeno dále.

Do procesu byly nově přijaty Arménie, Ázerbajdžán, Gruzie, Moldávie a Ukrajina. Celkem je tedy v boloňském procesu zapojeno 45 zemí ze 48 signatářských zemí Evropské kulturní dohody.¹³ Ministři v Bergenu nerozšířili boloňský proces o žádnou novou oblast, zůstává stávajících deset. Byl však dále prohlouben trend, který započal v Berlíně 2003 – snaha o konkrétní implementaci, jasně formulované úkoly s konkrétní zodpovědností, o podrobné zpracování konkrétních aktivit v rámci určité problematiky. Nad rámec tří priorit z Berlína, které zahrnují zabezpečování kvality vysokoškolského vzdělávání, strukturované studium v prvních dvou cyklech studia (bakalářské a navazující magisterské studijní programy)

a uznávání vzdělání v souladu s Lisabonskou dohodou, byl v Bergenu kladen důraz na sociální dimenzi procesu, na vztah mezi Evropou (Evropským prostorem vysokoškolského vzdělávání) a ostatním světem (tzv. „externí rozměr boloňského procesu“). Větší pozornost byla věnována aspektům spojeným s celoživotním vzděláváním, včetně uznávání předchozího vzdělání (získaného i mimo VŠ, a to i neformálního) pro účely dalšího studia. Ministři přijali dva dokumenty, které by měly přispět k další harmonizaci a srozumitelnosti evropského vysokého školství:

1. **Rámec kvalifikací pro Evropský prostor vysokoškolského vzdělávání** (Overarching framework of qualifications for EHEA), který zahrnuje tři vysokoškolské vzdělávací cykly (včetně propojení s „kratším“ terciárním cyklem – v Komuniké je užito termínu „intermediate qualifications“), obecné deskriptory pro každý cyklus (byly využity tzv. „Dublinské deskriptory“) založené na výstupech ze vzdělávání („learning outcomes“), kompetencích a studijní zátěži vyjádřené v ECTS kredittech pro první a druhý cyklus, pro třetí cyklus (doktorské studium) ve standardních rocích studia.
2. **Soubor standardů, postupů a hlavních směrů v oblasti zabezpečení kvality**, obsahující též princip Evropského registru národních agentur pro zabezpečování kvality. Ministři se shodli na tom, že uvedený Evropský registr by měl být založen na národním „peer review“ (nic více a nic méně) a požádali „ENQA ve spolupráci s EUA, EURASHE a ESIB dále vyvinout jeho praktickou implementaci“.

Pro ČR stejně jako pro ostatní země boloňského procesu z toho vyplývá, že

1. do roku 2007 zahájí práce na národním rámci kvalifikací, který bude v souladu s navrženým rámcem evropským. Národní rámec kvalifikací by měly být připraveny do roku 2010;
2. na národní úrovni bude implementován model vnějšího hodnocení, který bude vycházet z přijatých standardů (viz výše).

¹² 1999 Bologna, 2001 Praha, 2003 Berlín. Celému boloňskému procesu předcházelo setkání ministrů Francie, Itálie, Německa a Velké Británie v roce 1998 v Paříži, jehož výsledkem byla tzv. Sorbonnská deklarace, kterou můžeme považovat za faktický start boloňského procesu.

¹³ Zbývající tři země jsou Bělorusko, Monako a San Marino.

Oba přijaté dokumenty vymezují základní charakteristiky rozvoje Evropského prostoru vysokoškolského vzdělávání do roku 2010.

Bergenské komuniké zdůraznilo nutnost propojení vědy a výzkumu se vzděláváním a položilo důraz na třetí (doktorský) cyklus studia, dohodu na standardní době studia tři až čtyři roky a potřebu rozvoje mezioborového studia. Pro konferenci ministrů v Londýně v roce 2007 bude připravena zpráva o tom, jak se doktorské programy v Evropě vyvíjejí. Očekává se, že vedoucí úlohu sehráje Evropská asociace univerzit.

Řídící skupina boloňského procesu (BFUG) byla pověřena, aby pokračovala ve sledování realizace tří priorit, stanovených již v Berlíně – zabezpečování kvality, uznávání vzdělání a rozvoj studia strukturovaného do dvou prvních cyklů. V období 2006–2007 se zaměří zejména na:

- implementaci Souboru standardů, postupů a hlavních směrů v oblasti zabezpečení kvality (ENQA),
- zahájení práce na tvorbě národních rámců kvalifikací,
- udělování diplomů a uznávání programů typu „joint degrees“,
- vytváření „flexibilních možností studia“ a uznávání předchozího vzdělání pro účely dalšího studia.

BFUG odpovídá též za proces vytváření a prezentace srovnatelných dat týkajících se mobility studentů a učitelů a sociální dimenze jako základu pro následující hlubší analýzu.

Konference ministrů v Bergenu též otevřela otázku, jak se bude boloňský proces vyvíjet po roce 2010. Ministři požádali BFUG, aby tuto otázku rozpracovala dále.

Příští konference ministrů se sejde v květnu 2007 v Londýně, jak už bylo uvedeno výše.

V prosinci 2004 vzala vláda ČR na vědomí záměr Koncepce reformy vysokého školství (Usnesení vlády číslo 1201 ze dne 1. prosince 2004) a v roce 2005 její aktualizaci ve vazbě na Strategii hospodářského růstu (Usnesení vlády č. 1175 ze dne 14. září 2005). Součástí koncepce reformy byl i finanční výhled na léta 2005–2008. Úkoly formulované ve Strategii hospodářského růstu, na které

reaguje Aktualizace koncepce reformy vysokého školství, jsou dále konkretizovány v novém *Dlouhodobém záměru vzdělávací a vědecké, výzkumné, vývojové, umělecké a další tvůrčí činnosti na období 2006–2010 pro oblast vysokých škol* (dále jen Dlouhodobý záměr ministerstva). Reformou vysokého školství jsou myšleny změny podporující boloňský proces a vhodné nastavení finančních mechanismů tak, aby vedly ke zvýšení konkurenceschopnosti vysokých škol v rámci evropského prostoru vysokoškolského vzdělávání a k posílení role vysokých škol jako hlavního zdroje inovací nutných pro ekonomický a sociálně udržitelný rozvoj ČR. Mezi základní cíle Koncepce reformy patří zejména rozvoj adresné odpovědnosti, prosazování transparentnosti veřejných dotací a výdajů včetně příspěvků soukromého sektoru, koncept rozvoje lidských zdrojů soustředěný na aktivity směřující ke znalostní ekonomice a jejich strategické řízení na všech úrovních, odstraňování bariér v oblasti vzdělávání, trhu práce i sociální politiky. S uvedenými cíli bezprostředně souvisí vytvoření efektivního a stabilního systému využívání státních prostředků a využívání principů uvedeného vícedrožového financování včetně prostředků EU.

Hlavní cíle a principy vysokého školství v České republice jsou naplňovány zejména prostřednictvím Dlouhodobého záměru ministerstva a dlouhodobých záměrů vzdělávací, vědecké, výzkumné a vývojové, umělecké nebo další tvůrčí činnosti vysokých škol (dále jen dlouhodobé záměry). Dlouhodobý záměr ministerstva pro léta 2006–10 je soustředěn do třech základních oblastí: internacionalizace, kvalita a excelence akademických činností, kvalita a kultura akademického života. Oproti dlouhodobému záměru pro léta 2000–2005 je zde patrný posun od kvantitativních ke kvalitativním ukazatelům, od vstupů k výstupům, důraz je kladen na diverzifikaci aktivit i výsledné profilace jednotlivých vysokých škol a jejich součástí. Některé cíle jsou kvantifikovány a ministerstvo uvádí nástroje k jejich dosažení. Jde zejména o rozvojové programy vyhlášené ministerstvem, vzdělávací programy a výzkumné programy Evropské unie, operační

programy evropských strukturálních fondů a další mezinárodní programy. Dlouhodobý záměr ministerstva byl vyhlášen ministryní školství, mládeže a tělovýchovy dne 22. srpna 2005 současně s jeho aktualizací pro rok 2006 – viz www.msmt.cz, sekce Vysoké školství, dále Vysoké školy a Dlouhodobé záměry a jejich aktualizace.

Rozvojové programy ministerstva jsou již od roku 2002 jedním z účinných nástrojů naplňování strategických záměrů v rozvoji vysokoškolského systému jako celku a rozvoje jednotlivých vysokých škol. Tyto programy umožňují na základě souladu dlouhodobého záměru ministerstva a dlouhodobých záměrů jednotlivých vysokých škol finančně podpořit rozvoj veřejných vysokých škol, odstraňovat jejich slabé stránky a současně posilovat jejich přednosti. Rozvojové programy na rok 2005 byly vyhlášeny dne 17. května 2004. Veřejné vysoké školy předložily celkem 1 025 projektů, z nichž 790 bylo na doporučení výběrové komise finančně podpořeno. Celková dotace činila po různých úpravách v průběhu roku 1 095 621 tis. Kč v členění 687 113 tis. Kč běžných finančních prostředků a 408 508 tis. Kč kapitálových finančních prostředků. Rozvojové programy na rok 2006 byly vyhlášeny dne 3. června 2005.

V souladu s výše uvedenými dokumenty probíhala nadále transformace tradičních „dlouhých“ magisterských studijních programů do dvou cyklů – bakalářského a navazujícího magisterského, byla podporována lepší přístupnost studia v terciární sféře vzdělávání, zejména formou spolupráce vysokých škol a vyšších odborných škol, zavádění kreditového systému (zejména systému, který vychází z Evropského kreditového systému ECTS nebo je s ním kompatibilní). Dodatek k diplomu byl vydáván všem absolventům vysokých škol. V roce 2005 se první české vysoké školy (VŠB – Technická univerzita Ostrava) podařilo získat certifikát Evropské komise „Diploma Supplement Label“. Rozvojové programy dále podporovaly zvýšení kvality doktorských studijních programů, modernizaci přípravy učitelů v rámci akreditovaných studijních programů i další vzdělávání pedagogických pracov-

níků, realizaci projektů v rámci celoživotního vzdělávání (včetně univerzit třetího věku), integraci zdravotně postižených studentů, vyrovnávání příležitostí přístupu ke studiu uchazečů z různě znevýhodněných sociálních skupin a v neposlední řadě podporovaly internacionalizaci vysokých škol vyjádřenou především mobilitou studentů a učitelů i rozvojem společných studijních programů (tzv. „joint degrees“). Mobilita byla podporována též v rámci vzdělávacích programů EU, zejména programu Socrates-Erasmus, Leonardo da Vinci i dalších programů mezinárodní spolupráce (např. Ceepus, Aktion apod.).

3.2 Hodnocení kvality a akreditace

Zabezpečování kvality je významnou součástí vysokoškolského vzdělávání z hlediska národního i celoevropského kontextu. V České republice jde o jednu z nejvýznamnějších priorit v oblasti vysokého školství. Zajištění kvality se realizuje prostřednictvím systému jejího hodnocení a akreditací studijních programů. Hodnocení kvality má dvojí podobu. Vnitřní hodnocení v souladu s požadavkem zákona provádějí samy vysoké školy, což jim umožňuje samostatně identifikovat slabá a silná místa svého fungování a formou zpětné vazby vytvářet podmínky ke zkvalitnění činnosti. Vnější hodnocení kvality a akreditace studijních programů, oborů habilitačního řízení a řízení ke jmenování profesorem provádí v souladu se zákonem o vysokých školách Akreditační komise (AK). Tento orgán, který v měřítku našeho vysokého školství sehrává dominantní úlohu při zabezpečování kvality, je tvořen 21 členy jmenovanými vládou ČR především z řad předních vysokoškolských pedagogů, vědců a dalších domácích i zahraničních odborníků. AK jako jedna z prvních v postkomunistických zemích byla přijata za člena „European Network of Quality Assurance“ (ENQA), kterou zřídily členské země EU. Od roku 2002 místopředseda AK prof. Ing. Milan Sojka, CSc. předseda „Central and Eastern European Network of Quality Assurance Agencies in Higher Education“ (CEENQAHE), která je obdobou

ENQA v našem regionu a je rovněž členem celosvětové organizace „International Network of Quality Assurance Agencies in Higher Education“ (INQAAHE). V říjnu 2004 proběhlo v Praze výroční zasedání CEENQAAHE, které se zabývalo otázkou vytváření společného evropského prostoru vysokoškolského vzdělávání a problematikou vzájemně akceptovatelných mechanismů při zabezpečování kvality a řada aktivit AK v roce 2005 na závěry z tohoto zasedání bezprostředně navazovala.

V roce 2005 vydala AK souhlasné stanovisko k udělení, rozšíření či prodloužení platnosti akreditací u 903 studijních oborů a naopak nesouhlasila s akreditací u 102 studijních oborů. Projednala 4 žádosti o udělení státního souhlasu pro právnickou osobu, která chce působit jako soukromá vysoká škola (z toho u 2 vyslovila souhlasné stanovisko). Realizovala proces hodnocení neuniverzitních vysokých škol a vybraných fakult veřejných vysokých

škol a jejich akreditovaných činností (např. hodnocení teologických fakult, fakult humanitních a sociálních studií, doktorských studijních programů na přírodovědných fakultách, oborů habilitačního a profesorského řízení v oblasti ekonomie). V případech, kde zjistila nedostatky při uskutečňování akreditovaných činností, doporučila v souladu se zákonem o vysokých školách zjednat nápravu a stanovila hodnocené instituci lhůtu na jejich odstranění. Ve velmi závažných případech navrhovala ministerstvu restriktivní opatření, především pak omezení akreditace spočívající v zákazu přijímat ke studiu daného studijního programu (resp. oboru) další uchazeče. V roce 2005 byla omezena platnost akreditace u 6 studijních oborů. Stále se prosazujícím trendem je však upřednostňování mírných restrikcí nad tvrdšími, aby vysoké školy získaly dostatek prostoru na realizaci pozitivních nápravných opatření v souladu s doporučeními AK.

Vzdělávání v roce 2005 v datech

Pracovníci ve školství

Mateřské školy, základní školy a střední školy jsou uvedeny včetně speciálních škol.

Mezi nejfrekventovanější témata patří v oblasti lidských zdrojů odměňování učitelů a zaměstnanost ve školství.

V roce 2005 pracovalo ve školství celkem 274,7 tisíce zaměstnanců,¹⁴ z toho 238,1 tis. (86,7 %) v regionálním školství a 34,5 tis. (12,6 %) na vysokých školách. Zbylé 2,1 tis. (0,8 %) byly zaměstnány ve státní správě, servisních organizacích přímo řízených MŠMT a ostatních organizačních složkách státu.

Většinu zaměstnanců ve školství tvoří lidé, kteří pracují přímo na školách (pokud v dalším textu hovoříme o druzích škol, vždy se jedná o údaje včetně škol pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami) a zabývají se výukou nebo jejím zajištěním. Tito zaměstnanci se podílejí na celkové zaměstnanosti ve školství 77,2 %, na zajišťování sociálního zázemí dětí, žáků a studentů¹⁵ se podílí 22,0 % zaměstnanců a v oblasti řízení školství pracuje 0,8 % zaměstnanců.

Podle druhu škol se na zaměstnanosti ve školství v roce 2005 nejvíce podílely základní školy (téměř 27,3 % ze všech zaměstnanců školství) a střední školy (21,2 %). Vysoké školy (včetně kolejí a menz) se podílely na zaměstnanosti ve školství 12,6 %, z toho koleje a menzy 0,9 %. U soukromých zřizovatelů a církví největší zastoupení zaměstnanosti vykazují vyšší odborné školy (27,5 %) a střední školy (12,5 %).

V roce 2005 nastal oproti roku 2004 nárůst celkového počtu zaměstnanců na veřejných vysokých školách (VŠ včetně kolejí, menz, vysokoškolských zemědělských statků a vysokoškolských lesních statků, věda a výzkum) o 1,3 tis., tedy meziročně o 3,8 %. A naopak pokles v roce

2005 nastal u celkového počtu zaměstnanců u regionálního školství, a to meziročně o 3,2 tis., tj. o 1,3 %, z toho nejvíce u ZŠ o 1,7 tis., tj. o 2,3 %.

Většinu zaměstnanců ve vysokém školství tvoří lidé, kteří pracují přímo na vysokých školách a zabývají se výukou nebo jejím zajištěním. Tito zaměstnanci se podílejí na celkové zaměstnanosti v tomto sektoru 92,8 %, na zajišťování sociálního zázemí studentů¹⁶ se podílí 7,2 % zaměstnanců.

Průměrná měsíční nominální mzda (včetně mimořádných zdrojů) v resortu školství celkem (bez zaměstnanců státní správy) v roce 2005 byla ve výši 18 672 Kč, z toho **v regionálním školství 17 713 Kč a na vysokých školách** (VŠ celkem včetně doplňkové činnosti a ostatních aktivit) 25 267 Kč. Od roku 2004 do roku 2005 vzrostla průměrná měsíční **nominální mzda** ve školství celkem o 7,5 %, v oblasti regionálního školství vzrostla meziročně o 6,1 % a u vysokých škol o 13,7 %. Meziroční nárůst průměrné měsíční nominální mzdy v resortu školství celkem byl především důsledkem zvýšení tarifních platů v regionálním školství úpravou platových poměrů zaměstnanců ve veřejných službách a správě, odměňovaných dle zákona č. 143/1992 Sb.), které bylo realizováno nařízením vlády od 1. 1. 2005,¹⁷ plošným zvýšením tarifní tabulky ve všech platových třídách a platových stupních.

Pro srovnání: ČSÚ vykazoval za dané období meziroční růst průměrné měsíční mzdy v odvětví vzdělávání 5,9 %, tj. 1 046 Kč. Průměrná měsíční nominální mzda odvětví vzdělávání za rok 2005 činila 18 843 Kč a pohybovala se pod celorepublikovým průměrem (ČR celkem: 19 631 Kč, nepodnikatelská sféra: 20 055 Kč).

Úroveň **reálných mezd** (tedy výše mezd se zohledněním inflace v jednotlivých letech ve stálých cenách roku 2000) ve školství celkem (bez zaměstnanců státní správy)

¹⁴ Počet zaměstnanců je uváděn jako průměrný přepočtený počet za rok.

¹⁵ Jedná se o stravování (školní jídelny a menzy), ubytování (domy mládeže a koleje), volnočasové aktivity (ZUŠ, družiny a školní kluby), ústavní a ochrannou výchovu a poradenství.

¹⁶ Jedná se o stravování (menzy), ubytování (koleje).

¹⁷ Nařízení vlády č. 637/2004 Sb., kterým se mění NV č. 330/2004 Sb., o platových poměrech zaměstnanců ve veřejných službách a správě.

v roce 2005 proti roku 2004 vzrostla o 7,5 %, v regionálním školství meziročně o 6,1 % a ve vysokém školství meziročně o 13,7 %. Ve srovnání s růstem výše průměrné mzdy v ČR celkem rostly v roce 2005 reálné mzdy zaměstnanců ve školství celkem i v regionálním školství rychleji. Toto nastalo v roce 2005 v regionálním školství díky výše citovanému nařízení vlády, ve vysokém školství díky navýšení výkonů a lepší efektivitou využití prostředků v rámci jejich vlastních mzdových předpisů. V roce 2005 ve školství celkem byl meziroční vzrůst průměrné měsíční nominální i reálné mzdy vyšší než v ČR celkem a současně vyšší než meziroční růst průměrné měsíční nominální i reálné mzdy v nepodnikatelské sféře.

4.1 Pracovníci regionálního školství

4.1.1 Zaměstnanost v regionálním školství

Největší část zaměstnanců regionálního školství tvoří učitelé. V roce 2005 pracovalo v regionálním školství celkem cca 137,7 tis. učitelů,¹⁸ kteří tvořili 57,8 % všech zaměstnanců regionálního školství. Pouze za zřizovatele MŠMT, obec, kraj (kteří jsou placeni ze státního rozpočtu) se jednalo o 129,3 tis. učitelů, tj. 58,8 % všech zaměstnanců regionálního školství.

Meziročně se v roce 2005 oproti roku 2004 snížil celkový počet zaměstnanců za regionální školství až o 3,2 tis. osob (tj. o 1,3 %). Začíná se naplňovat usnesení vlády, na základě kterého by ze škol měli odcházet zaměstnanci (ročně 2 %), a také ubývají děti ve školách. Naopak, počet učitelů se zvýšil až o 1,1 tis. osob (tj. o 0,8 %), nejedná se však o nárůst faktický, ale spíše administrativní. Jedná se o dopad zákona č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů – mistři odborného výcviku byli zařazeni do kategorie učitel. Z dlouhodobějšího pohledu poklesl v roce 2005 oproti roku 2001 počet zaměstnanců regionálního školství všech zřizovatelů

o 8,3 tis. osob (tj. 3,5 %) a počet učitelů poklesl o 1,2 tis. osob (tj. 0,9 %).

V roce 2005 činil **počet učitelů** mateřských škol 22,8 tisíce, základních škol 63,8 tisíce, středních škol 41,6 tisíce (v tom gymnázií včetně sportovních škol 10,7 tisíce, středních odborných škol 17,4 tisíce, středních odborných učilišť včetně středisek praktického vyučování 11,1 tisíce a středních škol a konzervatoří pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami 2,4 tisíce). Počet učitelů u vyšších odborných škol činil 1,6 tisíce.

Pouze za zřizovatele MŠMT, obec, kraj činil počet učitelů v roce 2005 u mateřských škol 22,4 tis., u základních škol 62,6 tis., u středních škol 36,1 tisíce (v tom gymnázií včetně sportovních škol 9,2 tisíce, středních odborných škol 14,7 tisíce, středních odborných učilišť včetně středisek praktického vyučování 9,9 tisíce a SŠ a konzervatoří pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami 2,3 tisíce). Počet učitelů VOŠ činil 1,2 tisíce.

Na středních odborných učilištích a SPV kromě učitelů dále v roce 2005 působilo 5,2 tis. učitelů (dříve mistrů) odborné výchovy,¹⁹ což je 23,2 % ze všech zaměstnanců SOU a SPV. Učitelé odborné výchovy působí také na speciálních středních školách (0,6 tis.).

V roce 2005, jak bylo uvedeno výše, výrazně poklesl oproti roku 2004 v oblasti **regionálního školství** průměrný přepočtený počet zaměstnanců o 3,2 tisíce (1,3 %). Pokles počtu zaměstnanců ovlivňovaly navíc stejné faktory jako vývoj celkové zaměstnanosti. Největší pokles jsme mezi roky 2005 a 2004 zaznamenali v případě **základních škol**, kdy počet zaměstnanců poklesl o 1,7 tisíce (2,3 %) a počet učitelů o 1,5 tisíce (2,5 %). Tento pokles navíc je způsoben především nepříznivým populačním vývojem. U **mateřských škol** poklesl průměrný přepočtený počet zaměstnanců o 0,4 tisíce (1,4 %) a učitelů o 0,3 tisíce (1,2 %). Poklesl i počet zaměstnanců **středních odborných učilišť včetně středisek praktického vyučování**, a to o 0,6 tisíce (2,7 %) vzhledem k tomu,

¹⁸ Počet učitelů je uváděn jako průměrný přepočtený počet za rok. Do kategorie učitel jsou zahrnuti i ředitelé škol a jejich zástupci.

¹⁹ Mistři odborné výchovy nespádají do kategorie učitel.

Tabulka 22

Průměrné přepočtené počty zaměstnanců a učitelů za rok 2005³⁾

	Regionální školství	Mateřské školy vč. MŠ pro děti se spec. vzd. potřebami	Základní školy vč. ZŠ pro žáky se spec. vzd. potřebami	Gymnázia a sportovní školy	Střední odborné školy	Střední odborná učiliště a střediska praktického vyučování	SŠ a konz. pro žáky se spec. vzd. potřebami	Vyšší odborné školy
Všichni zřizovatelé (včetně škol soukromých a církevních) a škol MZe – bez škol MO, MV a MSp), oba plat. řády, odd. V ¹⁾								
zaměstnanci celkem	238 113	30 896	83 512	13 268	22 577	22 215	3 817	2 273
z toho učitelé	137 677	22 843	63 782	10 652	17 427	11 079	2 423	1 647
Zřizovatelé MŠMT (od roku 1997 včetně škol delimitovaných z MH, MZd a MZe), obec, kraj, plat. řád z. č. 143/92 Sb, odd. III ²⁾								
zaměstnanci celkem	219 943	29 971	81 131	11 458	19 010	19 342	3 603	1 589
z toho učitelé	129 317	22 368	62 551	9 230	14 653	9 912	2 273	1 161

Zdroj: ÚIV

Poznámky:

1) Školy, předškolní a školská zařízení zřizované MŠMT, obcemi, kraji vč. magistrátních škol; včetně církevních a soukromých škol, oba platové řády, tj. zákon č. 143/92 Sb., o platu, a zákon č. 1/92 Sb., o mzdě, odd. V. výkazu P1-04.

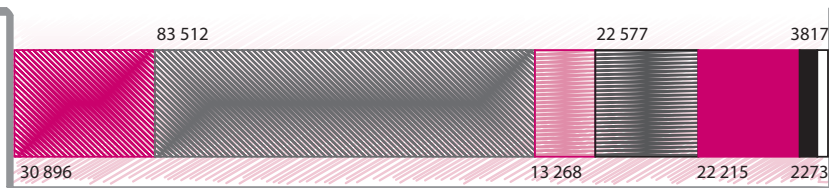
2) Školy, předškolní a školská zařízení zřizované MŠMT, obcemi, kraji vč. magistrátních škol, platový řád. zákon č. 143/92 Sb., o platu, odd. III. výkazu P1-04.

3) Regionální školství podle jednotlivých druhů a typů škol (včetně ředitelů škol a školských zařízení a zástupců ředitelů).

Obrázek 14

Průměrné přepočtené počty zaměstnanců podle druhů a typů škol (všichni zřizovatelé) za rok 2005

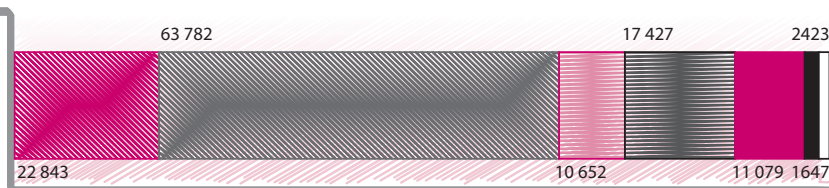
- MŠ vč. MŠ pro děti se spec. vzd. potř.
- ZŠ vč. ZŠ pro žáky se spec. vzd. potř.
- Gymnázia a sportovní školy
- SOŠ
- SOU včetně SPV
- SŠ a konz. pro žáky se spec. vzd. potř.
- VOŠ

Obrázek 15

Průměrné přepočtené počty učitelů
podle druhů a typů škol (všichni zřizovatelé)
za rok 2005

- MŠ vč. MŠ pro děti se spec. vzd. potř.
- ZŠ vč. ZŠ pro žáky se spec. vzd. potř.
- Gymnázia a sportovní školy
- SOŠ
- SOU včetně SPV
- SŠ a konz. pro žáky se spec. vzd. potř.
- VOŠ

Tabulka 23

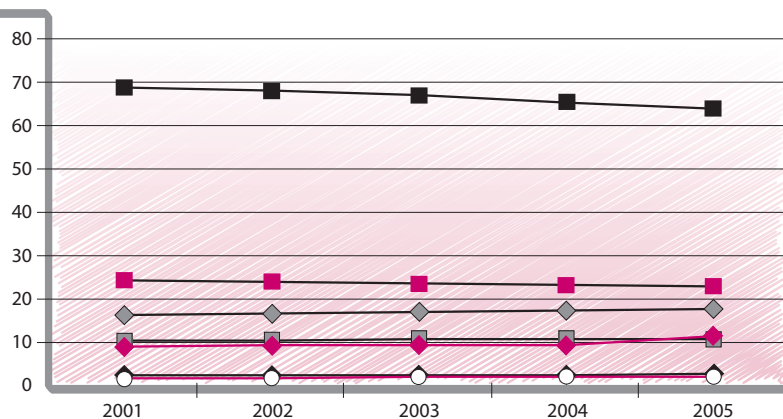
Průměrné přepočtené počty zaměstnanců
podle druhů a typů škol (všichni zřizovatelé)
v letech 2001 až 2005

	2001	2002	2003	2004	2005
MŠ vč. MŠ pro děti se spec. vzd. potř.	32 463	32 038	31 805	31 374	30 896
ZŠ vč. ZŠ pro žáky se spec. vzd. potř.	88 978	88 231	87 260	85 207	83 512
Gymnázia a sportovní školy	12 500	12 689	12 989	13 133	13 268
SOŠ	21 080	21 276	21 709	22 159	22 577
SOU včetně SPV	23 635	23 664	23 239	22 825	22 215
SŠ a konz. pro žáky se spec. vzd. potř.	3 737	3 757	3 842	3 862	3 817
VOŠ	2 126	2 106	2 209	2 273	2 273

Obrázek 16

Průměrné přepočtené počty učitelů
podle druhů a typů škol (všichni zřizovatelé)
v letech 2001 až 2005 (v tis.)

- MŠ vč. MŠ pro děti se spec. vzd. potř.
- ZŠ vč. ZŠ pro žáky se spec. vzd. potř.
- Gymnázia a sportovní školy
- SOŠ
- SOU včetně SPV
- SŠ a konz. pro žáky se spec. vzd. potř.
- VOŠ

že počty žáků těchto škol poklesly. Dopadem zákona č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů, kdy mistři odborného výcviku byli zařazeni do kategorie učitel, došlo k úbytku vykazovaného počtu mistrů odborné výchovy na SOU o 2,5 tisíce (33,1 %) a současně nastal růst počtu učitelů o 2,1 tisíce (23,7 %). V roce 2005 došlo meziročně naopak k mírnému zvýšení celoročního průměrného počtu zaměstnanců u středních odborných škol o 0,4 tisíce (1,9 %) a učitelů o 0,3 tisíce (2,0 %). Ke zvýšení průměrného počtu zaměstnanců došlo meziročně i u **gymnázií včetně sportovních škol** o 0,1 tisíce (1,0 %) a učitelů o 0,1 tisíce (1,2 %). Bylo zaznamenáno velmi mírné snížení průměrného počtu učitelů o 0,01 tisíce (0,4 %) u **vyšších odborných škol**.

4.1.2 Platy a platová úroveň v regionálním školství

V roce 2005 dosahovala **průměrná nominální měsíční mzda** (včetně mimorozpočtových zdrojů) **zaměstnanců v regionálním školství** ve školách a školských zařízeních **všech zřizovatelů** (oba platové řády, ze státního rozpočtu včetně mimorozpočtových zdrojů) 90,2 % celorepublikové mzdy (činila 17 713 Kč) a průměrná nominální měsíční mzda učitelů (včetně ředitelů a zástupce ředitele) v regionálním školství převyšovala průměrnou republikovou mzdu o 8,5 % (činila 21 306 Kč). Při srovnání s nepodnikatelskou sférou dosahovala průměrná nominální měsíční mzda u zaměstnanců 88,3 % a u učitelů 106,2 %.

Jde o instituce poskytující předškolní výchovu a vzdělávání od základního až po VOŠ (včetně školských zařízení). V roce 2004 dosahovala tato **průměrná nominální měsíční mzda zaměstnanců v regionálním školství** 89,9 % celorepublikové mzdy (činila 16 699 Kč) a průměrná nominální měsíční mzda učitelů převyšovala průměrnou republikovou mzdu o 7,6 % (činila 19 996 Kč). Z hlediska meziročního vývoje v regionálním školství jsme v roce 2005 oproti roku 2004 zaznamenali 5,7 % nárůst průměrné měsíční nominální mzdy zaměstnanců

a 6,1 % nárůst průměrné měsíční nominální mzdy učitelů. V poměru ke mzdové úrovni v celé České republice byli na tom v roce 2005 nejlépe učitelé vyšších odborných škol, kteří pobírali o 19,8 % více, než je průměrná měsíční mzda v České republice celkem v roce 2005, dále učitelé středních odborných škol (o 16,8 % více) a učitelé gymnázií a sportovních škol (o 16,1 % více).

Z dlouhodobějšího pohledu jsme v roce 2005 oproti roku 2001 v regionálním školství zaznamenali 36,7 % nárůst průměrné měsíční nominální mzdy zaměstnanců a 38,5 % nárůst průměrné měsíční nominální mzdy učitelů.

Pokud bereme v úvahu i vliv inflace a porovnáváme tedy průměrné měsíční **reálné mzdy**, v **regionálním školství** jsme v roce 2005 zaznamenali oproti roku 2004 meziroční 4,1 % nárůst průměrné měsíční reálné mzdy zaměstnanců a 4,5 % nárůst u učitelů.

Z dlouhodobějšího pohledu jsme tak v roce 2005 oproti roku 2001 zaznamenali v regionálním školství 28,0 % nárůst průměrné měsíční reálné mzdy zaměstnanců a 29,7 % nárůst průměrné měsíční reálné mzdy učitelů.

Pokud bereme v úvahu pouze údaje **za zřizovatele MŠMT, obec, kraj** (platový řád zákon č. 143/92 Sb., zaměstnanci placeni ze státního rozpočtu) **průměrná nominální měsíční mzda zaměstnanců v regionálním školství** ve školách a školských zařízeních dosahovala 90,4 % celorepublikové mzdy (činila 17 741 Kč) a průměrná nominální měsíční mzda učitelů (včetně ředitelů a zástupců ředitele) v regionálním školství převyšovala průměrnou republikovou mzdu o 8,5 % (činila 21 296 Kč). V roce 2004 dosahovala tato **průměrná nominální měsíční mzda zaměstnanců v regionálním školství** 90,0 % celorepublikové mzdy (činila 16 717 Kč) a průměrná nominální měsíční mzda učitelů převyšovala průměrnou republikovou mzdu o 7,6 % (činila 19 987 Kč). Z hlediska meziročního vývoje v regionálním školství jsme v roce 2005 oproti roku 2004 zaznamenali 6,1 % nárůst průměrné měsíční nominální mzdy zaměstnanců a 6,5 % nárůst průměrné měsíční nominální mzdy učitelů.

Tabulka 24

Průměrné měsíční nominální a reálné mzdy zaměstnanců a učitelů za rok 2005 (v Kč) a poměr nominální mzdy zaměstnanců (učitelů) k obecné mzdové hladině v ČR (v %)³ – všichni zřizovatelé

Všichni zřizovatelé (včetně škol soukromých a církevních) (bez škol MO, MV a MSp) ¹⁾	Regionální školství	Mateřské školy vč. MŠ pro děti se spec. vzd. potřebami	Základní školy vč. ZŠ pro žáky se spec. vzd. potřebami	Gymnázia a sportovní školy	Střední odborné školy	Střední odborná učiliště a středis- ka praktického vyučování	SŠ a konz. pro žáky se spec. vzd. potřebami	Vyšší odborné školy
Nominální mzda (v běžných cenách)								
zaměstnanci celkem	17 713 Kč	15 157 Kč	19 181 Kč	20 736 Kč	20 711 Kč	18 907 Kč	19 689 Kč	20 978 Kč
z toho učitelé	21 306 Kč	17 209 Kč	21 797 Kč	22 789 Kč	22 924 Kč	22 111 Kč	22 143 Kč	23 521 Kč
Reálná mzda (ve stálých cenách roku 2000)								
zaměstnanci celkem	15 843 Kč	13 557 Kč	17 156 Kč	18 547 Kč	18 525 Kč	16 911 Kč	17 611 Kč	18 764 Kč
z toho učitelé	19 057 Kč	15 393 Kč	19 497 Kč	20 384 Kč	20 505 Kč	19 777 Kč	19 806 Kč	21 038 Kč
Poměr nominální mzdy zaměstnanců (učitelů) k obecné mzdové hladině²⁾								
zaměstnanci celkem	90,2 %	77,2 %	97,7 %	105,6 %	105,5 %	96,3 %	100,3 %	106,9 %
z toho učitelé	108,5 %	87,7 %	111,0 %	116,1 %	116,8 %	112,6 %	112,8 %	119,8 %

Zdroj: ÚIV

Poznámky:

1) Školy, předškolní a školská zařízení zřizované MŠMT, obcemi, kraji vč. magistrálních škol; včetně církevních a soukromých škol, oba platové řády, tj. zákon č. 143/92 Sb., o platu, a zákon č. 1/92 Sb., o mzdě, odd. V. výkazu P1-04.

2) Tento ukazatel je vypočítán jako podíl průměrné mzdy zaměstnance (učitele) a průměrné mzdy zaměstnanců podnikatelské i nepodnikatelské sféry celkem (z dat ČSÚ).

3) Regionální školství dle druhů a typů škol, včetně ředitelů škol a školských zařízení a zástupců ředitelů.

Tabulka 25

Průměrné měsíční nominální a reálné mzdy zaměstnanců a učitelů za rok 2005 (v Kč) a poměr nominální mzdy zaměstnanců (učitelů) k obecné mzdové hladině v ČR (v %)³⁾ – zřizovatel MŠMT, obec, kraj (placeni ze SR)

Zřizovatel MŠMT, obec, kraj ¹⁾	Regionální školství	Mateřské školy vč. MŠ pro děti se spec. vzd. potřebami	Základní školy vč. ZŠ pro žáky se spec. vzd. potřebami	Gymnázia a sportovní školy	Střední odborné školy	Střední odborná učiliště a střediska praktického vyučování	SŠ a konz. pro žáky se spec. vzd. potřebami	Vyšší odborné školy
Nominální mzda (v běžných cenách)								
zaměstnanci celkem	17 741 Kč	15 192 Kč	19 240 Kč	20 800 Kč	20 775 Kč	18 969 Kč	19 725 Kč	21 031 Kč
z toho učitelé	21 296 Kč	17 215 Kč	21 792 Kč	22 921 Kč	23 147 Kč	22 157 Kč	22 214 Kč	23 987 Kč
Reálná mzda (ve stálých cenách roku 2000)								
zaměstnanci celkem	15 868 Kč	13 588 Kč	17 209 Kč	18 605 Kč	18 582 Kč	16 967 Kč	17 643 Kč	18 811 Kč
z toho učitelé	19 048 Kč	15 398 Kč	19 492 Kč	20 502 Kč	20 704 Kč	19 818 Kč	19 870 Kč	21 455 Kč
Poměr nominální mzdy zaměstnanců (učitelů) k obecné mzdové hladině ²⁾								
zaměstnanci celkem	90,4 %	77,4 %	98,0 %	106,0 %	105,8 %	96,6 %	100,5 %	107,1 %
z toho učitelé	108,5 %	87,7 %	111,0 %	116,8 %	117,9 %	112,9 %	113,2 %	122,2 %

Zdroj: ÚIV

Poznámky:

1) Školy, předškolní a školská zařízení zřizované MŠMT, obcemi, kraji vč. magistrátních škol; platový řád, zákon č. 143/92 Sb., o platu, odd. III. výkazu P1-04.

2) Tento ukazatel je vypočítán jako podíl průměrné mzdy zaměstnance (učitele) a průměrné mzdy zaměstnanců podnikatelské i nepodnikatelské sféry celkem (z dat ČSÚ).

3) Regionální školství dle druhů a typů škol, včetně ředitelů škol a školských zařízení a zástupců ředitelů.

Tabulka 26

Průměrné měsíční nominální mzdy zaměstnanců regionálního školství podle druhů a typů škol v letech 2001 až 2005

	2001	2002	2003	2004	2005
ČR	15 122 Kč	16 335 Kč	17 446 Kč	18 583 Kč	19 631 Kč
Regionální školství	12 962 Kč	14 129 Kč	15 708 Kč	16 699 Kč	17 713 Kč
MŠ vč. MŠ pro děti se spec. vzd. potř.	10 824 Kč	11 928 Kč	13 475 Kč	14 326 Kč	15 157 Kč
ZŠ vč. ZŠ pro žáky se spec. vzd. potř.	13 757 Kč	14 980 Kč	16 629 Kč	18 047 Kč	19 181 Kč
Gymnázia a sportovní školy	15 737 Kč	17 002 Kč	18 892 Kč	19 594 Kč	20 736 Kč
SOŠ	15 747 Kč	16 977 Kč	18 826 Kč	19 551 Kč	20 711 Kč
SOU včetně SPV	14 316 Kč	15 563 Kč	17 234 Kč	17 785 Kč	18 907 Kč
SŠ a konz. pro žáky se spec. vzd. potř.	15 318 Kč	16 481 Kč	18 198 Kč	18 621 Kč	19 689 Kč
VOŠ	16 399 Kč	17 364 Kč	19 060 Kč	19 921 Kč	20 978 Kč

Tabulka 27

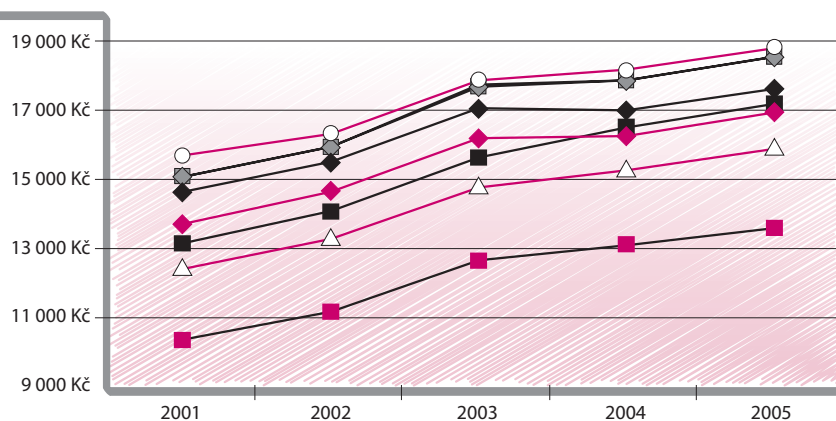
Průměrné měsíční nominální mzdy učitelů regionálního školství podle druhů a typů škol v letech 2001 až 2005

	2001	2002	2003	2004	2005
ČR	15 122 Kč	16 335 Kč	17 446 Kč	18 583 Kč	19 631 Kč
Regionální školství	15 386 Kč	16 730 Kč	18 658 Kč	19 996 Kč	21 306 Kč
MŠ vč. MŠ pro děti se spec. vzd. potř.	12 187 Kč	13 376 Kč	15 143 Kč	16 184 Kč	17 209 Kč
ZŠ vč. ZŠ pro žáky se spec. vzd. potř.	15 419 Kč	16 762 Kč	18 646 Kč	20 389 Kč	21 797 Kč
Gymnázia a sportovní školy	17 261 Kč	18 617 Kč	20 727 Kč	21 460 Kč	22 789 Kč
SOŠ	17 407 Kč	18 748 Kč	20 786 Kč	21 522 Kč	22 924 Kč
SOU včetně SPV	17 335 Kč	18 856 Kč	20 885 Kč	21 407 Kč	22 111 Kč
SŠ a konz. pro žáky se spec. vzd. potř.	17 304 Kč	18 746 Kč	20 649 Kč	21 184 Kč	22 143 Kč
VOŠ	18 100 Kč	19 300 Kč	21 174 Kč	22 187 Kč	23 521 Kč

Obrázek 17

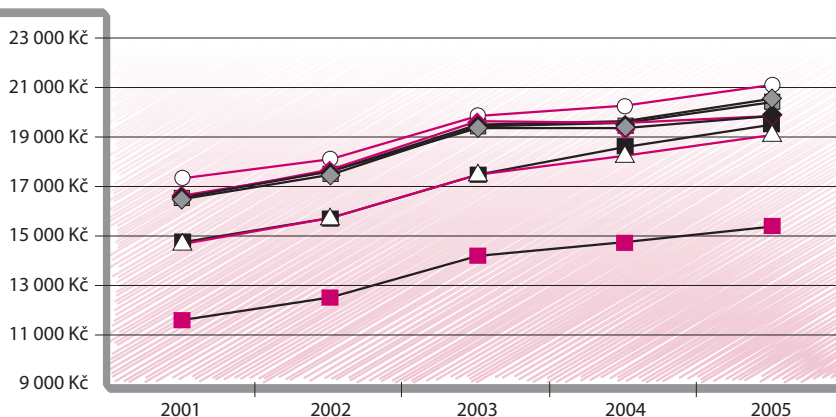
Průměrné měsíční reálné mzdy zaměstnanců regionálního školství podle druhů a typů škol v letech 2001 až 2005

- △— Regionální školství
- MŠ vč. MŠ pro děti se spec. vzd. potř.
- ZŠ vč. ZŠ pro žáky se spec. vzd. potř.
- Gymnázia a sportovní školy
- ◆— SOŠ
- ◆— SOU včetně SPV
- ◆— SŠ a konz. pro žáky se spec. vzd. potř.
- VOŠ

Obrázek 18

Průměrné měsíční reálné mzdy učitelů regionálního školství podle druhů a typů škol v letech 2001 až 2005

- △— Regionální školství
- MŠ vč. MŠ pro děti se spec. vzd. potř.
- ZŠ vč. ZŠ pro žáky se spec. vzd. potř.
- Gymnázia a sportovní školy
- ◆— SOŠ
- ◆— SOU včetně SPV
- ◆— SŠ a konz. pro žáky se spec. vzd. potř.
- VOŠ

Pohled na členění průměrného měsíčního platu podle jednotlivých složek za zaměstnance regionálního školství (školy a školská zařízení zřizovaná MŠMT, obcemi, kraji, platový řád zákon č. 143/92 Sb., placení ze státního rozpočtu) za rok 2005 ukázal, že průměrná nenároková složka platu u zaměstnanců činila cca 16,0 % z tarifu (u pedagogických pracovníků cca 15,3 % a u nepedagogických pracovníků cca 18,6 %). Platový tarif u zaměstnanců činil cca 69,2 % průměrného měsíčního platu (u pedagogických pracovníků cca 68,2 %, u nepedagogických pracovníků cca 73,6 %) a nenárokové složky u zaměstnanců činily cca 11,0 % průměrného měsíčního platu (u pedagogických pracovníků cca 10,4 %, u nepedagogických pracovníků cca 13,7 %).

Z dlouhodobějšího pohledu, sledujeme roky od roku 2001 až do roku 2005, rostla rovnoměrně každoročně průměrná měsíční nominální i reálná mzda zaměstnanců i učitelů regionálního školství a dalších druhů a typů škol.

Průměrné nominální měsíční mzdy zaměstnanců **mateřských škol** všech zřizovatelů v porovnání s rokem 2004 byly v roce 2005 u zaměstnanců meziročně vyšší o 5,5 % a u učitelů byly vyšší o 6,0 %.

U průměrné **měsíční reálné mzdy** zaměstnanců i učitelů mateřských škol v roce 2005, který celkově znamenal mírné zlepšení platové situace zaměstnanců a učitelů mateřských škol, jsme oproti roku 2004 zaznamenali meziroční nárůst průměrné měsíční reálné mzdy o 3,8 % v případě mezd zaměstnanců a o 4,3 % v případě mezd učitelů.

Meziroční nárůst **průměrné nominální měsíční mzdy** zaměstnanců **základních škol** v roce 2005 proti roku 2004 činil 5,9 % a učitelů 6,5 %. U průměrné **měsíční reálné mzdy** zaměstnanců základních škol včetně ZŠ pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami se v porovnání s předchozím rokem 2004 jedná o meziroční nárůst o 4,3 % a u učitelů o 4,9 %.

Průměrné nominální měsíční mzdy zaměstnanců **gymnází a sportovních škol** v porovnání s rokem 2004 byly v roce 2005 meziročně vyšší o 5,5 % a u učitelů o 5,8 %.

U průměrné **měsíční reálné mzdy** se v porovnání s předchozím rokem 2004 jedná o meziroční nárůst u zaměstnanců gymnází a sportovních škol o 3,8 % a u učitelů o 4,2 %.

V roce 2005 činil meziroční nárůst **průměrné nominální měsíční mzdy** zaměstnanců **středních odborných škol** 5,6 % a učitelů 6,1 %. U průměrné **měsíční reálné mzdy** se v roce 2005 v porovnání s předchozím rokem 2004 jedná o meziroční nárůst u zaměstnanců středních odborných škol o 3,9 % a u učitelů o 4,5 %.

Meziroční nárůst **průměrné nominální měsíční mzdy** zaměstnanců **středních odborných učilišť včetně středisek praktického vyučování** v roce 2005 činil 5,9 % a učitelů 3,2 %. Meziroční nárůst **průměrné reálné mzdy** u zaměstnanců středních odborných učilišť včetně středisek praktického vyučování činil jen 4,3 % a u učitelů jen o 1,3 %.

U **středních škol a konzervatoří pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami** byl v roce 2005 zaznamenán 5,0 % meziroční nárůst **průměrné nominální měsíční mzdy** zaměstnanců a 5,7 % učitelů. U průměrné **měsíční reálné mzdy** se v roce 2005 v porovnání s předchozím rokem 2004 jedná o meziroční nárůst u zaměstnanců středních škol a konzervatoří pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami o 3,7 % a u učitelů o 2,6 %.

V roce 2005 jsme zaznamenali oproti roku 2004 meziroční 5,0 % nárůst **průměrné nominální měsíční mzdy** zaměstnanců **vyšších odborných škol** a 5,7 % meziroční nárůst učitelů VOŠ. U průměrné **měsíční reálné mzdy** se v roce 2005 v porovnání s předchozím rokem 2004 jedná o meziroční nárůst u zaměstnanců vyšších odborných škol o 3,3 % a u učitelů dokonce o 4,0 %.

Za rok 2005 bylo ve školství vyplaceno celkem bez platů zaměstnanců státní správy (všichni zřizovatelé, za oba platové řády) 61 310,7 mil. Kč na **mzdy a platy** (bez OPPP/OON), tj. z prostředků státního rozpočtu včetně mimorozpočtových zdrojů. Celkový objem mzdových prostředků se oproti stejnému období předchozího roku zvýšil o 6,7 %.

Mzdy a platy učitelů činily za rok 2005 celkem 69,5 % celkového objemu vyplacených mzdových prostředků v regionálním školství (zbytek, tj. 30,5 %, připadá na mzdy a platy ostatních pedagogických a nepedagogických pracovníků).

4.2 Veřejné vysoké školy

4.2.1 Kvalifikační struktura akademických pracovníků

Počet akademických pracovníků na veřejných vysokých školách v jednotlivých kvalifikačních kategoriích zaznamenal v roce 2005 ve srovnání s předchozím rokem 2004 mírný nárůst, kromě lektorů, u nichž meziročně nastal v roce 2005 pokles průměrného přepočteného počtu o 69 pracovníků. Oproti předchozímu roku 2004 došlo v roce 2005 ke zvýšení počtu přepočtených vědeckých a akademických pracovníků o 676 osob, v tom akademických pracovníků o 393 osob, přičemž v kategorii profesor o 69 a v kategorii docent o 39 osob. Na vysokých školách působilo v roce 2005 celkem 16 720,7 přepočteného vědeckého a akademického pracovníka, v tom 15 015,9 akademického pracovníka a 1 704,8 vědeckého pracovníka. Mezi akademickými pracovníky je 1 708,3 profesora, 3 272,0 docentů, dále 8 355,1 odborného asistenta, 1 321,3 asistenta a 359,2 lektora. Zastoupení profesorů v roce 2005 reprezentuje tudíž 11,4 % mezi všemi akademickými pracovníky a docentů 21,8 % (proti zastoupení v roce 2004, kdy se jednalo o 11,2 % u profesorů a 22,1 % u docentů).

V **zastoupení profesorů** je nejprůzračnější situace na většině uměleckých vysokých škol (AMU v Praze, AVU v Praze, VŠUP v Praze, JAMU v Brně), kde profesori tvoří 16,5 až 22,7 % akademických pracovníků.

Nejpříznivější situace v **zastoupení docentů** je na JAMU v Brně (27,4 %), dále na ČVUT v Praze (25,3 %), na VUT v Brně (25,2 %), na AMU v Praze (25,0 %), na VŠCHT v Praze (24,9 %), VŠE v Praze (24,1 %), na UK v Praze (24,0 %) a na MU v Brně (23,1 %). Naopak nejméně příznivé zastoupení docentů je na VŠUP v Praze (9,3 %), na VFU Brno (16,4 %), AVU v Praze (16,9 %), na Vysoké škole

polytechnické Jihlava (17,3 %), na SU v Opavě (17,5 %), UTB ve Zlíně (17,9 %) a na UHradec Králové (18,0 %).

4.2.2 Vysoké školy – průměrné přepočtené počty pracovníků a průměrné měsíční mzdy

Podle **kategorií zaměstnanců** (placení ze státního rozpočtu) **veřejných** vysokých škol celkem (včetně kolejí a menz, bez VŠZS a VŠLS) nejvyšší průměrné nominální měsíční mzdy v roce 2005 pobírají profesori a nejnižší průměrné nominální měsíční mzdy naopak pobírají pracovníci dělnických povolání. Po profesorech následují v sestupné řadě průměrné nominální měsíční mzdy v roce 2005 docenti, pedagogičtí pracovníci, vědecko-pedagogičtí pracovníci, vědeckí pracovníci, dále odborní asistenti, lektori, THP, asistenti, obchodně provozní pracovníci a pracovníci dělnických povolání.

V roce 2005 pobírali nejvíce profesori (49 081 Kč) a nejnižší průměrné nominální měsíční mzdy naopak pobírali pracovníci dělnických povolání (11 760 Kč).

Podle **kategorií akademických pracovníků veřejných** vysokých škol v roce 2005 pobírali z akademických pracovníků nejvíce profesori (49 081 Kč) a nejméně naopak pobírali asistenti (20 721 Kč).

Z dlouhodobějšího pohledu za roky 2001 až 2005 rostl průměrný přepočtený počet zaměstnanců veřejných VŠ podle kategorií zaměstnanců i jejich průměrné měsíční nominální mzdy.

V roce 2005 pracovalo na veřejných vysokých školách 16,7 tis. vědeckých a akademických pracovníků, v tom 15,0 tis. akademických pracovníků a 1,7 tis. vědeckých, výzkumných a vývojových pracovníků. Z 15,0 tis. vyučujících akademických pracovníků tvořili profesori 1,7 tis., docenti 3,3 tis., odborných asistentů bylo 8,4 tis., asistentů 1,3 tis. a lektorů 0,4 tis.

Průměrná měsíční nominální mzda zaměstnanců **veřejných vysokých škol celkem včetně kolejí a menz (bez VŠZS, VŠLS)** v roce 2005 činila 22 325 Kč (113,7 % celorepublikové průměrné mzdy), zaměstnanců vyso-

Tabulka 28

Průměrné přepočtené počty zaměstnanců (počet osob) a průměrné měsíční mzdy (v Kč) zaměstnanců veřejných vysokých škol včetně kolejí a menz (bez VŠZS a VŠLS) podle kategorií zaměstnanců²⁾ za rok 2005 a jejich meziroční index

Kategorie zaměstnanců státního rozpočtu VŠ	Průměrný evidenční počet zaměstnanců za rok 2005	Průměrná měsíční mzda za rok 2005 ¹⁾	Index 2005/2004	
			průměrného evidenčního počtu zaměstnanců	průměrné měsíční mzdy
Vědečtí a akademičtí pracovníci	16 720,7	30 251 Kč	104,2 %	115,1 %
Akademičtí pracovníci	15 015,9	30 463 Kč	102,7 %	115,1 %
v tom	Profesoři	1 708,3	104,2 %	114,9 %
	Docenti	3 272,0	101,2 %	114,5 %
	Odborní asistenti	8 355,1	103,5 %	114,2 %
	Asistenti	1 321,3	105,7 %	115,8 %
	Lektoři	359,2	83,9 %	151,2 %
Vědečtí, výzkumní a vývojoví pracovníci	1 704,8	28 387 Kč	119,9 %	116,2 %
Technicko-hospodářští pracovníci	9 113,8	21 242 Kč	106,7 %	111,5 %
Pracovníci dělnických povolání	4 401,7	11 760 Kč	96,9 %	108,1 %
Obchodně provozní pracovníci	679,1	12 361 Kč	83,4 %	107,0 %

Zdroj: ÚIV

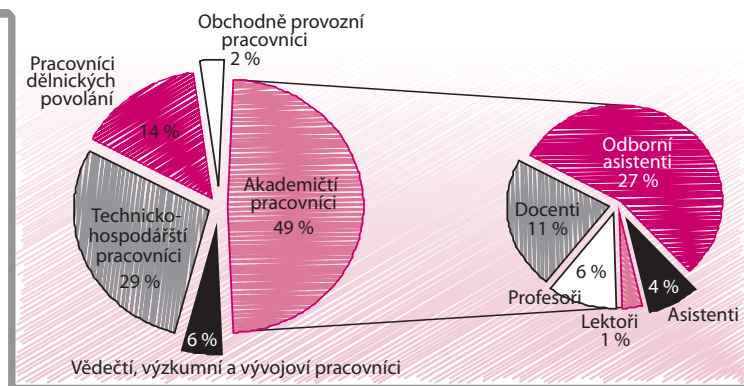
Poznámky:

1) Průměrná mzda je vypočtena ze mzdových prostředků poskytnutých ze státního rozpočtu (platový řád č. 1/92 Sb.).

2) Zaměstnanci placení ze státního rozpočtu.

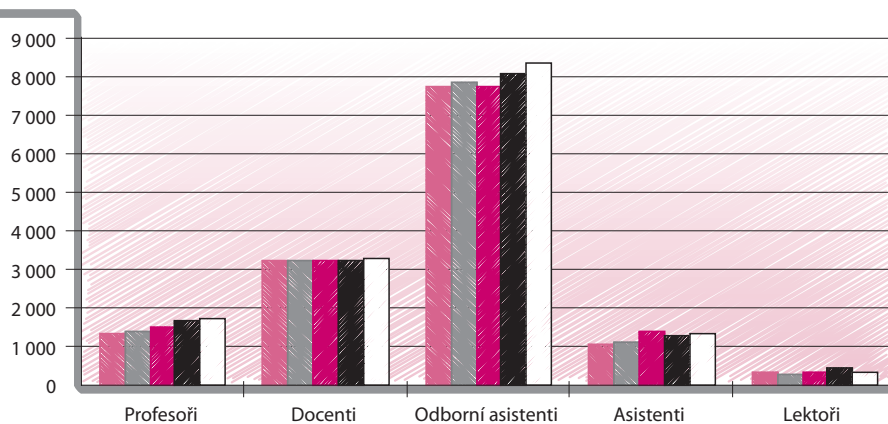
Obrázek 19

Průměrné přepočtené počty zaměstnanců veřejných vysokých škol (vč. kolejí a menz, bez VŠZS a VŠLS) podle kategorií zaměstnanců (placeni ze státního rozpočtu) v roce 2005

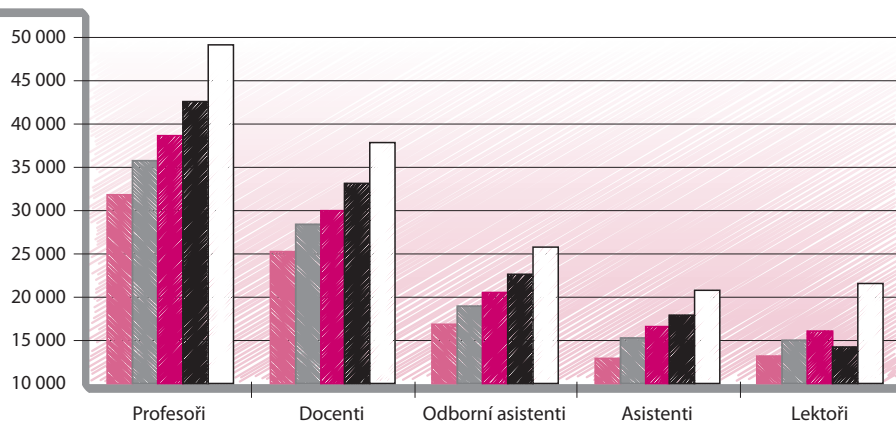
Obrázek 20

Průměrné přepočtené počty
zaměstnanců veřejných VŠ
(vč. kolejí a menz, bez VŠŽS a VŠLS)
podle kategorií zaměstnanců
(placeni ze státního rozpočtu)
v letech 2001 až 2005

Obrázek 21

Průměrné měsíční mzdy zaměstnanců
veřejných VŠ (vč. kolejí a menz,
bez VŠŽS a VŠLS)
podle kategorií zaměstnanců
(placeni ze státního rozpočtu)
v letech 2001 až 2005 (v Kč)

kých škol 23 181 Kč (118,1 % celorepublikové průměrné mzdy), zaměstnanců kolejí 13 704 Kč (69,8 % celorepublikové průměrné mzdy), zaměstnanců menz 12 541 Kč (63,9 % celorepublikové průměrné mzdy). Akademičtí pracovníci pobírali 30 463 Kč (155,2 % celorepublikové průměrné mzdy).

V roce 2004 činila průměrná měsíční nominální mzda zaměstnanců veřejných vysokých škol (bez VŠZS, VŠLS) 19 937 Kč (107,3 % celorepublikové průměrné mzdy), zaměstnanci vysokých škol pobírali 20 709 Kč (111,4 % celorepublikové průměrné mzdy), zaměstnanci kolejí pobírali 13 028 Kč (70,1 % celorepublikové průměrné mzdy), zaměstnanci menz pobírali 11 993 Kč (64,5 % celorepublikové průměrné mzdy) a akademičtí pracovníci pobírali 26 462 Kč (142,4 % celorepublikové průměrné mzdy).

Meziročně v roce 2005 oproti roku 2004 nejvíce vzrostly průměrné měsíční nominální mzdy u akademických pracovníků (o 15,1 %), dále u zaměstnanců veřejných vysokých škol (o 11,9 %), dále u zaměstnanců kolejí (o 5,2 %) a nakonec u zaměstnanců menz (o 4,6 %).

Nejvyšší meziroční nárůst průměrné měsíční **reálné mzdy** (ve stálých cenách roku 2001) byl v roce 2005 oproti roku 2004 u akademických pracovníků a činil 18,3 %. Dále následují zaměstnanci veřejných vysokých škol s meziročním růstem 15,0 %, zaměstnanci kolejí s 8,1 % růstem a nakonec zaměstnanci menz s meziročním růstem 7,5 %.

V letech 2001 až 2005 rostly průměrné měsíční nominální a reálné mzdy zaměstnanců veřejných vysokých škol (zaměstnanců placených ze SR).

Tabulka 29

Průměrné měsíční nominální a reálné mzdy zaměstnanců veřejných vysokých škol včetně kolejí a menz¹⁾ (bez VŠZS a VŠLS) za rok 2005 (v Kč) a jejich meziroční index

Zdroj: ÚIV, ČSÚ

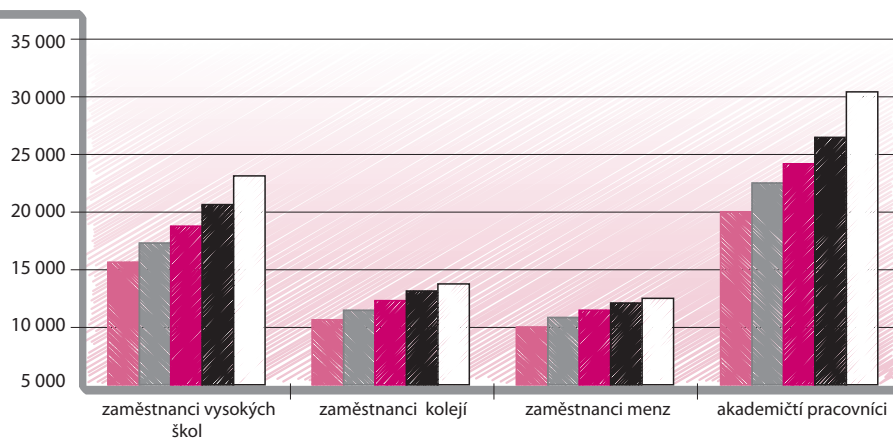
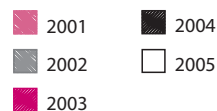
Poznámky:

1) Zaměstnanci placení ze státního rozpočtu.

Zaměstnanci VŠ placení ze státního rozpočtu		2005	Index 2005/2004
Nominální mzda (v běžných cenách)			
zaměstnanci celkem		22 325 Kč	112,0 %
v tom	zaměstnanci vysokých škol	23 181 Kč	111,9 %
	zaměstnanci kolejí	13 704 Kč	105,2 %
	zaměstnanci menz	12 541 Kč	104,6 %
z toho akademičtí pracovníci		30 463 Kč	115,1 %
Reálná mzda (ve stálých cenách roku 2001)			
zaměstnanci celkem		20 914 Kč	115,1 %
v tom	zaměstnanci vysokých škol	21 716 Kč	115,0 %
	zaměstnanci kolejí	12 838 Kč	108,1 %
	zaměstnanci menz	11 748 Kč	107,5 %
z toho akademičtí pracovníci		28 538 Kč	118,3 %
Index spotřebitelských cen a meziroční inflace			
index spotřebitelských cen (rok 2001 = 100)		106,7 %	
meziroční inflace v %		1,9 %	

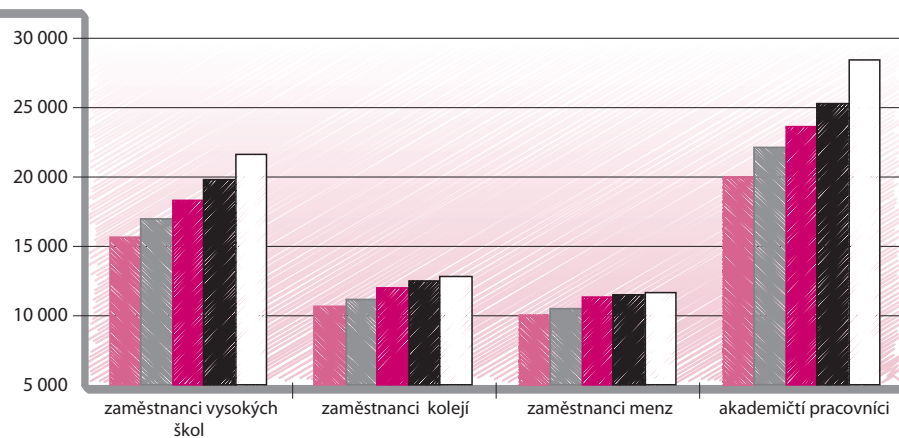
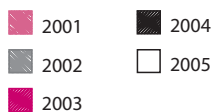
Obrázek 22

Průměrné měsíční nominální mzdy zaměstnanců (placených ze státního rozpočtu) veřejných vysokých škol (vč. kolejí a menz, bez VŠZS a VŠLS) v letech 2001 až 2005 (v Kč)

Obrázek 23

Průměrné měsíční reálné mzdy
zaměstnanců (placených ze státního
rozpočtu) veřejných vysokých škol
(vč. kolejí a menz, bez VŠZS a VŠLS)
v letech 2001 až 2005 (v Kč)

Vzdělávání v roce 2005 v datech

Financování vzdělávání

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, jím řízené organizační složky státu a příspěvkové organizace hospodařily v roce 2005 podle zákona č. 675/2004 Sb., o státním rozpočtu České republiky na rok 2005. Zákon o státním rozpočtu na rok 2005 schválila Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky svým usnesením č. 1418 dne 15. prosince 2004.

Hospodaření **s prostředky státního rozpočtu v resortu školství, mládeže a tělovýchovy se v roce 2005 řídilo** zejména: zákonem č. 218/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech a o změně některých souvisejících zákonů (rozpočtová pravidla), ve znění pozdějších předpisů, zákonem č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zákonem č. 306/1999 Sb., o poskytnutí dotací soukromým školám, předškolním a školským zařízením, ve znění pozdějších předpisů, zákonem č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů, zákonem č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, zákonem č. 130/2002 Sb., o podpoře výzkumu a vývoje z veřejných prostředků a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o podpoře výzkumu a vývoje), ve znění pozdějších předpisů.

5.1 Financování regionálního školství

Podle zákona č. 561/2004 Sb. stanovuje MŠMT **republikové normativy** jako výši výdajů připadajících na vzdělávání a školské služby pro jedno dítě, žáka nebo studenta příslušné věkové kategorie v oblasti předškolního, základního, středního a vyššího odborného vzdělávání ve školách a školských zařízeních zřizovaných kraji, obcemi a dobrovolnými svazky obcí na kalendářní rok. Objemem výdajů se zde míní celková výše přímých neinvestičních

výdajů poskytovaných ze státního rozpočtu, členěných na mzdové prostředky + odvody a na ostatní běžné výdaje.

Za použití republikových (dříve agregovaných) normativů provedlo ministerstvo **rozpis přímých neinvestičních výdajů** (mzdových prostředků + odvody a ostatních neinvestičních výdajů) rozpočtovaných na rok 2005 v kapitole 333-MŠMT na jednotlivé krajské úřady a Magistrát hlavního města Prahy (dále MHMP), stanovilo závazné zásady, podle kterých krajské úřady rozepisovaly a přidělovaly finanční prostředky školám, předškolním a školským zařízením zřizovaným kraji a obcemi.

Prostředky poskytované školám a školským zařízením, jejichž zřizovateli jsou obce, kraje nebo dobrovolné svazky obcí (DSO), byly z kapitoly Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy poskytovány do rozpočtu krajů. Krajské úřady tyto prostředky přidělovaly podle zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ze svého rozpočtu přímo jednotlivým školám a školským zařízením.

Prostředky poskytované soukromým školám jsou ze státního rozpočtu jako účelově určené poskytovány do rozpočtů krajů. Kraje tyto prostředky poskytovaly podle zákona č. 306/1999 Sb., o poskytnutí dotací soukromým školám, předškolním a školským zařízením, a podle zákona č. 250/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech územních rozpočtů, soukromým školám.

MŠMT ekonomicky zabezpečovalo i **církevní školy a školská zařízení**, kterým zasílalo dotace přímo z účtu MŠMT u ČNB.

Přímé výdaje na vzdělávání a provozní výdaje škol a školských zařízení zřizovaných ministerstvem, tj. jejich plné ekonomické zajištění, financovalo MŠMT přímo z kapitoly 333-MŠMT příspěvkem.

Veřejné výdaje na regionální školství

Zcela zásadním způsobem změnila systém regionálního školství reforma veřejné správy. V oblasti školství začala zánikem školských úřadů k 31. 12. 2000, pokračovala

Tabulka 30

Veřejné výdaje na školství v běžných cenách v letech 2000–2005 a jejich podíl na HDP (v mil. Kč)

Případné aktualizace údajů publikovaných ČSÚ byly zpětně promítnuty i do předchozích období, se staršími publikacemi nemusí souhlasit.		2001	2002	2003	2004	2005
Hrubý domácí produkt v běžných cenách		2 315 255,0	2 414 669,0	2 555 783,0	2 767 717,0	2 931 071,0
Index spotřebitelských cen (2001 = 100)		100,0	101,8	101,9	104,8	106,7
Veřejné výdaje na vzdělávání v běžných cenách ¹⁾		97 935,5	108 532,7	115 856,6	123 041,6	130 319,2
Veřejné výdaje na regionální školství v běžných cenách		75 346,3	83 733,1	88 719,4	92 959,1	95 531,6
v tom z rozpočtu	MŠMT (kapitola 333)	21 270,1	34 093,0	67 305,6	69 859,4	72 729,7
	transfery z MŠMT na KÚ a magistráty ²⁾	-17 945,7	-30 074,3	-62 873,6	-65 467,7	-68 546,2
	obcí a DSO (kapitola 700) ³⁾	37 569,7	41 122,7	55 738,5	58 414,8	66 102,0
	krajských úřadů (kapitola 700) ³⁾	11 939,3	26 780,8	28 548,9	30 152,5	25 246,2
	okresních úřadů (kapitola 380) ³⁾	21 315,7	11 810,9	x	x	x
Ministerstva zemědělství (kapitola 329) ⁴⁾		1 197,2	x	x	x	x
Veřejné výdaje na školství v % HDP		4,2 %	4,5 %	4,5 %	4,4 %	4,4 %
Veřejné výdaje na regionální školství v % HDP		3,3 %	3,5 %	3,5 %	3,4 %	3,3 %

Zdroj: Závěrečný účet SR; kapitoly 333-MŠMT; Mze-329; 380-OkÚ; 700-Obce a DSO; KÚ.

Poznámky:

1) Celkové výdaje na vzdělávání z kapitol 333-MŠMT, 700-Obce a DSO, KÚ a 380-Okresní úřady (rozpočtová opatření z MŠMT v roce 2001 a 2002) 329-Mze.

2) Transfery z MŠMT na KÚ a magistráty pouze za paragrafy rozpočtové skladby 3111–3150, 3231, 3239, 3299.

3) Od roku 2001 nejsou z důvodu konsolidace zahrnuty z daných tříd rozpočtové skladby následující položky: 5321; 5323; 5329; 5344; 5345; 5349; 5366; 5641; 5642; 5649; 6341; 6342; 6349; 6441; 6442; 6449.

4) V roce 2001 bylo zemědělské školství financováno z kapitoly 329-Mze, od 1. 10. 2001 z rozpočtu krajských úřadů.

Tabulka 31

Regionální školství – veřejné výdaje
v běžných cenách v letech 2001–2005
(v mil. Kč)

		2001	2002	2003	2004	2005
Celkem		75 346,3	83 733,1	88 719,4	92 959,1	95 531,6
v tom	neinvestiční výdaje	68 564,4	75 569,1	82 040,9	84 577,3	87 592,3
	investiční výdaje	6 781,9	8 164,0	6 678,6	8 381,8	7 939,3
v %	neinvestiční výdaje	91,0 %	90,2 %	92,5 %	91,0 %	91,7 %
	investiční výdaje	9,00 %	9,75 %	7,53 %	9,02 %	8,31 %

Zdroj: Závěrečný účet kapitoly 333-MŠMT; Mze-329; 380-OkÚ;
700-Obce a DSO; KÚ.

v roce 2001 decentralizací zřizovatelských funkcí škol, předškolních a školských zařízení, s výjimkou zařízení pro ústavní výchovu a ochrannou výchovu a preventivně výchovnou péči, z ministerstva (z MŠMT, u zemědělského učňovského školství z MZe) na kraje. Jednalo se o nejrozsáhlejší decentralizaci výkonu státní správy, která byla završena zrušením okresních úřadů ke dni 31. 12. 2002 a přesunem jejich kompetencí na kraje a obce.

Ke dni 1. 1. 2003 došlo ke změně systému financování škol, předškolních a školských zařízení zřizovaných obcemi, kterým byly finanční prostředky na zajištění přímých nákladů na vzdělávání poskytovány z rozpočtu kapitoly 333-MŠMT prostřednictvím krajských úřadů.

V letech 2003, 2004 a 2005 byly finanční toky stejné, a tudíž i údaje za toto tříleté období jsou srovnatelné.

Výdaje na regionální školství, tedy na vzdělávání²⁰ až do úrovně vyššího odborného vzdělávání (včetně předškolního vzdělávání) a na školská zařízení, v roce 2005 činily 95,5 mld. Kč a tvořily v souhrnu 73,3 % veřejných výdajů na vzdělávání. Celkové prostředky vynaložené na regionální školství meziročně vzrostly téměř o 2,6 mld. Kč (nárůst o 2,8 %). Podíl těchto výdajů na HDP meziročně klesl o 0,1 procentního bodu a činil 3,3 % HDP.

Běžné (neinvestiční) výdaje na regionální školství (včetně mzdových výdajů a výdajů na sociální a zdravotní pojištění) dosáhly 87,6 mld. Kč. Za sledované pětileté období vzrostly o 20,2 mld. Kč v běžných cenách (o 26,8 %) a meziročně se navýšily o 3,0 mld. Kč (nárůst o 3,6 %).

Kapitálové (investiční) výdaje v běžných cenách činily 7,9 mld. Kč a ve srovnání s rokem 2004 poklesly téměř o půl miliardy (tedy o 5,6 %).

Údaje týkající se regionálního školství jsou uvedeny do souladu s novým školským zákonem č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání. Jedná se např.

o zrušení speciálních škol jako samostatného druhu škol. Výdaje těchto škol byly započteny do předškolního vzdělávání, základního vzdělávání a středního vzdělávání. I když se konzervatoře staly podle nového školského zákona samostatným druhem školy, výdaje vyčlenit nelze, neboť jsou účtovány na jednom paragrafu společně se středními odbornými školami.

Největší část výdajů v regionálním školství byla v roce 2005 vynaložena na základní vzdělávání včetně školních družin a klubů (46,0 %), dále střední vzdělávání (30,5 %) a předškolní vzdělávání (11,6 %).

Pokud srovnáváme údaje za delší časové období, je vhodnější je srovnávat ve stálých cenách, abychom eliminovali vliv inflace.

Výdaje za regionální školství ve stálých cenách roku 2001 vzrostly od roku 2001 o 18,8 % (o 14,2 mld. Kč), meziroční nárůst činil 0,9 %. Během pětiletého sledovaného období došlo k největšímu nárůstu u základních uměleckých škol, a to o 40,0 % (0,8 mld. Kč), dále u středního vzdělávání o 28,3 % (o 6,0 mld. Kč), u předškolního vzdělávání o 22,6 % (o 1,9 mld. Kč) a základního vzdělávání o 22,4 % (o 7,5 mld. Kč). Naopak k poklesu došlo u školního stravování o 42,0 % (2,3 mld. Kč). Výdaje na školní stravování začaly klesat v roce 2002, kdy se školy a zařízení začaly slučovat pod jeden právní subjekt a nevykazovaly ve všech případech výdaje na příslušné paragrafy rozpočtové skladby. V roce 2005 dochází ke zlepšení této situace a k meziročnímu navýšení těchto výdajů o 62,4 % (o 1,2 mld. Kč). Tato změna se zároveň projevila u základního vzdělávání, kde dochází naopak k meziročnímu snížení výdajů o 3,7 % (tj. o 1,6 mld. Kč).

Jednotkové výdaje na dítě / žáka / studenta v letech 2001–2005

Jednotkové výdaje na žáka/studenta charakterizují finanční náročnost vzdělávání jednoho dítěte/žáka/studenta. Pro porovnávání výdajů v časové řadě 2001–2005 je vhodnější neporovnávat tyto údaje v běžných cenách, ale v přepočtu na stálé ceny roku 2001, abychom eliminovali vliv inflace.

²⁰ Oblast vzdělávání je v ekonomické oblasti vymezena rozpočtovým odvětvím 31 a 32.

Tabulka 32
Regionální školství – struktura veřejných výdajů ve stálých cenách roku 2001 v letech 2001–2005

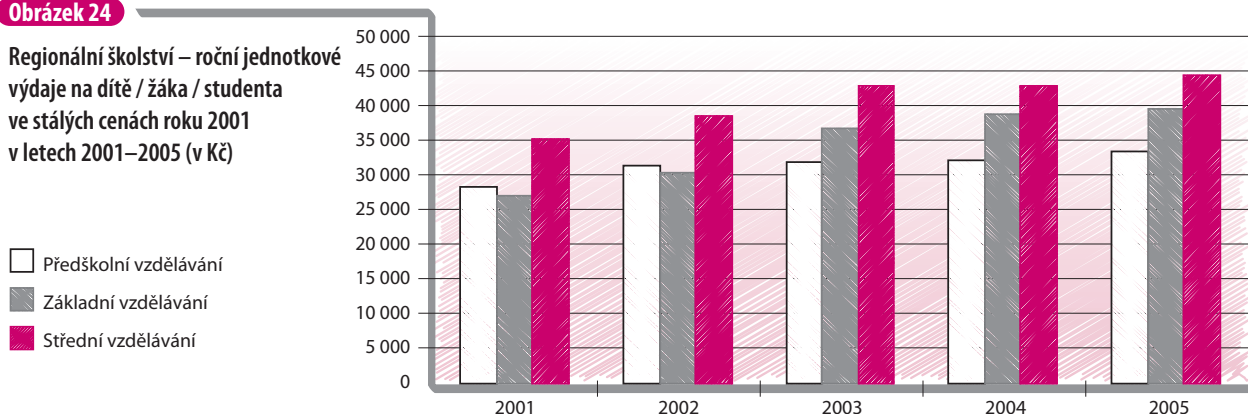
Název	Celkové výdaje na RgŠ ve st. cenách r. 2001 v mil. Kč					Index 2005/04
	2001	2002	2003	2004	2005	
Předškolní vzdělávání	8 432,8	9 344,5	9 582,3	9 818,8	10 341,5	105,3 %
z toho mateřské školy ¹⁾	8 120,0	8 944,0	9 221,5	9 457,6	9 951,2	105,2 %
Základní vzdělávání, včetně šk. družin a klubů	33 674,4	36 539,4	41 910,5	42 809,3	41 210,2	96,3 %
z toho ZŠ, včetně škol. družin a klubů ¹⁾	30 653,2	33 158,0	38 304,4	38 978,6	37 314,6	95,7 %
Základní umělecké školy	2 034,0	2 226,7	2 433,7	2 656,6	2 847,0	107,2 %
Střední vzdělávání	21 260,7	23 950,0	25 781,9	26 467,0	27 276,7	103,1 %
z toho						
Gymnázia, včetně sportovních škol ¹⁾	4 239,7	4 949,9	5 220,5	5 470,0	5 731,3	104,8 %
SOŠ a konzervatoře, včetně VOŠ ¹⁾	8 178,9	8 990,1	9 414,2	9 704,3	10 140,1	104,5 %
Střední odborná učiliště ¹⁾	7 528,5	8 828,1	9 878,1	9 971,9	10 087,1	101,2 %
Stravování žáků MŠ, ZŠ a SŠ	5 525,9	5 145,6	2 025,7	1 973,4	3 204,9	162,4 %
Ubytování žáků	1 827,1	1 882,0	2 056,4	2 279,4	2 191,3	96,1 %
Ostatní výdaje	2 592,0	3 164,4	3 274,7	2 696,9	2 461,4	91,3 %
Celkem regionální školství	75 346,8	82 252,6	87 065,2	88 701,4	89 532,9	100,9 %

Zdroj: Závěrečný účet kapitoly 333-MŠMT; Mze-329; 380-OkÚ; 700-Obce a DSO; KÚ.

Poznámky: 1) Bez škol pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami.

Obrázek 24

Regionální školství – roční jednotkové výdaje na dítě / žáka / studenta ve stálých cenách roku 2001 v letech 2001–2005 (v Kč)

Zdroj: Závěrečný účet – kapitola 333-MŠMT, -OkÚ, 700-Obce a DSO; KÚ, (část: vzdělávání).

Komentáře: Metodika použitá pro výpočty výdajů na dítě/žáka

- počet dětí/žáků/studentů ve školním roce = počet žáků denního (resp. prezenčního) vzdělávání (resp. studia) + 1/3 počtu dětí/žáků/studentů ostatních forem vzdělávání (resp. studia distančního a kombinovaného),
- přepočtený počet dětí/žáků/studentů v kalendářním roce = 2/3 počtu žáků/studentů ve školním roce, který v daném kalendářním roce končí + 1/3 počtu dětí/žáků/studentů ve školním roce, který v daném kalendářním roce začíná,
- celkové výdaje na školství = běžné (neinvestiční) výdaje z rozpočtů MŠMT, Obce a DSO, KÚ, OkÚ, Mze (nejsou započteny výdaje z rozpočtů MO, MV a MSp).

V meziročním srovnání došlo k největšímu nárůstu výdajů na dítě umístěné v zařízení předškolního vzdělávání, a to o 4,4 % (o 1,4 tis. Kč na dítě). Jednotkové výdaje na žáka v rámci středního vzdělávání (včetně konzervatoří a VOŠ) vzrostly o 3,3 %, to je o 1,4 tis. Kč na žáka (u VOŠ studenta). K nejmenšímu navýšení došlo u jednotkových výdajů na žáka v základním vzdělávání, a to o pouhých 0,8 tis. Kč, tedy 2,3 %, z důvodu přesnějšího rozúčtování výdajů v případech, kdy pod jedním ředitelstvím je základní škola a stravovací zařízení.

5.2 Financování vysokého školství

Veřejným vysokým školám MŠMT poskytuje dotace podle § 18 zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů, na uskutečňování akreditovaných studijních programů a programů celoživotního vzdělávání, s nimi spojenou tvůrčí činnost a na rozvoj veřejné vysoké školy a může je poskytovat také na ubytování a stravování studentů.

Soukromým vysokým školám působícím jako obecně prospěšné společnosti může MŠMT poskytovat dotaci na uskutečňování akreditovaných studijních programů ve veřejném zájmu podle § 40 odst. 2 zákona č. 111/1998 Sb.

Pro vyšší dotaci je rozhodný dlouhodobý záměr vysoké školy, dlouhodobý záměr vzdělávací a vědecké, výzkumné, vývojové, umělecké a další tvůrčí činnosti pro oblast vysokých škol vypracovaný ministerstvem (dále „dlouhodobý záměr ministerstva“) a jeho každoroční aktualizace, typ a finanční náročnost akreditovaných studijních programů a programů celoživotního vzdělávání, počet studentů a dosažené výsledky ve vzdělávací a vědecké nebo výzkumné, vývojové, umělecké a další tvůrčí činnosti a její náročnost.

Dotace veřejným vysokým školám zřízeným podle zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách)

ve znění pozdějších předpisů, se poskytují podle „Pravidel pro poskytování dotací veřejným vysokým školám...“, která vydalo MŠMT dne 18. 1. 2005 pod č. j. 10 903/2005-30. Na základě těchto pravidel poskytl MŠMT veřejným vysokým školám z rozpočtu kapitoly 333-MŠMT **neinvestiční dotace** na uskutečňování akreditovaných studijních programů a programů celoživotního vzdělávání a s nimi spojenou uměleckou nebo tvůrčí činnost a na rozvoj vysoké školy:

- v závislosti na počtu definovaných studentů a podle počtu absolventů ve výši 13 357,2 mil. Kč,
- na úhradu stipendií přiznaných studentům prezenční formy akreditovaných studijních programů ve výši 725,0 mil. Kč, (z toho z rezervního fondu 185 mil. Kč),
- na projekty programu AKTION, CEEPUS a SOCRA-TES II ve výši 204,1 mil. Kč,
- na projekty Fondu rozvoje vysokých škol, na akce vzdělávacích projektů, programů a záměrů ve výši 122,5 mil. Kč,
- na rozvojové programy ve výši 702,8 mil. Kč,
- na Fond vzdělávací politiky ve výši 106,5 mil. Kč,
- na přijímání zahraničních studentů ke krátkodobým pobytům na základě dohod ve výši 4,5 mil. Kč,
- na zahraniční studenty, krajany, projekty ve výši 100,4 mil. Kč,
- na mimořádné aktivity ve výši 6,3 mil. Kč a z rezervního fondu 82,8 mil. Kč.

Veřejným vysokým školám byly dále poskytovány dotace na ubytování a stravování studentů ve výši 651 419 tis. Kč, které jsou příspěvkem státu na část nákladů spojených s ubytováním a stravováním studentů v průběhu 12 měsíců kalendářního roku.

Investiční dotace ve výši 573,3 mil. Kč, v tom:

- na projekty Fondu rozvoje vysokých škol ve výši 156,6 mil. Kč,
 - na rozvojové programy ve výši 408,8 mil. Kč,
 - zahraniční rozvojová pomoc 1,2 mil. Kč,
- ostatní ve výši 6,7 mil. Kč.

Tabulka 33

Veřejné vysoké školy – výdaje z rozpočtu kapitoly 333-MŠMT v běžných cenách v roce 2001–2005 (v tis. Kč)

		2001	2002	2003	2004	2005
Celkové výdaje na veřejné vysoké školy včetně výdajů na koleje a menzy¹⁾						
Výdaje na vysoké školy celkem		15 358 748	17 503 437	18 850 377	20 763 642	24 615 888
v tom	neinvestiční výdaje	13 070 789	15 070 173	15 743 820	17 719 587	20 246 630
	investiční výdaje	2 287 959	2 433 264	3 106 557	3 044 055	4 369 259
v %	neinvestiční výdaje	85,1 %	86,1 %	83,5 %	85,3 %	82,3 %
	investiční výdaje	14,9 %	13,9 %	16,5 %	14,7 %	17,7 %
Podíl výdajů na veřejné vysoké školy z celkových výdajů na školství, z rozpočtu MŠMT a podíl na HDP						
Podíl výdajů na VŠ z kapitoly 333-MŠMT		37,7 %	31,4 %	20,8 %	21,7 %	24,0 %
Výdaje na vzdělávání celkem v mld. Kč ²⁾		97,9	108,5	115,9	123,0	130,3
Podíl výdajů na VŠ na celkových výdajích		15,7 %	16,1 %	16,3 %	16,9 %	18,9 %
HDP v běžných cenách v mld. Kč		2 315,3	2 414,7	2 555,8	2 767,7	2 931,1
Podíl výdajů na veřejné VŠ v % HDP		0,7 %	0,7 %	0,7 %	0,8 %	0,8 %

Zdroj: Závěrečný účet SR; kapitoly 333-MŠMT; Mze-329; 380-OkÚ; 700-Obce a DSO; KÚ.

Poznámky:

1) Bez dotace na soukromé vysoké školy.

2) Celkové výdaje na vzdělávání z kapitol 333-MŠMT, 700-Obce a DSO, KÚ a 380-Okresní úřady (rozpočtová opatření z MŠMT v roce 2001 a 2002) 329-Mze.

Tabulka 34

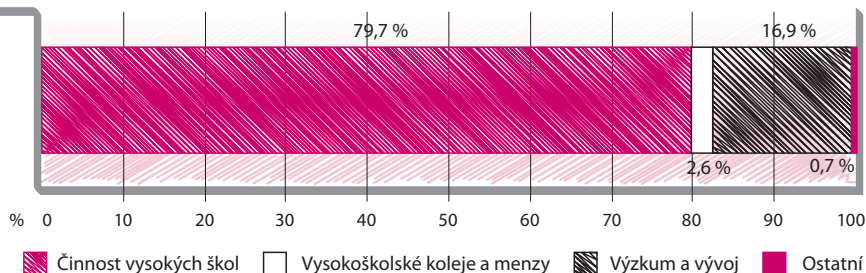
Veřejné vysoké školy – výdaje z rozpočtu kapitoly 333-MŠMT ve stálých cenách roku 2001 v roce 2001–2005 (v tis. Kč)

		2001	2002	2003	2004	2005
Celkové výdaje na veřejné VŠ z rozpočtu kapitoly 333-MŠMT						
Výdaje na veřejné vysoké školy celkem		15 358 747,6	17 193 945,8	18 498 898,4	19 812 635,3	23 070 186,0
v tom	neinvestiční výdaje	13 070 788,9	14 803 705,9	15 450 265,2	16 908 002,5	18 975 285,5
	investiční výdaje	2 287 958,8	2 390 240,0	3 048 633,2	2 904 632,8	4 094 900,4
Výdaje na veřejné vysoké školy podle funkčního třídění						
Celkem		15 358 747,6	17 193 945,8	18 498 898,4	19 812 635,3	23 070 186,0
Činnost vysokých škol		10 995 337,2	12 636 900,7	14 396 171,8	15 805 065,9	18 396 386,7
Vysokoškolské koleje a menzy		782 965,0	798 499,0	800 696,8	774 834,9	610 514,5
Výzkum a vývoj		3 331 764,6	3 328 076,6	3 209 200,7	3 131 882,4	3 909 277,4
Záležitosti vzdělávání j. n.		2 309,9	2 826,1	5 205,0	4 941,7	5 019,0
Mezinárodní spolupráce		160 809,0	345 698,4	.	.	.
Protidrogová politika		5 967,0	353,6	214,9	400,8	337,4
Prevence kriminality		.	2 082,5	765,5	496,2	393,6
Rozvojová a humanitární zahraniční pomoc		79 595,0	80 618,9	86 643,8	95 013,4	103 572,5

Zdroj: Závěrečný účet - kapitola 333-MŠMT.

Obrázek 25

**Veřejné vysoké školy – struktura výdajů v %
(kapitola 333-MŠMT)**

Zdroj: Závěrečný účet - kapitola 333-MŠMT.

Neinvestiční dotace na výzkum a vývoj byla poskytnuta ve výši 3 680,9 mil. Kč, investiční dotace byla poskytnuta ve výši 490,3 mil. Kč.

Soukromá vysoká škola je povinna si zajistit finanční prostředky pro vzdělávací a vědeckou nebo výzkumnou, vývojovou, uměleckou a další tvůrčí činnost. Soukromé vysoké školy může být poskytnuta na tuto činnost dotace ze státního rozpočtu v případě, že působí jako obecně prospěšná společnost. V roce 2005 byla poskytnuta dotace třem soukromým vysokým školám, jmenovitě:

- ▶ Institutu restaurování a konzervačních technik, o.p.s. Litomyšl neinvestiční dotace ve výši 4 607 tis. Kč,
- ▶ Vysoké školy v Plzni, o.p.s., ve výši 13 019 tis. Kč,
- ▶ Vysoké školy zdravotnické Praha, o.p.s., ve výši 1 516 tis. Kč.

Při posuzování financování vysokého školství za celou Českou republiku je nutno přičíst **státní vysoké školy**, jedná se o 2 vysoké školy, z nichž Policejní akademie ČR je v působnosti Ministerstva vnitra a Univerzita obrany je v působnosti Ministerstva obrany.

Dotace veřejným vysokým školám v rámci programového financování byly poskytnuty ve výši 3 554,2 mil. Kč, v tom představují kapitálové výdaje 3 305,7 mil. Kč a běžné výdaje 248,5 mil. Kč.

Veřejné výdaje na veřejné vysoké školy vynaložené z kapitoly 333-MŠMT

Celkové výdaje na veřejné vysoké školy vynaložené z kapitoly 333-MŠMT činily v roce 2005 celkem

24,6 mld. Kč, což představuje 18,9 % celkových výdajů na vzdělávání. Podíl výdajů na veřejné vysoké školy od roku 2001 vzrostl o 3,2 procentního bodu. V porovnání s rokem 2001 došlo k nárůstu celkových výdajů na veřejné vysoké školy o 9,3 mld. Kč v běžných cenách (o 60,3 %). V přepočtu na stálé ceny roku 2001 se jednalo o nárůst 7,7 mld. Kč. Podíl výdajů na veřejné vysoké školy měřený makroekonomickým agregátem HDP v roce 2005 dosahoval 0,8 % a meziročně se neměnil. Ve sledovaném pětiletém období, tj. v letech 2001–2005, měl stoupající tendenci a vzrostl o 0,1 procentního bodu.

Běžné (neinvestiční) výdaje na veřejné vysoké školy vynaložené z kapitoly 333-MŠMT činily 20,2 mld. Kč, meziročně vzrostly o 2,5 mld. Kč (o 14,3 %). Na celkových výdajích se podílely 82,3 %. V přepočtu na stálé ceny roku 2001 se jednalo o meziroční nárůst o 2,1 mld. Kč a od roku 2001 toto navýšení činilo 5,9 mld. Kč.

Kapitálové (investiční) výdaje vynaložené z kapitoly 333-MŠMT na veřejné vysoké školy se podílely na celkových výdajích na tyto školy 17,7 % a představovaly 4,4 mld. Kč. V přepočtu na stálé ceny roku 2001 vzrostly během pětiletého období o 1,8 mld. Kč, meziročně o 1,2 mld. Kč.

Vzdělávání v roce 2005 v datech

Vzdělávání a zaměstnanost

Téma vzdělávání a zaměstnanost zahrnuje širokou problematiku od koncepce vzdělávacích programů přes problematiku struktury absolventů středního a vyššího odborného vzdělávání, přechodu absolventů ze škol na trh práce, uplatnění absolventů škol na trhu práce a jejich nezaměstnanosti až po vzdělanostní, oborovou a profesní strukturu pracovních sil.

V rámci loňské výroční zprávy byly uvedeny informace o faktorech ovlivňujících zaměstnanost absolventů škol a o názorech zaměstnavatelů na vzdělávání a připravenost absolventů škol. Nyní přinášíme poznatky vycházející z analýz vzdělávacích programů z hlediska zaměstnatelnosti a ze zjištění získaných od absolventů škol o jejich vztahu ke vzdělávání a trhu práce.

6.1 Aspekty vzdělávacích programů ovlivňující zaměstnatelnost

Před rokem 1990 byla soustava vzdělávacích programů vytvářena jako odraz soustavy povolání v jednotlivých odvětvích národního hospodářství s cílem připravovat především dělníky či techniky pro jasně vymezené pracovní umístění.

Polistopadové změny vedly k zásadním změnám v ekonomické a hospodářské sféře. Nutnost vyrovnat se s otevřeným globálním ekonomickým prostředím vedla i k rozsáhlým a hlubokým změnám ve strukturách zaměstnanosti a v požadavcích na pracovní sílu a lidské zdroje. Hlavním výrobním faktorem se stávají znalosti, informace, učení a schopnosti lidí je získávat a využívat. Tento vývoj je pak samozřejmě doprovázen změnami v nárocích na kvalifikace a kompetence lidských zdrojů, na jejich schopnosti a dovednosti. Nová struktura práce vyžaduje lidi s více odbornostmi navzájem propojenými, se schopností týmové práce a řízení projektů.

Podmínkou ekonomického růstu, zlepšených možností zaměstnanosti a společenské i individuální prosperity se stává úroveň vzdělanosti společnosti, kvalita i výkonnost vzdělávacího systému. Základním předpokladem úspě-

chu ve zostřující se hospodářské soutěži se stala vysoká úroveň znalostí, tedy úroveň výzkumu a rychlost uplatnění jeho výsledků ve stálých inovacích. Změny technologie, výroby i trhu mají za následek i výrazné změny charakteru práce, podnikové organizace i požadavků na pracovní sílu. Směřujeme ke společnosti znalostí, což znamená zásadní proměnu, srovnatelnou s industrializací, ale mnohem rychlejší a univerzálnější.

Uvedený vývoj vedl postupně k výrazným změnám v používaných technologiích i materiálech, prudce narostlo využívání výpočetní techniky, která se stává samozřejmou součástí pracovního uplatnění, výrazně narostla i potřeba znalosti cizích jazyků. Důležitým jevem ale zůstává využívání řemeslných a malovýrobních technologií a nově je nutno ve vzdělávacích programech respektovat možnosti uplatnění absolventů v podnikatelské či živnostenské oblasti. V průběhu let dochází i k výrazným změnám ve struktuře zaměstnanosti, častá je nutnost měnit své pracovní uplatnění a rekvalifikovat se.

Vzdělávací programy doznávaly v uplynulých 15 letech změn, které představovaly reakci na změny probíhající ve společnosti a směřovaly k zajištění či zvýšení **zaměstnatelnosti absolventů**. Nově vznikající či inovované vzdělávací programy nahradily především zastaralé a rigidní programy schválené v 80. letech, později docházelo k dalším inovacím a tvorbě nových programů na základě potřeb světa práce. Celkem bylo v uplynulých 15 letech nově schváleno 825 vzdělávacích programů, z toho dvě třetiny v první polovině tohoto období. Mnoho programů však v průběhu let zaniklo, v roce 2005 existuje 320 platných vzdělávacích programů.

Významným jevem, zlepšujícím zaměstnatelnost absolventů, bylo **rozšiřování profilu** absolventa. K tomu docházelo při inovaci prakticky u každého druhého vzdělávacího programu. Zejména po roce 2000 byly koncipovány vzdělávací programy, jejichž profil absolventa pokrýval i celé odvětví, např. strojírenství, elektrotechnika, agropodnikání apod., dále vznikly i obecně odborné vzdělávací programy typu lyceum (ekonomické, tech-

Tabulka 35

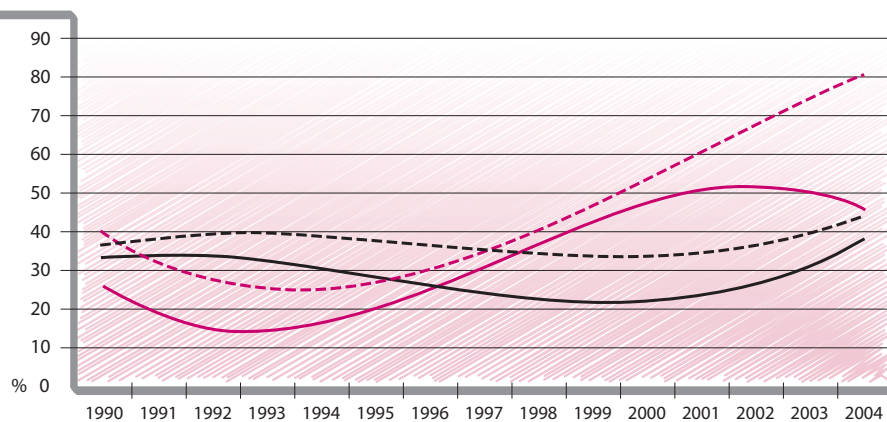
Přehled počtu vzdělávacích programů
schválených v letech 1990 až 2004 podle
skupin oborů a forem studia

Skupina oborů	2leté s V	2leté s V pro U	2leté s V s upr. UP	3leté s V	4leté stud.	2leté se ZZ	3leté se ZZ	4leté s MZ	2leté pro abs. 3l. UO	3leté pro abs. 3l. UO	5leté s MZ	kval. pr. po 2. a 3 r. V	prof. odb. přípr. abs. OŠ	stupň. 3 + 2leté	Celkový součet
16 Ekologie a ochr. ŽP								14							14
21 Hornictví, hutn. a slév.			1	3	2			5	2	1					14
23 Strojírenství a str. výr.	3	2	2	30	9			19	7	1	2	3	1		79
26 Elektr., telekom. a VT	1		1	11	6			27	4		2		4	5	61
28 Tech. chemie a ch. sil.	2	3	2	18	1		1	13	5				1		46
29 Potravinářství a p. ch.	1		1	22				12	5				4	1	46
31 Text. výr. a oděvnictví	4		2	5	3			17	5				2	1	39
32 Kožed. a obuv.-plast		2	1	15	1			6	2						27
33 Zprac. dřeva a hud. a.	3	3		8	1			11	3					2	31
34 Polygrafie a další			1	15	3			8	3					1	31
36 Stavebnictví, g. a k.	1	4	3	24			1	17	2		2			4	58
37 Doprava a spoje				2	5			13	4						24
39 Spec. a interd. ob.					2	1		6	1					1	11
41 Zemědělství a lesn.	1		5	15	1			28	7		1			6	64
43 Veterinářství a v. p.								4							4
53 Zdravotnictví						1	1	17			2				21
63 Ekonomika a adm.				1	3	1	2	4	4		1		1		17
64 Podnikání v ob.					3			13	2		1				19
65 Gastron., hotel. a tur.	1	1		6	2		1	2	3		1		2	1	20
66 Obchod				4	2			1	4				3		14
68 Právní a veřejn. činn.								1							1
69 Osobní a prov. sl.			1	5					2						8
72 Public., knihov. a inf.								3							3
74 Těl. kult., tělovýchova				1											1
75 Pedag., učitel. a soc. p.								12							12
78 Obecně odborná př.						1	1	10							12
82 Umění a užité umění				22	26			83	4	1					136
Celkem	17	15	20	207	70	16	7	346	69	3	12	3	18	17	825

Obrázek 26

Vývoj podílu některých koncepčních
prvků ve vzdělávacích programech
středoškolského odborného vzdělávání

- zvýšení podílu
všeobecného vzdělávání – trend
- - - možnost školy utvářet obsah – trend
- rozšíření profilu absolventa – trend
- zvýšení obecného
odborného základu – trend

Tabulka 36

Přehled časového rozložení vývojových změn
ve vzdělávacích programech

Rok	Počet progr.	inovace	nové techn.	výpoč. tech.	cizí jazyk	živnost podn.
	76	61	16	5	19	10
1990		80,3 %	21,1 %	6,6 %	25,0 %	13,2 %
	38	23	8	8	10	19
1991		60,5 %	21,1 %	21,1 %	26,3 %	50,0 %
	58	38	22	12	17	19
1992		65,5 %	37,9 %	20,7 %	29,3 %	32,8 %
	84	60	42	10	15	29
1993		71,4 %	50,0 %	11,9 %	17,9 %	34,5 %
	70	54	28	29	13	30
1994		74,0 %	38,4 %	39,7 %	17,8 %	41,1 %
	66	46	36	18	9	50
1995		68,7 %	53,7 %	26,9 %	13,4 %	74,6 %
	73	21	14	55	22	19
1996		28,8 %	19,2 %	75,3 %	30,1 %	26,0 %
	53	14	8	41	19	4
1997		26,4 %	15,1 %	77,4 %	35,8 %	7,5 %
	41	5	5	33	24	2
1998		12,2 %	12,2 %	80,5 %	58,5 %	4,9 %
	59	26	10	37	17	10
1999		44,1 %	16,9 %	62,7 %	28,8 %	16,9 %
	55	39	34	40	19	9
2000		70,9 %	61,8 %	72,7 %	34,5 %	16,4 %
	29	16	8	19	17	14
2001		55,2 %	27,6 %	65,5 %	58,6 %	48,3 %
	52	24	13	26	27	20
2002		46,2 %	25,0 %	50,0 %	51,9 %	38,5 %
	37	14	6	16	13	9
2003		37,8 %	16,2 %	43,2 %	35,1 %	24,3 %
	30	18	8	14	8	7
2004		60,0 %	26,7 %	46,7 %	26,7 %	23,3 %

nické apod.). Takto koncipované programy výrazně zvyšují možnosti uplatnění absolventa a u lyceí významně zvyšují úspěšnost v přijímání na vysokou či vyšší odbornou školu. .

Trend zvyšování **podílu všeobecného vzdělávání** procházel vývojem, který byl ovlivňován školskou politikou. V 1. pol. 90. let došlo k výraznému propadu podílu všeobecného vzdělávání, vzdělávací programy koncipované školami vycházely z předpokladu, že prvotní je poskytnout žákům co nejvíce speciální odborné přípravy. Problémy v uplatnění absolventů vedly k poznání, že představa odborníka připraveného pro určitou neměnnou profesi na stabilním pracovním místě nevyhovuje. Ze strany zaměstnavatelů se postupně objevovala potřeba schopnosti pracovníků učit se samostatně novým poznatkům, ze strany absolventů středních škol rostl zájem o terciární vzdělávání. To vedlo k postupnému zvyšování důrazu na všeobecnou složku vzdělání, což se odrazilo i ve schváleném Standardu středoškolského odborného vzdělávání z roku 1998, kde byl určen povinný podíl všeobecného vzdělávání. V postupných inovacích vzdělávacích programů pak tento podíl narůstal, k tomu přispívala i postupně ujasňovaná představa nového pojetí maturitní zkoušky, která rovněž podněcuje zvyšování podílu všeobecného vzdělávání.

Pro zlepšení zaměstnatelnosti absolventů je velmi významná možnost škol přizpůsobovat schválené vzdělávací programy měnícím se podmínkám na regionálních trzích práce, což vyžaduje, aby škola měla více možností utvářet obsah vzdělávání ve vzdělávacích programech. Tento trend patří od r. 2000 k nejvýraznějším a vyúsťuje v novou kurikulární politiku, která školám umožní tvořit si vlastní školní vzdělávací programy na základě schválených rámcových vzdělávacích programů.

Možnost lepšího uplatnění žáků v nových podmínkách je závislá ve značné míře na znalosti cizích jazyků. Pozornost věnovaná cizím jazykům stoupala s určitými výkyvy (v letech 1994–1995 a kolem r. 2000) od počátku 90. let až do r. 2002. Možnost významného rozšíření vý-

uky cizích jazyků s sebou přinesl i požadavek na vytvoření prostoru v učebních plánech pro zařazení **druhého cizího jazyka**.

Podobná je i situace v **začleňování učiva práce s výpočetní technikou či práce s počítačem**. Od počátku 90. let až do r. 1998 byla této problematice věnována vzestupná pozornost, kolem r. 1998 se inovace při začleňování výuky výpočetní techniky týkaly až 80 % vzdělávacích programů. Výuka výpočetní techniky je v současné době zařazena prakticky ve všech vzdělávacích programech, bez ní zůstaly pouze některé 2leté obory a jen několik uměleckých oborů. Kromě základu v předmětu výpočetní technika či práce s počítačem je důraz kladen na začlenění a využití VT v celé odborné výuce. Toto uplatnění výpočetní techniky ovšem závisí ve značné míře na škole.

Významnou inovací je i **příprava žáků pro podnikatelské a živnostenské aktivity**, a to pro profesní oblast, ve které má absolvent nacházet uplatnění. Velká pozornost byla této problematice věnována v první polovině 90. let, protože dříve žádné vzdělávací programy tuto problematiku neobsahovaly. K oživení tohoto námětu došlo po r. 1998 v souvislosti s novými požadavky Standardu.

Obsahové inovace jsou jedním z nejpodstatnějších prvků uplatňovaných při změnách vzdělávacích programů. V 1. pol. 90. let docházelo k obsahovým inovacím až v 70 % inovovaných a nových vzdělávacích programů, útlum ze 2. pol. 90. let je ukončen v roce 1999, kdy obsahové inovace výrazně oživují. Obsahové inovace mají cyklický charakter, který souvisí s měnícím se obsahem práce v jednotlivých profesích a s tím, jak rychle se tyto změny promítají do vzdělávacích programů.

Posledním výrazným prvkem změn ve vzdělávacích programech jsou **nové technologie**. Začleňování učiva nových technologií do vzdělávacích programů do značné míry koresponduje s vývojem zařazování obsahových inovací, protože nové technologie s sebou nesou i nutnost obsahových změn ve výuce. Přehled o rozložení vývojových změn v průběhu uplynulých let přináší následující obrázek, kde jsou i zdůrazněna období, kdy docházelo

v tvorbě učebních dokumentů k významnému posilování jednotlivých aspektů při jejich začleňování do obsahu vzdělání.

6.2 Vztah mladých lidí ke vzdělávání a k trhu práce

Zásadní a důležité rozhodnutí o budoucím povolání a kariéře vzniká pro většinu mladých lidí již na základní škole rozhodnutím o volbě oboru středoškolského studia. Toto rozhodnutí je ovlivněno jak řadou faktorů na straně žáka, tak i řadou vnějších omezení. Na jedné straně tedy stojí profil žáka, jeho schopnosti a zájmy, na straně druhé pak existují určitá limitující omezení, z nichž k nejdůležitějším patří kapacita studijních míst v jednotlivých oborech, neúspěch při přijímacím řízení, případně omezená nabídka vyučovaných oborů v místě bydliště. Svou roli hraje i vliv rodiny, příklad rodičů nebo tradice určitého povolání a rovněž i školy. Výsledkem spolupůsobení těchto faktorů je v mnoha případech určitý kompromis při výběru studijního oboru i budoucí profese.

Dobře zvážené a odpovědně provedené rozhodnutí o volbě oboru vzdělání **je základním předpokladem příznivého uplatnění na trhu práce a omezení rizika nezaměstnanosti.** Tuto skutečnost potvrzuje zjištění, že jedním z nejvýznamnějších důvodů dlouhodobé nezaměstnanosti absolventů je nezáměr zaměstnavatelů o absolventy některých oborů v daném regionu. Jako hlavní příčinu dlouhodobé nezaměstnanosti tento důvod označilo 34 % dotázaných pracovníků úřadů práce, zatímco často uváděný nedostatek praxe jako příčina problémů absolventů zaujímá podle jejich názoru až druhé místo. V souvislosti s tím je **třeba řešit problém budoucí uplatnitelnosti absolventů škol již v procesu samotné volby oboru** a rozhodování žáků a rodičů o další vzdělávací a profesní dráze by mělo vedle zájmů a schopností žáka zahrnovat i perspektivu následného pracovního uplatnění na trhu práce včetně zvážení možnosti uplatnit získané vzdělání v regionu.

Na základě výsledků šetření prováděných NÚOV lze konstatovat, **že většina žáků – celkem asi 70 % z maturitních oborů SOŠ a 85 % z učebních oborů SOU – se vzdělávala v oboru v souladu se svým přáním.** Na druhé straně ale **překvapivě vysoké procento – kolem 20 % žáků maturitních oborů SOŠ – uvádí, že jim volba oboru byla lhostejná, u žáků SOU to bylo jen 8 %.**

Jako negativní fakt je nutno hodnotit skutečnost, že **významný podíl žáků – téměř 12 % žáků SOŠ a 9 % žáků SOU, se připravoval v oboru, o který původně neměli zájem.** Rozhodujícím důvodem u velké části z nich byla existence vnějších bariér, například nepřijetí na obor, který původně měli v úmyslu studovat.

Výsledky průzkumů ukazují, že nejdůležitějším důvodem volby učebního či studijního oboru je zájem o obor. Tento důvod volby oboru uvádí přibližně 83 % žáků SOU a 76 % žáků SOŠ. Výběr studijního oboru, tak aby odpovídal zájmové orientaci studenta, je pozitivní nejen z hlediska subjektivní spokojenosti studenta, ale i s ohledem na efektivitu prostředků vynaložených na vzdělávání. Skutečností totiž je, že původní zájem o vybraný obor se po ukončení studia promítá do snahy realizovat se v tomto oboru a najít si zde pracovní uplatnění. Zájem o práci ve vystudovaném oboru tedy souvisí s původním postojem k oboru a výrazně větší zájem uplatnit se ve vystudovaném oboru najdeme u těch absolventů, kteří začali studovat obor, o který měli skutečný zájem. Uvedený vztah můžeme ilustrovat na situaci absolventů SOŠ, kde z kategorie studentů, kteří si zvolili studijní obor v souladu se svým zájmem, si chce ve vystudovaném oboru najít zaměstnání 71 % a jen 7 % z nich je rozhodnuto hledat uplatnění v jiném oboru. Odlišná situace je ve skupině studentů, kteří byli k výběru oboru lhostejní nebo si nepřáli obor studovat. Zde má v plánu pracovat v oboru jen 47 %, respektive 49 % z nich. Naopak odejít pracovat do jiného oboru má v úmyslu 26 % z těch studentů, kteří studovali obor, o který neměli vlastně od počátku zájem.

Pozitivně můžeme hodnotit skutečnost, že druhým nejfrekventovanějším důvodem volby studijního

Tabulka 37

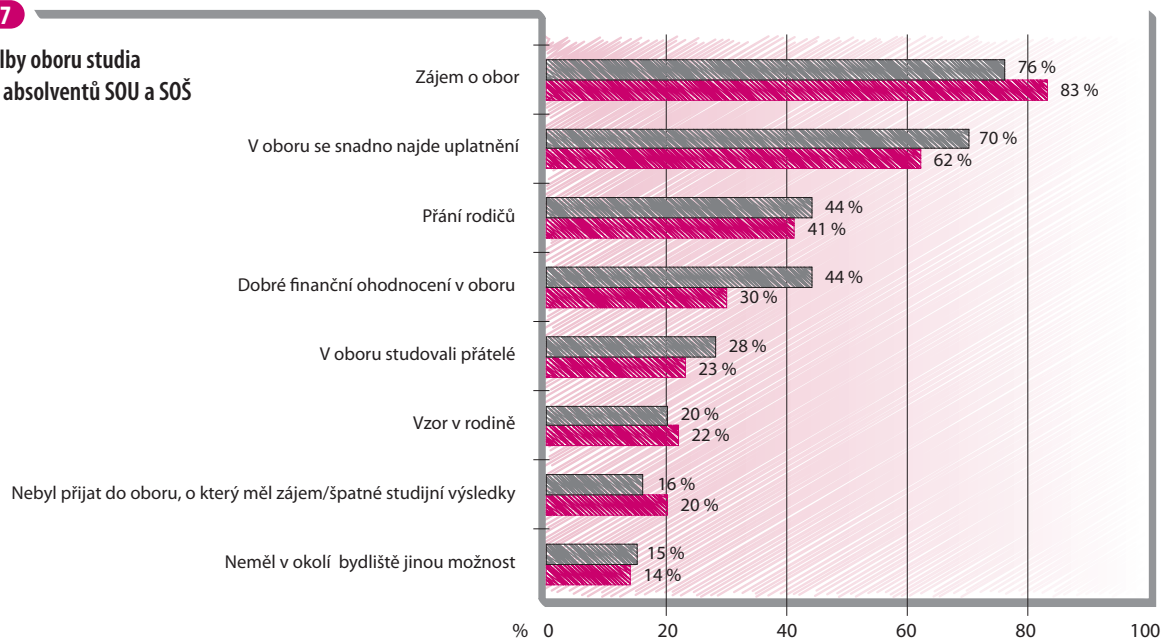
Důvody nezaměstnanosti a dlouhodobé nezaměstnanosti absolventů škol podle názorů pracovníků úřadů práce

Popis kategorie	Důvody nezaměstnanosti	Důvody dlouhodobé nezaměstnanosti
Nezájem o obor na trhu práce	20,1 %	33,8 %
Nedostatek praxe	28,5 %	24,4 %
Vysoké počty absolventů oboru	15,8 %	11,0 %
Znalosti neodpovídají požadavkům	9,5 %	8,4 %
Nezájem o zaměstnání dívek	8,8 %	7,7 %
Jiná příčina	6,9 %	5,7 %
Potenciální zaměstnavatel je v útlumu	3,9 %	3,7 %
Zaměstnávání pracovníků s neodpovídající kvalifikací	3,9 %	3,3 %
Nedostatečná specializace	2,6 %	2,0 %

Obrázek 27

Důvody volby oboru studia budoucích absolventů SOU a SOŠ

SOŠ
SOU

oboru je snadné uplatnění v oboru. Podíl žáků, kteří při výběru studijního oboru berou v úvahu i možnost uplatnění získané profese na trhu práce, se pohybuje u žáků SOŠ kolem 70 % a u žáků SOU je asi 65 %. Přestože uvedené procento je poměrně vysoké, řada studentů stále preferuje studium atraktivního oboru, u něhož na trhu práce pak dochází k převisu nabídky pracovních sil nad poptávkou a šance získat zde pracovní uplatnění je nízká. Na druhé straně u oborů, ve kterých jsou možnosti umístění absolventů větší, není o studium zájem.

Dalším problémem výběru studijního oboru je, že rozhodování žáků a rodičů není vždy založeno na dostatečných informacích. **Prostředkem zlepšení situace a kvalifikovanějšího rozhodování žáků i rodičovské veřejnosti je v této souvislosti zvýšení informační podpory v procesu rozhodování o volbě studijního oboru.** Důležité je využívání všech dostupných zdrojů informací včetně těch, které mapují konkrétní situaci absolventů jednotlivých oborů vzdělání na trhu práce, především míru nezaměstnanosti, a to i v regionálním pohledu. Vhodným a potřebným nástrojem podpory rozhodování o budoucím studijním oboru a profesní dráze je v současnosti budovaný integrovaný **informační systém**. Ten vzniká v rámci systémového projektu VIP – Kariéra. Tento nový systém propojí informace o školách a oborech vzdělání s poznatky o uplatnění absolventů škol na trhu práce a o potřebách zaměstnavatelů. ISA shromáždí všechny informace potřebné pro volbu povolání a k němu vedoucí vzdělávací dráhy na jednom místě a poskytne je v uživatelsky přístupné formě na internetu, kde budou dostupné **školám, žákům a jejich rodičům**, a bude poskytovat informace o reálných možnostech uplatnění absolventů na trhu práce v příštích letech tak, aby usnadnil kvalifikované rozhodnutí o volbě oboru a vzdělávací cesty i s ohledem na perspektivu zaměstnatelnosti absolventa. Přínosem tohoto informačního systému je komplexnější pohled, než který zprostředkovávají jednorázové akce a kampaně jako veletrhy, burzy, přehlídky škol, případně tištěné nebo internetové

informace typu přehledu škol a oborů, které neposkytují dostatek informací pro vyhodnocení budoucího rizika nezaměstnanosti.

Jak je zřejmé z uvedeného grafu jednotlivých důvodů pro volbu oboru, **na třetím místě** najdeme poměrně vysoké procento studentů (41 %, resp. 44 %), kteří jsou při svém rozhodování ovlivněni **přáním rodičů**. Z hlediska rozhodujících důvodů váha tohoto faktoru ale není tak vysoká, rozhodujícím důvodem bylo přání rodičů například pro 8,1 % studentů SOŠ. Také další faktory, které ovlivňují volbu oboru, si zaslouží pozornost, zajímavý je i rozdíl v **očekávání dobrého finančního ohodnocení** mezi žáky, kteří volí učební (44 %) a studijní (30 %) obor. Pro žáky, kteří volí učební obor, je toto očekávání stejně významné jako přání rodičů a může být jednou z příčin obtížné identifikace s oborem a problémů s uplatněním v oboru právě u vyučených absolventů.

Jako relativně významné se z pohledu nejdůležitějších důvodů pro volbu oboru jeví **nepřijetí ke studiu oboru, o který měl student zájem**, nebo špatné studijní výsledky (v kategorii SOŠ uvedlo tento důvod jako rozhodující 9,6 % studentů). To ukazuje na relativně „tvrdší dopad“ tohoto faktoru na rozhodnutí studentů. Negativní skutečností spojenou s tím, že část žáků je vnějšími okolnostmi nucena studovat obor, o který původně neměli zájem, je již zmíněný vysoký podíl těch, kteří po skončení studia odcházejí pracovat do jiného oboru.

Významné je rovněž zjištění míry vlivu jednotlivých subjektů, jako jsou rodina, škola a poradenské instituce, na rozhodnutí studentů o volbě studijního oboru. Vzhledem k rostoucí míře nezaměstnanosti, zejména v některých oborech a regionech, totiž do popředí vystupuje **potřeba větší informovanosti nejen samotných studentů, ale i ostatních subjektů, které se na rozhodnutí o budoucí profesní dráze absolventů podílejí**. Podstatné je, aby při výběru budoucího studijního zaměření byl brán v úvahu i aspekt dalšího pracovního uplatnění absolventů, a to v kontextu konkrétního vývoje na trhu práce a zaměstnatelnosti absolventů daného oboru.

Seznam tabulek

Tabulka 1:	MŠ – poměrové ukazatele ve školních letech 2000/01 až 2005/06	25
Tabulka 2:	Základní charakteristiky sítě mateřských škol – podle krajů v roce 2005/06 ...	27
Tabulka 3:	Poměrové ukazatele ZŠ (bez základních škol pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami) za školní roky 2000/01 až 2005/06	29
Tabulka 4:	Základní charakteristiky sítě základních škol (bez ZŠ speciálních a základních škol při ZÚV) – podle krajů v roce 2005/06	29
Tabulka 5:	Přihlášení uchazeči o středoškolské vzdělávání, úspěšnost přijetí v % – podle krajů v roce 2005/06	33
Tabulka 6:	Základní charakteristiky sítě gymnázií (denní forma vzdělávání) v roce 2005/06	35
Tabulka 7:	Gymnázia – školy, třídy, žáci (denní forma vzdělávání), učitelé (přepočtené počty) 2000/2001–2005/06	35
Tabulka 8:	Gymnázia – nově přijatí a absolventi v denní formě vzdělávání v letech 2000/01 až 2005/06	37
Tabulka 9:	Základní charakteristiky sítě středních odborných škol – podle kraje v roce 2005/06	39
Tabulka 10:	SOŠ – školy, třídy, žáci a přepočtené počty učitelů v denní formě vzdělávání za roky 2000/01 až 2005/06	39
Tabulka 11:	Základní charakteristiky sítě středních odborných učilišť v denní formě vzdělávání – podle krajů v roce 2005/06	43
Tabulka 12:	SOU – školy, třídy, žáci a přepočtené počty učitelů v denní formě vzdělávání za roky 2000/01 až 2005/06	43
Tabulka 13:	Základní charakteristiky sítě konzervatoří ve školním roce 2005/06	45
Tabulka 14:	Rozložení škol pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami a počtu žáků ve školách pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami podle krajů v roce 2005/06	47
Tabulka 15:	Vývoj počtu školních družin a klubů, počtu žáků v nich a jejich podílu na odpovídající školské populaci ve školních letech 2000/01–2005/06	49
Tabulka 16:	ZUŠ celkem – školy, žáci – podle území v roce 2005/06	49
Tabulka 17:	Střediska volného času – počet středisek, zájmové útvary, počet členů – podle území v roce 2005/06	51
Tabulka 18:	Počet vyšších odborných škol, studentů, nově přijatých a absolventů v roce 2005/06	61
Tabulka 19:	VOŠ – počet nově přijatých a absolventů v letech 2000/01–2005/06	61
Tabulka 20:	VOŠ – studenti podle formy vzdělávání a území v roce 2005/06	61
Tabulka 21:	VOŠ – školy, studenti, učitelé ve školních letech 2000/01–2005/06	62

Tabulka 22: Průměrné přepočtené počty zaměstnanců a učitelů za rok 2005	72
Tabulka 23: Průměrné přepočtené počty zaměstnanců podle druhů a typů škol (všichni zřizovatelé) v letech 2001 až 2005	73
Tabulka 24: Průměrné měsíční nominální a reálné mzdy zaměstnanců a učitelů za rok 2005 (v Kč) a poměr nominální mzdy zaměstnanců (učitelů) k obecné mzdové hladině v ČR (v %) – všichni zřizovatelé	75
Tabulka 25: Průměrné měsíční nominální a reálné mzdy zaměstnanců a učitelů za rok 2005 (v Kč) a poměr nominální mzdy zaměstnanců (učitelů) k obecné mzdové hladině v ČR (v %) – zřizovatel MŠMT, obec, kraj (placení ze SR)	76
Tabulka 26: Průměrné měsíční nominální mzdy zaměstnanců regionálního školství podle druhů a typů škol v letech 2001 až 2005	76
Tabulka 27: Průměrné měsíční nominální mzdy učitelů regionálního školství podle druhů a typů škol v letech 2001 až 2005	77
Tabulka 28: Průměrné přepočtené počty zaměstnanců (počet osob) a průměrné měsíční mzdy (v Kč) zaměstnanců veřejných vysokých škol včetně kolejí a menz (bez VŠZS a VŠLS) podle kategorií zaměstnanců za rok 2005 a jejich meziroční index	80
Tabulka 29: Průměrné měsíční nominální a reálné mzdy zaměstnanců veřejných vysokých škol včetně kolejí a menz (bez VŠZS a VŠLS) za rok 2005 (v Kč) a jejich meziroční index	83
Tabulka 30: Veřejné výdaje na školství v běžných cenách v letech 2001–2005 a jejich podíl na HDP (v mil. Kč)	87
Tabulka 31: Regionální školství – veřejné výdaje v běžných cenách v letech 2001–2005 (v mil. Kč)	87
Tabulka 32: Regionální školství – struktura veřejných výdajů ve stálých cenách roku 2001 v letech 2001–2005	89
Tabulka 33: Veřejné vysoké školy – výdaje z rozpočtu kapitoly 333-MŠMT v běžných cenách v roce 2001–2005 (v tis. Kč)	91
Tabulka 34: Veřejné vysoké školy – výdaje z rozpočtu kapitoly 333-MŠMT ve stálých cenách roku 2001 v roce 2001–2005 (v tis. Kč)	91
Tabulka 35: Přehled počtu vzdělávacích programů schválených v letech 1990 až 2004 podle skupin oborů a forem studia	95
Tabulka 36: Přehled časového rozložení vývojových změn ve vzdělávacích programech ...	97
Tabulka 37: Důvody nezaměstnanosti a dlouhodobé nezaměstnanosti absolventů škol podle názorů pracovníků úřadů práce	100

Seznam obrázků

Obrázek 1:	Schéma vzdělávacího systému České republiky ve školním roce 2005/2006 ...	17
Obrázek 2:	MŠ – poměrové ukazatele ve školních letech 2000/01 až 2005/06	25
Obrázek 3:	Vývoj počtu základních škol od r. 2000/01 do r. 2005/06	31
Obrázek 4:	Počet žáků ZŠ na školu (včetně speciálních tříd) v letech 2000/01–2005/06 ...	31
Obrázek 5:	Počet žáků ZŠ na třídu (včetně speciálních tříd) v letech 2000/01–2005/06	31
Obrázek 6:	Gymnázia – počet žáků na školu v letech 2000/01–2005/06	37
Obrázek 7:	SOŠ – počet žáků na školu v letech 2000/01–2005/06	41
Obrázek 8:	Počet žáků na školu v denní formě vzdělávání v SOU za školní rok 2000/01–2005/06	45
Obrázek 9:	Rozložení žáků ve školách pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami podle druhu postižení ve školním roce 2005/06	47
Obrázek 10:	Domovy mládeže – počet ubytovaných a jejich podíl na celkovém počtu žáků denního vzdělávání středních škol ve školních letech 2000/01–2005/06	53
Obrázek 11:	Ubytování na vysokoškolských kolejích v akademickém roce 2000/01–2005/06	55
Obrázek 12:	Vývoj počtu školských zařízení pro výkon ústavní výchovy a ochranné výchovy a preventivně ochranné péče a dětí (v tis.) ve školních letech 2000/01–2005/06	57
Obrázek 13:	VOŠ – poměrové ukazatele ve školních letech 2000/01–2005/06	62
Obrázek 14:	Průměrné přepočtené počty zaměstnanců podle druhů a typů škol (všichni zřizovatelé) za rok 2005	72
Obrázek 15:	Průměrné přepočtené počty učitelů podle druhů a typů škol (všichni zřizovatelé) za rok 2005	73
Obrázek 16:	Průměrné přepočtené počty učitelů podle druhů a typů škol (všichni zřizovatelé) v letech 2001 až 2005	73
Obrázek 17:	Průměrné měsíční reálné mzdy zaměstnanců regionálního školství podle druhů a typů škol v letech 2001 až 2005	77
Obrázek 18:	Průměrné měsíční reálné mzdy učitelů regionálního školství podle druhů a typů škol v letech 2001 až 2005	77
Obrázek 19:	Průměrné přepočtené počty zaměstnanců veřejných vysokých škol (vč. kolejí a menz, bez VŠZS a VŠLS) podle kategorií zaměstnanců (placeni ze státního rozpočtu) v roce 2005	80
Obrázek 20:	Průměrné přepočtené počty zaměstnanců veřejných vysokých škol (vč. kolejí a menz, bez VŠZS a VŠLS) podle kategorií zaměstnanců (placeni ze státního rozpočtu) v letech 2001 až 2005	81

Obrázek 21: Průměrné měsíční mzdy zaměstnanců veřejných vysokých škol (vč. kolejí a menz, bez VŠZS a VŠLS) podle kategorií zaměstnanců (placení ze státního rozpočtu) v letech 2001 až 2005 (v Kč)	81
Obrázek 22: Průměrné měsíční nominální mzdy zaměstnanců (placených ze státního rozpočtu) veřejných vysokých škol (vč. kolejí a menz, bez VŠZS a VŠLS) v letech 2001 až 2005 (v Kč)	83
Obrázek 23: Průměrné měsíční reálné mzdy zaměstnanců (placených ze státního rozpočtu) veřejných vysokých škol (vč. kolejí a menz, bez VŠZS a VŠLS) v letech 2001 až 2005 (v Kč)	84
Obrázek 24: Regionální školství – roční jednotkové výdaje na dítě / žáka / studenta ve stálých cenách roku 2001 v letech 2001–2005 (v Kč)	89
Obrázek 25: Veřejné vysoké školy – struktura výdajů v % (kapitola 333-MŠMT)	92
Obrázek 26: Vývoj podílu některých koncepčních prvků ve vzdělávacích programech středoškolského odborného vzdělávání	96
Obrázek 27: Důvody volby oboru studia budoucích absolventů SOU a SOŠ	100

S novým školským zákonem
Díl I. Vzdělávání v roce 2005 v datech

Výroční zpráva o stavu a rozvoji vzdělávací soustavy České republiky za rok 2005

Zpracovatel: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky
Editor: Ústav pro informace ve vzdělávání
Vydal: ÚIV – divize Nakladatelství TAURIS, Senovážné nám. 26, Praha 1
Rok vydání: 2006
Náklad: 750 ks

Jazyková redakce: ÚIV – Divize informací a služeb
Grafická úprava, sazba a tisk: ÚIV – divize Nakladatelství TAURIS

ISBN 80-211-0518-6